

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Lejla Helbl

mentor: redni profesor dr. Lojze Sočan

SLOVENSKO KMETIJSTVO PO VSTOPU V EVROPSKO UNIJO

Diplomsko delo

Ljubljana, maj 2003

*Zahvala vsem, ki so mi pri študiju in izdelavi diplomskega dela pomagali in me
bodrili.*

*Iskreno se zahvaljujem mentorju, rednemu profesorju dr. Lojze Sočanu, za vse
spodbudne besede, strokovne nasvete in dragocene trenutke časa.*

Hvala Brigiti in Bojani, še zlasti pa Robertu, ker vztraja.

Diplomsko delo posvečam njej – najboljši mami na svetu!

*"Evropska unija – edinstven eksperiment v človeški zgodovini: proces integracije
različnih narodov, ki traja že skoraj pol stoletja. To je zelo kratek čas v zgodovini
narodov, vendar vseeno omogoča vpogled. Eksperiment je edinstven, ker je njegov cilj
oblikovati osnovo za vse tesnejše povezovanje med evropskimi narodi. Edinstven je
tudi zaradi svojih ustanov, brez primere med drugimi mednarodnimi organizacijami.*

*In nenazadnje zaradi svojih dosežkov: še nikoli prej v zgodovini človeštva niso
različni narodi tako tesno sodelovali med seboj, uresničevali toliko skupnih politik ali
v tako kratkem časovnem obdobju uspeli uskladiti svoje načine življenja in
gospodarski položaj, ki so se na začetku tega procesa tako zelo razlikovali*

(Moussis Nicholas)."

KAZALO**SLOVENSKO KMETIJSTVO PO VSTOPU V EVROPSKO UNIJO**

1	<u>UVOD .....</u>	1
1.1	CILJI.....	2
1.2	METODOLOGIJA.....	3
1.3	HIPOTEZE	3
2	<u>KMETIJSKI SEKTOR V SLOVENIJI.....</u>	4
2.1	KMETIJSTVO KOT PRIMARNA DEJAVNOST	4
2.2	VLOGA KMETIJSKEGA SEKTORJA SLOVENIJI	4
2.2.1	KMETIJSKI SEKTOR V SLOVENIJI OB POPISU LETA 2000	5
2.2.2	PRORAČUNSKI IZDATKI ZA KMETIJSTVO V SLOVENIJI	8
3	<u>POGAJALSKI PROCES .....</u>	10
3.1	PREDSTAVITEV REZULTATOV POGAJANJ NA PODROČJU KMETIJSTVA	10
3.1.1	PREVZEM PRAVNEGA REDA EU	10
3.1.2	ODMIKI OD PRAVNEGA REDA EU.....	11
3.1.3	FINANČNI SVEŽENJ	12
3.1.3.1	Strukturni skladi in regionalna politika.....	15
3.1.3.2	Razvoj podeželja.....	16
3.2	DODELITEV NEPOSREDNIH PLAČIL IN KVOT NOVIM DRŽAVAM ČLANICAM EU IN NJIHOV VPLIV NA SLOVENSKO KMETIJSTVO V PRIHODNJE	18
3.2.1	NEPOSREDNA PLAČILA	18
3.2.2	PROIZVODNE KVOTE.....	20
3.3	KAKŠEN DOHODKOVNI POLOŽAJ KMETIJSTVA SI LAHKO OBETAMO PO VSTOPU V EU?	22
3.3.1	DOHODKOVNI POLOŽAJ PO POSAMEZNIH PANOGAH	23
3.4	OCENA POGAJALSKEGA REZULTATA	26
4	<u>SWOT ANALIZA SLOVENSKEGA KMETIJSTVA V EVROPSKI UNIJI.....</u>	27
4.1	PREDNOSTI, SLABOSTI, PRILOŽNOSTI IN NEVARNOSTI SLOVENSKEGA KMETIJSTVA V EU.....	27
4.2	UČINKI PRIDRUŽITVE NA SLOVENSKO KMETIJSTVO.....	28
4.3	MOŽNOSTI NADALJNJEGA RAZVOJA PODEŽELJA V SLOVENIJI	29
4.3.1	HRIBOVSKA OBMOČJA V SLOVENIJI	30
4.4	NOVA DRUŽBENA VLOGA KMETIJSTVA V SLOVENIJI.....	31
4.5	PRIHODNOST SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE V EU	32
5	<u>ŽIVILSKOPREDELOVALNA INDUSTRIJA V SLOVENIJI.....</u>	34
5.1	ŠTANJE SLOVENSKE ŽIVILSKOPREDELOVALNE INDUSTRIJE PRED VSTOPOM V EU.....	34
5.1.1	ŽIVILSKOPREDELOVALNA INDUSTRIJA V SLOVENIJI PO PODATKIH ZA LETO 2001.....	34
5.2	IZKUŠNJE PRIDELOVALCEV IN PREDELOVALCEV ŽIVIL OB VSTOPU AVSTRIJE V EU TER PRIMERJAVA S SLOVENIJO.....	36
5.2.1	AVSTRIJA	36
5.2.2	SLOVENIJA	38
5.3	DILEME SLOVENSKE ŽIVILSKOPREDELOVALNE INDUSTRIJE PO VSTOPU V EU	40
5.4	CILJI SLOVENSKE ŽIVILSKOPREDELOVALNE INDUSTRIJE	43

6	<u>IZZIVI IN PROBLEMI UVELJAVLJANJA ZASNOVE VEČNAMENSKEGA KMETIJSTVA V SLOVENIJI</u>	44
6.1	ISKANJE DODATNIH VIROV ZASLUŽKA NA PODEŽELJU - DOPOLNILNE DEJAVNOSTI	44
6.1.1	OPREDELITEV POJMA	44
6.1.2	ZAKONSKE DOLOČBE	45
6.1.3	FINANCIRANJE DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI NA KMETIJAH	45
6.1.4	VZROKI ZA RAZVOJ DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI	46
6.1.5	OSNOVNE VRSTE DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI NA KMETIJI	46
6.1.6	RAZŠIRJENOST DOPOLNILNIH DEJAVNOSTI NA KMETIJAH V SLOVENIJI	48
6.2	EKOLOŠKO KMETIJSTVO KOT PRILOŽNOST	49
6.2.1	OPREDELITEV POJMA	51
6.2.2	RAZLIKE MED EKOLOŠKIM IN KONVENCIONALNIM NAČINOM KMETOVANJA	52
6.2.3	RAZVOJ EKOLOŠKEGA KMETIJSTVA V SLOVENIJI	55
6.2.4	EKOLOŠKE KMETIJE V SLOVENIJI PO PODATKIH IZ POPISA LETA 2000	56
6.2.5	REZULTATI KONTROLE EKOLOŠKEGA KMETIJSTVA	57
6.2.6	NEPOSREDNA PLAČILA ZA EKOLOŠKO KMETOVANJE V SLOVENIJI	58
6.2.7	EKOLOŠKO KMETIJSTVO V EU V LETU 2000	59
6.3	STRATEGIJA TRŽNIH NIŠ EKOLOŠKEGA KMETIJSTVA V SLOVENIJI	62
6.3.1	ANALIZA CILJNE SKUPINE	63
6.3.2	ANALIZA TRGA	63
6.3.3	ANALIZA IZBIRE PRIDELKA	64
6.3.4	DONOSNOST IN STROŠKOVNA ANALIZA	64
6.3.5	KOMUNIKACIJA	64
6.3.6	PODJETJE	64
6.3.7	SWOT ANALIZA	65
6.3.8	DELOVNI NAČRT	65
6.4	POTI TRŽENJA NA PRIMERU EKOLOŠKIH PRODUKTOV	66
6.4.1	NEPOSREDNA PRODAJA NA DOMU	66
6.4.2	TRŽNICE	67
6.4.3	DOSTAVA NA DOM	67
6.4.4	DOSTAVA VEČJIM ODJEMALCEM	67
6.4.5	OGLAŠEVANJE	67
6.5	KAKO NAPREJ?	68
7	<u>SKLEP</u>	69
8	<u>LITERATURA</u>	72

SLOVAR IZRAZOV

DAES	Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije
EKJUS	Evropski kmetijski jamstveni in usmerjevalni sklad
EU	Evropska unija
GIZ	Gospodarsko interesno združenje
GVŽ	Glav velike živine
HACCP	Analiza tveganja in kontrola kritičnih točk
IAKS	Integriran administrativni kontrolni sistem
IFOAM	Mednarodna zveza gibanj za ekološko kmetijstvo
KIS	Kmetijski inštitut Slovenije
NPK	Tri najpomembnejša makrohranila - dušik, fosfor in kalij
RS	Republika Slovenija
SGRS	Strategija gospodarskega razvoja Slovenije
SKOP	Slovenski kmetijsko okoljski program
SKP	Skupna kmetijska politika
STO	Svetovna trgovinska organizacija
UAA	Vsa kmetijska zemljišča v uporabi

1 Uvod

S konceptom vizije prihodnje Evrope Komisija Evropske unije (v nadaljevanju Komisija) išče ravnotežje med temeljnimi cilji Evropske unije (EU): na eni strani sta to širitev in reforma EU, na drugi strani pa ohranitev že obstoječih privilegijev držav članic EU v okviru Skupne kmetijske politike (v nadaljevanju SKP). Ključni problem za države kandidatke v pristopnem obdobju tako ni bilo spreminjanje stališč Unije temveč iskanje njihovih lastnih prednosti v danih okvirih.

Slovenija prilagaja svoje gospodarstvo ter javno in politično ureditev zahtevam tržnega gospodarstva in demokratičnega političnega procesa. 10. junija 1996 je Slovenija z EU podpisala Sporazum o pridruženem članstvu in obenem vložila prošnjo za polnopravno članstvo. S tem se je uradno začel dolgotrajni postopek prilagajanja Slovenije sistemskim makroekonomskim in tržnim razmeram evropskega povezovanja, ki je svoj epilog dobil 13. decembra 2002, ko so se na vrhu v Kopenhavnu zaključila skoraj petletna pogajanja o pristopu Slovenije k Evropski uniji.

Dosedanje izkušnje kažejo, da je bilo poglavje kmetijstva poseben in velikokrat tudi ključen problem vključevanja. Primarni cilj pogajalskega procesa na področju kmetijstva je bil čim 'mehkeje' pripeljati slovensko kmetijstvo na skupni evropski trg ter po vstopu Slovenije v EU obvladovati njegove konkurenčne pritiske.

Uvrstitev v mehanizem odločanja SKP zahteva temeljit premislek o ciljih in strategiji slovenskega kmetijstva. Slovenija pristopa k Uniji v obdobju, ko poteka razprava o ponovni opredelitvi ciljev in koreniti spremembi mehanizmov SKP. Kmetijstvo izgublja primarni samooskrbni in proizvodni značaj. Okolje, kvaliteta in varnost prehrane, podeželje, konkurenčnost agroživilstva... so teme, ki zadevajo vse večji krog državljanov. V kolikšni meri pa je opredelitev za multifunkcionalnost kmetijstva predvsem izgovor za ohranitev kmetijskega protekcionizma in ali obstajajo zadostni razlogi za milijardni obseg podpor kmetijstvu, pa je predvsem politično vprašanje.

1.1 Cilji

Z diplomsko nalogo želim predstaviti potek skoraj pet let trajajočih predpristopnih pogajanj z Evropsko unijo in podati oceno rezultata in posledic za slovensko kmetijstvo.

V prvem delu bom postavila metodološke okvire diplomske naloge. V drugem delu se bom ustavila pri opisu stanja v slovenskem kmetijstvu. V tretjem poglavju osvetljuje temeljne značilnosti pogajalskega procesa, ki ga zaokrožim z iskanjem odgovorov na vprašanje dohodkovne ravni slovenskega kmetijstva po vstopu v EU. Izhajajoč iz opisanega in opirajoč se na izsledke in povzetke pogajalskega procesa, v četrtem delu razpravljam o možnih učinkih pristopa in skušam opredeliti smernice razvoja in položaj slovenskega kmetijstva po vstopu Slovenije v EU. Pri tem pa ne morem zaobiti opisa nove družbene vloge kmetijstva in reforme SKP. V petem poglavju bom opozorila na širok razpon vprašanj in dileme s katerimi se sooča slovenska živilskopredelovalna industrija. Nekatere rešitve oziroma boljše rešitve možnosti položaja celotne agroživilske verige po vstopu na skupni evropski trg prinaša zadnje, šesto poglavje o dopolnilnih dejavnostih, kjer sem izpostavila eno izmed priložnosti slovenskega kmetijstva po vstopu v EU, to je ekološko kmetijstvo. Diplomsko naloga se zaključi z razmislekom o razvojnih možnostih slovenskega kmetijstva po vstopu v EU.

Kdor pričakuje konkretne recepte ga diplomsko delo ne bo prepričalo. Razlogov za to je več: od večplastnosti vprašanj, težav pri pridobivanju kakovostnih in strateško naravnanih podatkov, nenazadnje pa tudi zaradi znanstvene neprivlačnosti 'velikih vprašanj'. Upam, da mi bo z diplomsko nalogo uspelo vsaj delno osvetliti nekatera vprašanja v družini kmetijstva in živilskopredelovalne industrije, na katera v teh dinamičnih časih pred pristopom v želji po čim mehkejšem pristanku na konkurenčnem evropskem trgu, iščejo odgovore tako kmetje, potrošniki, predelovalci, prodajalci, razni strokovnjaki in vladna kmetijska politika.

1.2 Metodologija

V diplomskem delu je uporabljena interdisciplinarna obravnava različnih metodoloških pristopov. Uporabljena metodologija je sledeča:

- analiza in interpretacija primarnih virov,
- analiza in interpretacija sekundarnih virov,
- analiza in interpretacija virov iz medmrežja,
- analiza sekundarnih (uradnih) statistik,
- deskriptivna metoda,
- primerjalna metoda,
- intervju.

1.3 Hipoteze

Glede na opredeljeno tematiko bomo skozi diplomsko delo razvijali naslednje hipoteze:

- H1: Z vstopom v EU slovenski kmet ne bo dobil samo konkurence, ampak tudi nove priložnosti, ki pa jih bo moral znati izkoristiti. Kmet bo postal podjetnik.
- H2: Multifunkcionalni značaj slovenskega kmetijstva se bo v veliki meri odražal skozi proračunska sredstva (v smislu manj je več).
- H3: Konkurenčnost slovenske živilskopredelovalne industrije je nujni predpogoj za uspešno prihodnost slovenskega kmetijstva po vstopu Slovenije v EU.
- H4: Ekološko kmetijstvo je ena izmed redkih razvojnih priložnosti slovenskega kmetijstva v EU.

2 Kmetijski sektor v Sloveniji

2.1 Kmetijstvo kot primarna dejavnost

Kmetijstvo velja za najstarejšo, najbolj razširjeno, pa tudi s stališča preživetja najpomembnejšo dejavnost, od katere živi skoraj polovica človeštva. Pridelava hrane je bila že od nekdaj strateškega pomena za vsako državo, saj je bil od nje in od pametnega gospodarjenja z njo skozi vso zgodovino človeštva marsikdaj odvisen obstoj posameznih narodov. Kmetijstvo in njegova politika imata zato že od nekdaj med vsemi dejavnostmi prav posebno mesto.

V EU in tudi v Sloveniji je primarna dejavnost deležna posebne pozornosti in izdatne državne pomoči. Vzrok ni le v pridelovanju hrane in ohranjanju dejavnosti same, pač pa vse bolj v njenem vplivu na mnoge druge ekonomske dejavnike in družbo v celoti. Gre predvsem za razvoj podeželja, saj je primarna dejavnost njegova glavna, mnogokrat celo edina gospodarska dejavnost. Brez kmetijstva namreč ni poseljenega podeželja, ne urejene krajine, ne turizma na podeželju in ne ohranjene kulturne in naravne dediščine. Prav te funkcije pa postajajo s povezovalnimi procesi in odprtimi mejami vse pomembnejše.

2.2 Vloga kmetijskega sektorja Sloveniji

Večina analiz slovenskega kmetijstva se običajno začne s poudarkom, da naravne danosti za kmetijstvo v Sloveniji v primerjavi z državami vzhodne in zahodne Evrope niso ugodne. Za Slovenijo je značilna velika gozdnatost, majhen delež kmetijske zemlje v skupni površini in neugoden relief,¹ kar vse vpliva na manjšo proizvodno in konkurenčno sposobnost, ožji izbor kultur in s tem manjšo prilagodljivost ter dražjo pridelavo. Neugodna je tudi velikostna struktura kmetij, ki je v povprečju štirikrat manjša kot v EU. Posledica je slabša storilnost in velik delež mešanih kmetij (SKOP, 2001: 14).²

---

¹ Več kot 70 % kmetijskih površin se uvršča v območja s težjimi obdelovalnimi razmerami.

² Kmetije, ki dohodek pridobivajo tudi iz nekmetijskih dejavnosti.

2.2.1 Kmetijski sektor v Sloveniji ob popisu leta 2000

Ob zadnjem popisu kmetijstva v letu 2000 je bilo v Sloveniji 93.213 družinskih kmetij in 131 kmetijskih podjetij. Skupaj so imela v lasti 848.058 hektarjev (ha) zemljišč. Velikost povprečne kmetije se je v času med popisoma povečala iz 4.1 na 5.6 ha kmetijskih zemljišč v uporabi in je 3.5 krat manjša od povprečja vseh držav članic EU (kar 12 krat manjša od gospodarstev v Veliki Britaniji). Povečuje se delež gospodarstev z 10 in več ha kmetijskih zemljišč v uporabi ter hkrati zmanjšuje delež kmetij z 1 do 10 ha (SURS, 2002).

Neugodna je tudi struktura kmetijske delovne sile. Visoko zastopana je delovna sila v pozni aktivni dobi ali zunaj nje, pa tudi izobrazba je v povprečju skromna. Kar 59 % gospodarjev, ki so nosilci odločanja na kmetijah, ima končano zgolj osnovno šolo ali je brez formalne izobrazbe in le 15 % gospodarjev ima končanega vsaj enega od programov kmetijskega izobraževanja (SURS, 2002).

Kmetijstvo ima kot pomemben razvojni, socialni in politični dejavnik večjo težo kot mu jo pripisujejo makroekonomski kazalci. Eden izmed pomembnejših kazalcev za merjenje gospodarskega pomena posameznih dejavnosti je njihov delež v skupno ustvarjeni dodani vrednosti (DV) oziroma bruto domačem proizvodu (BDP)³ in delež zaposlenih v skupnem številu zaposlenih.

Glede na delež kmetijstva v skupno ustvarjeni dodani vrednosti se Slovenija uvršča med države srednje in vzhodne Evrope. Podobne deleže imajo Latvija, Estonija in Slovaška, EU pa ima nižji delež. Prispevek kmetijskega proizvoda v razvitih gospodarstvih je običajno skromen, v gospodarstvih manj razvitih dežel pa delež kmetijskega BDP-ja dosega vrednost dvomestnih števil. Pri tem je potrebno omeniti dejstvo, da padanje deleža kmetijstva v BDP-ju še ne pomeni, da se njegov pomen tudi zmanjšuje.

---

³ BDP je vrednost vseh proizvodov ter izvedenih storitev v določenem gospodarstvu v določenem časovnem obdobju (eno leto).

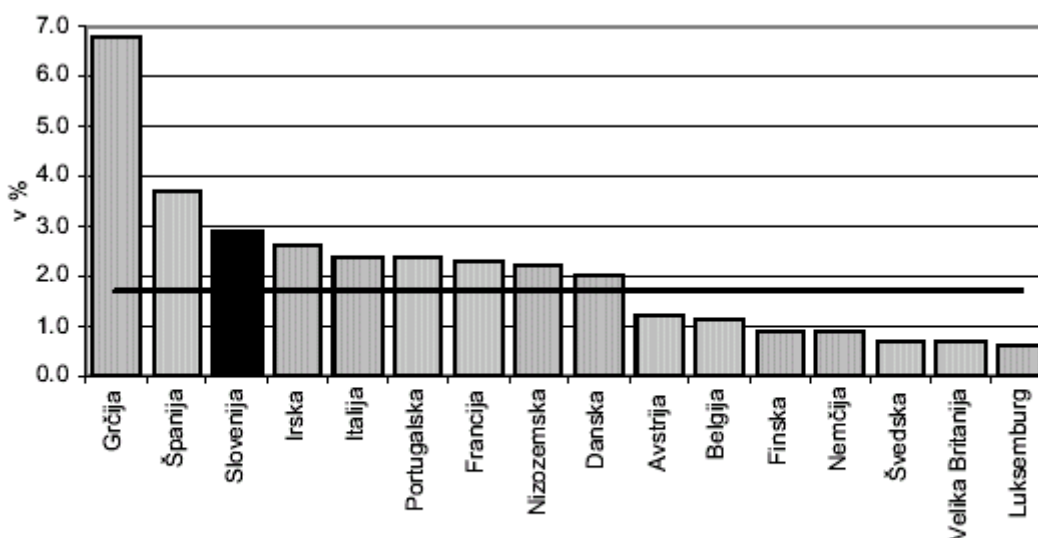
Če primerjamo delež DV kmetijstva in gozdarstva v skupno ustvarjeni DV v Sloveniji z enakim deležem v EU, ugotovimo, da je ta po podatkih za leto 2000 v Sloveniji za 1.2 odstotni točki višji kot v povprečju v EU. Dve državi članici EU – Grčija in Španija – imata višji, ostale države članice pa nižji delež kmetijstva in gozdarstva v skupni DV.

Preglednica 1: Dodana vrednost (DV) in bruto domači proizvod (BDP) v dejavnosti kmetijstva, gozdarstva in ribištva v Sloveniji v obdobju 1992-2001

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Vrednost DV, tekoče cene, v mio sit										
Kmetijstvo in gozdarstvo	52,634	64,492	73,150	87,072	98,260	107,700	116,215	114,552	115,101	124,161
Ribištvo	246	224	239	386	439	484	519	520	534	460
Realne letne stopnje rasti DV, v %										
Kmetijstvo in gozdarstvo	-6.6	-4.1	4.2	1.6	1.0	-2.9	3.1	-2.1	-1.0	-2.1
Ribištvo	-19.0	-37.0	5.2	-6.1	9.6	1.7	-4.4	3.1	-3.5	1.3
Delež v skupni DV, v %										
Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo	5.9	5.2	4.6	4.6	4.5	4.3	4.2	3.7	3.3	3.1
Delež v skupnem BDP, v %										
Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo	5.2	4.5	4.0	3.9	3.9	3.7	3.6	3.2	2.9	2.7

Vir podatkov: SURS (Statistične informacije, št.103/2002), preračuni UMAR.

Graf 1: Delež kmetijskih dejavnosti v bruto domačem proizvodu v Sloveniji in EU, leto 2000

Vir podatkov: Evropska komisija (The 2001 Agricultural Year). http://europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/2001/table_en/index.htm, SURS.

* Linearna črta ponazarja povprečje v EU.

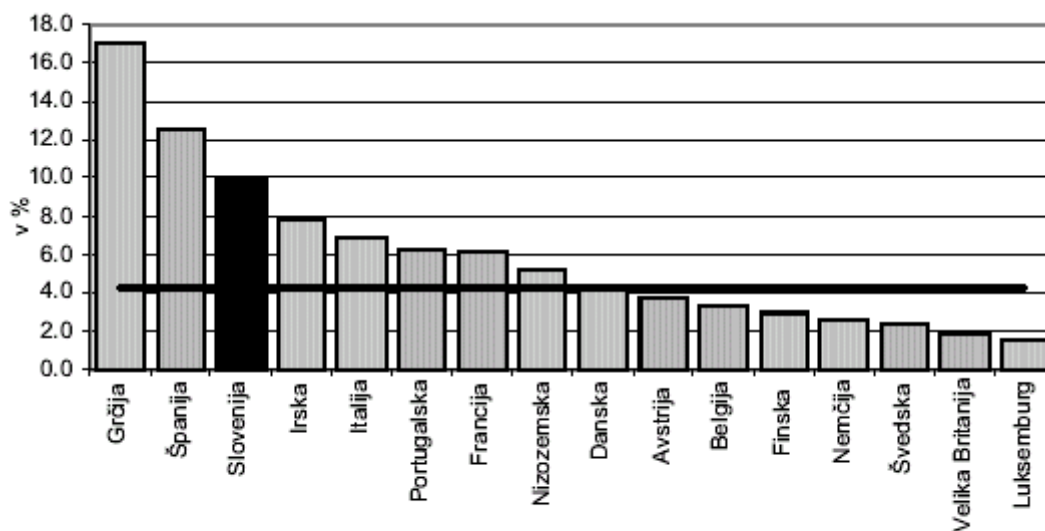
Še večja razlika je v deležu zaposlenih v kmetijstvu in gozdarstvu v skupnem številu vseh zaposlenih v Sloveniji in v EU - v Sloveniji je višji za 5.6 odstotnih točk.

Preglednica 2: Zaposlenost v dejavnosti kmetijstva, gozdarstva in ribištva v Sloveniji v obdobju 1992-2001

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Število zaposlenih, po nacionalnih računih, v tisoč										
Kmetijstvo in gozdarstvo	64.8	61.7	56.5	56.5	51.4	49.9	50.1	48.9	46.9	43.1
Ribištvo	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2
Delež zaposlenih v skupno zaposlenih, po nacionalnih računih, v %										
Kmetijstvo in gozdarstvo	7.8	7.5	6.9	6.9	6.3	6.1	6.2	5.9	5.6	5.2
Ribištvo	0.04	0.04	0.04	0.02	0.02	0.04	0.04	0.02	0.02	0.02

Vir podatkov: SURS (Statistične informacije, št.103/2002), preračuni UMAR.

Graf 2: Delež zaposlenih v kmetijskih dejavnosti v Sloveniji in EU, leto 2000

Vir podatkov: Evropska komisija (The 2001 Agricultural Year). http://europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/2001/table_en/index.htm, SURS.

* Linearna črta ponazarja povprečje v EU.

2.2.2 Proračunski izdatki za kmetijstvo v Sloveniji

Proračunski izdatki za kmetijstvo so se v obdobju 1997-2001, izraženo v evrih, več kot podvojili. V letu 2002 je realizacija proračuna Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) znašala 47.3 milijarde tolarjev (6.6 % več kot v letu 2001). Od tega je bilo po prvih podatkih za ukrepe kmetijske politike porabljenih 34 milijard tolarjev (8 % več kot v letu 2001). Preostala sredstva so bila namenjena ribištvu, gozdarstvu ter pokrivanju stroškov ministrstva in organov v sestavi. Podobno kot v letih 2000 in 2001, so bila tudi v letu 2002 sredstva iz proračuna MKGP dopolnjena s sredstvi iz proračuna Ministrstva za okolje in prostor, ki je izplačalo državno pomoč za sanacijo posledic suše in drugih ujm v letu 2001. V letu 2002 je bilo iz tega naslova izplačanih 3.9 milijard tolarjev. Skupaj s temi sredstvi in vračilom trošarine za pogonsko gorivo, ki ga kmetijska gospodarstva uveljavljajo pri Ministrstvu za finance, so proračunski izdatki za kmetijstvo v letu 2002 znašali 38.5 milijarde tolarjev ali 4 % več kot v letu prej. Prvič po letu 1994 beležimo realni padec skupnih proračunskih izdatkov za kmetijstvo, vendar v celoti na račun manjših izrednih izdatkov (država pomoč za sušo) (Rednak, Volk, Zagorc, Golež, 2003: 18-19).

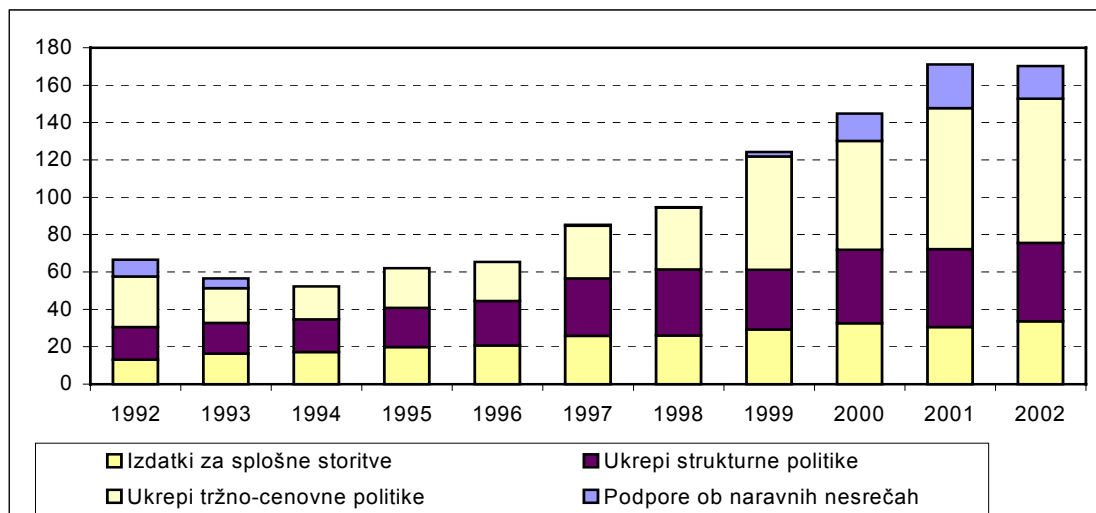
Preglednica 3: Proračunski izdatki za kmetijstvo v Sloveniji v letih 2001 in 2002

	Milijoni SIT		Indeks		Struktura (%)	
	2001	2002*	2002/01	2001	2002*	
Proračun MKGP	44.322,4	47.258,9	106,6	100,0	100,0	
- od tega proračunski izdatki za kmetijstvo (1)	31.750,3	34.221,2	107,8	71,6	72,4	
Sredstva drugih ministrstev (2)	5.428,7	4.299,9	79,2			
Skupaj proračunski izdatki za kmetijstvo (1+2)	37.179,1	38.521,0	103,6	100,0	100,0	
- Podpore ob naravnih nesrečah, odškodnine	5.090,1	3.968,5	78,0	13,7	10,3	
- Ukrepi tržno-cenovne politike	16.407,9	17.428,1	106,2	44,1	45,2	
- Ukrepi strukturne politike	9.027,2	9.499,1	105,2	24,3	24,7	
- Izdatki za splošne storitve za kmetijstvo	6.653,9	7.625,4	114,6	17,9	19,8	

* ocena

Vir: Izračuni MKGP, KIS (v: Rednak et al., 2003: 19).

Graf 3: Proračunski izdatki za kmetijstvo v Sloveniji v obdobju 1992-2002 (milijoni evrov)

Vir: Izračuni MKGP, KIS (v: Rednak et al., 2003: 19).

Ocene kažejo, da se bodo proračunski izdatki za kmetijstvo do leta 2006 realno povečali za okoli 70 % v primerjavi z leti 2000-2002. Večina povečanja gre na račun ukrepov politike razvoja podeželja, ki jih v pretežnem delu (okoli 80 %) financira skupni proračun EU. Dohodkovne podpore kmetijskim proizvajalcem, ki neposredno vplivajo na dohodek v kmetijstvu, se bodo v obdobju 2003-2006 več kot podvojile in bodo predstavljale okoli dve tretjini skupnih proračunskih izdatkov za kmetijstvo (v letih 2000-2003 okoli 50 %) (Rednak, Volk, Zagorc, Golež, 2003: 26).

3 Pogajalski proces

3.1 Predstavitev rezultatov pogajanj na področju kmetijstva

Pogajanja na področju kmetijstva so bila najdaljša in najobsežnejša od vseh 31 pogajalskih poglavij, kar glede na težo in pomen kmetijskega sektorja v EU ni nikakršno naključje. Na področju kmetijstva so bili v pogajanjih zastavljeni štirje strateški cilji (Jarc, 2003):

- popolna in enakopravna vključitev Slovenije v pravni red EU;
- ekonomski položaj kmetov se zaradi vstopa v EU ne sme poslabšati;
- višine kvot in referenčnih količin, ki so bile predmet pogajanj, ne smejo biti nižje od že dosežene ravni proizvodnje v Sloveniji;
- rešitve morajo biti prilagojene specifičnim strukturnim in razvojnim problemom slovenskega kmetijstva in morajo upoštevati predvidene spremembe SKP.

Opravljena pogajanja lahko vsebinsko razdelimo v tri sklope:

- Implementacija pravnega reda EU.
- Zahteve po odmikih od pravnega reda EU.
- Finančni del.

3.1.1 Prevzem pravnega reda EU

Ta del je bil najobsežnejši. Za vsako področje, ki ga ureja pravni red EU, je Slovenija morala predložiti natančne načrte prilagoditve pravnemu redu EU s podrobnim časovnim razporedom. Prilagoditev je po eni strani zahtevala zakonodajno prilagoditev in institucionalno usposobitev, po drugi strani pa prilagajanje vsebin kmetijske politike ciljem in delovanju SKP (Poročevalec, 2003: 17, Popovič, 2003: 13).

Prilagajanje slovenskega kmetijstva ciljem in delovanju SKP se je začelo s sprejetjem programa reforme kmetijske politike v letu 1998. Reforma temelji na prehodu s cenovnih podpor na proračunske podpore. V tem času je Slovenija opustila administrativno določanje cen in uvedla tržne ureditve, primerljive s skupnimi ureditvami trgov v EU. Le na strukturnem področju je bila razvojna politika z ukrepi za območja s težjimi razmerami za kmetijsko pridelavo in investicijskimi podporami za kmetije vsebinsko, ne pa tudi izvedbeno primerljiva s SKP.

V zadnjih štirih letih je prišlo do celovite zamenjave temeljev ureditve kmetijstva in varnosti hrane. Sprejeti so bili številni področni zakoni, ki s podzakonskimi akti na novo urejajo posamezna področja. Ustanovljene ali z novimi nalogami so bile dopolnjene nekatere ustanove za usklajeno delovanje in implementacijo pravnega reda EU. Slovenska kmetijska politika je bila že v letu 2002 bolj ali manj simulacija evropske skupne kmetijske politike.

3.1.2 Odmiki od pravnega reda EU

Slovenija na področju kmetijstva ni zahtevala večjih odmikov od pravnega reda EU, ker področje SKP in varne hrane tega ne dopuščata, poleg tega pa je izhajala iz cilja enakopravne vključitve v pravni red, tako na področju pravic kot obveznosti (glej Prilogo 1 - prehodna obdobja in izjeme). V pogajalskem procesu je bilo izpostavljenih 15 razmeroma manj pomembnih vprašanj. Večina teh je odpadla zaradi sprememb pravnega reda EU, nekatera pa so bila preložena na tehnično raven, spet druga so bila na koncu dovoljena.

Na področju veterinarskih in fitosanitarnih zadev sta dogovorjeni dve prehodni obdobji. Prvo se nanaša na obstoječe objekte baterijske reje kokoši nesnic do konca leta 2009, za zahteve konstrukcije kletk 37 objektov, ki ne izpolnjujejo kriterijev zaščite živali in glede minimalne talne površine, najkasneje do leta 2004. Drugo prehodno obdobje, ki traja pet let po pristopu, je trženje semena materiala sort poljščin in zelenjadnic, ki so vpisane v sortno listo RS na dan pristopa v EU in ne izpolnjujejo zahtev pravnega reda EU (Poročevalec, 2003: 18; Popovič, 2003: 14; Slovensko kmetijstvo..., 2003: 7).

Dosežen je tudi dogovor o enoletnem prehodnem obdobju za razdelitev kvote za mleko in pravic do premij za krave dojilje in za drobnico na individualne rejce. V petletnem prehodnem obdobju bo Slovenija lahko ohranila plačila za proizvodnjo oljnih buč v obliki državne pomoči. Na področju SKP je dosežen dogovor o trajni izjemi za vino cviček, glede mešanja belih in rdečih sort grozdja in glede minimalne stopnje alkohola v vinu.⁴ Ne bo nam potrebno destilirati stranskih proizvodov iz vina in ohranjena je ekskluzivnost kranjske čebele na slovenskih tleh (Poročevalec, 2003: 18; Popovič, 2003: 14; Slovensko kmetijstvo..., 2003: 8).

⁴ Izjema predstavlja znižanje minimalne stopnje naravnega alkohola na 8.5 odstotka ter dovoljenje za mešanje belih in rdečih sort grozdja (odmik od 8. in 70. člena Uredbe 822/87/EEC).

Posebno področje v pogajanjih je bilo uvrščanje Slovenije v vinorodna območja (cone). Področji Podravje in Posavje sta bili uvrščeni v cono B, ki je značilna za kontinentalni, obalpski pas Evrope, območje Primorske pa je bilo z nekaterimi dodatnimi rešitvami za lažjo prilagoditev (možnost pridobiti sredstva za prestrukturiranje vinogradov) uvrščeno v cono C II. Takšna rešitev za Primorsko prinaša spremembe strukture vinogradov in sortne sestave, kar bo na eni strani prispevalo k dvigu kakovosti in večjim tržnim možnostim, na drugi strani pa bo zmanjšalo možnost enotnega nastopa slovenskih vinarjev ter obe območji prislonilo na razvitejši pokrajini sosednjih držav, Primorsko na Furlanijo-Julijsko Krajino, Podravje pa na avstrijsko Štajersko. To bo imelo za posledico večji pritisk predvsem na ekonomsko in tehnološko šibkejše proizvajalce (EU vodnik, 2003: 11; Sodobno kmetijstvo, 2003a: 26-27).

3.1.3 Finančni sveženj

Pogajanja o finančnem svežnju vstopa RS v EU so se dejansko začele januarja 2002, ko je Komisija predstavila dokument z naslovom '*Skupna finančna perspektiva 2004-2006*', v katerem je opredelila osnovni okvir za razpravo o finančnih vidikih vključevanja držav kandidatk v EU. Zaradi izrazite horizontalne naravnosti ta dokument za Slovenijo ni bil ugoden in je v domači javnosti sprožil burne razprave. Sam potek pogajanj o finančnem svežnju je mogoče najbolj smiselno razdeliti v štiri faze (povzeto po Poročevalcu, 2003).

Prva faza je potekala od objave prej omenjenega dokumenta pa do konca meseca avgusta. Ta čas je bil izrabljen za pojasnjevanje stališč o osnovnem pristopu k finančnemu delu pogajanj ter v oblikovanje in argumentirano predstavljanje naših predlogov Komisiji in državam članicam. Predlogi, ki so bili v tej fazi usmerjeni predvsem v argumentiranje potreb po večjih prilivih iz bruseljske blagajne, so bili podlaga za kasnejše iskanje primernih rešitev za specifične probleme naše države.

Začetek septembra označuje drugo fazo. Takrat je Komisija predstavila svoj predlog razdelitve sredstev med bodoče članice. Ta faza je trajala vse do vrha v Bruslju konec oktobra, ko so države članice EU sprejele uradna izhodišča za finančni del pogajanj. Spremembe v ponujenem obsegu finančnih sredstev so bile predvsem rezultat naporov naših pogajalcev za spremembo nekaterih metodoloških predpostavk (raziskave Biotehniške fakultete in Kmetijskega inštituta Slovenije).

Sledila je tretja faza, ki je trajala do prelomnega trenutka v pogajalskem procesu, to je predloga danskega predsedstva z dne 26. novembra. V tem finančnem svežnju so bile okrepljene tiste postavke, ki so pomembne s stališča dolgoročnega razvoja Slovenije in predstavljajo dobro izhodišče za pogajanja o naslednji finančni perspektivi.⁵ Bistveno je povečan obseg sredstev, ki jih bo Slovenija prejela iz proračuna EU iz naslova kmetijstva (za 191 milijonov evrov v letu 2004-2006) ter sredstva iz naslova nove finančne sheme imenovane 'Schengen facility' (107 milijonov evrov za isto obdobje). Finančno pozitiven je tudi sklep o predstavitvi datuma včlanitve novih držav v EU na 1. maj 2004, saj se bo predvideni obseg vplačil naše države v evropski proračun za to leto zmanjšal za tretjino oziroma 82 milijonov evrov (Poročevalec, 2003: 8).

Zadnja, četrta faza pogajanj, obsega obdobje med danskim predlogom in vrhom EU, ki je potekal 12. in 13. decembra 2002 v Kopenhavnu. Dolgoročni, strukturni cilji v finančnem delu pogajanj so bili doseženi, sedaj je bila pozornost osredotočena na doseganje javnofinančnih ciljev v obdobju 2004-2006. Osnovni cilj je bil s pomočjo obsega pavšalnih plačil izboljšati pozitivni neto proračunski položaj Slovenije in na ta način čimbolj omejiti javnofinančna tveganja, povezana z vstopanjem v EU.

---

⁵ Vlada si je zastavila takšen cilj o finančnem paketu, ki bo državi omogočal doseganje dveh strateških ciljev:

- realna konvergenca – sporazum mora omogočiti nadaljevanje procesa realne konvergence do EU oz. procesa, s katerim se bo razvojni zaostanek Slovenije za EU zmanjševal;
- javno finančni položaj – sporazum ne sme imeti za posledico večjega poslabšanja težav države pri doseganju fiskalnega dela Maastrichtskih kriterijev.

Medtem ko je prvi cilj predvsem razvojno naravnani, pa je doseganje drugega cilja potrebno gledati predvsem v luči makroekonomske stabilnosti kot predpogoja za strukturne reforme, ki so potrebne za doseganje visokih stopenj gospodarske rasti.

Tudi na bolj operativnem nivoju si je vlada zastavila dva cilja. Prvi se nanaša na obdobje 2004-2006, drugi pa na obdobje naslednje finančne perspektive od leta 2007 dalje:

- obdobje 2004-2006 - vlada je v pogajanjih poskušala skleniti takšen sporazum, ki bo Sloveniji zagotavljal čimbolj pozitiven neto proračunski položaj v odnosu do EU
- obdobje po 2007 - vlada si bo v pogajanjih prizadevala skleniti takšen sporazum, ki bo Sloveniji dal realne možnosti, da tudi v obdobju naslednje finančne perspektive zadrži status neto prejemnice sredstev iz proračuna EU.

V tej fazi so bili doseženi naslednji cilji (Poročevalec, 2003: 8):

- Uveljavljene so bolj ugodne predpostavke pri izračunu obsega slovenskih vplačil v proračun EU (neto pozitiven učinek 40 milijonov evrov v obdobju 2004-2006).
- Močno je povečan obseg pavšalnih povračil za obdobje 2004-2006. Do vrha v Kopenhavnu so se le-ta povečala za 105 milijonov evrov, na samem vrhu pa še za dodatnih 49 milijonov evrov.
- Izboljšan je neto proračunski položaj Slovenije (za 109 milijonov evrov v istem obdobju). Le ta se je povečal od skupno 135 milijonov evrov na skupno 200 milijonov evrov v dneh pred Kopenhavnom in na plus 244 milijonov na samem vrhu.

Glede prispevkov v evropski proračun in neto proračunskega položaja države so cilji doseženi: EU je Sloveniji za obdobje 2004-2006 odobrila pavšalna plačila v skupnem znesku 234 milijonov evrov. S tem se bo pozitivna neto proračunska pozicija Slovenije izboljšala, in to od 45 milijonov evrov predvidenih v letu 2003, na 82 milijonov evrov predvidenih v vsakem letu v obdobju 2004-2006 (Poročevalec, 2003: 14).

Rešitve v finančnem svežnju so za Slovenijo tako dolgoročno kot kratkoročno ugodne. Doseženi aranžmaji o kvotah in referenčnih količinah, odplačevanju neposrednih plačil iz nacionalnega proračuna, obsegu storitev za razvoj podeželja, sofinanciranju schengenske meje ter dogovor, s katerim se Sloveniji daje možnost za regionalizacijo na NUTS 2 ravni, so tisti elementi finančnega svežnja, ki jasno poudarjajo njegovo dolgoročno naravnost.

Finančni sveženj pa je razmeroma ugoden tudi na kratek rok, saj zagotavlja, da bo Slovenija v obdobju 2004-2006 neto prejemnica sredstev iz evropskega proračuna, povečan je obseg pavšalnih povračil, okrepljen predvideni neto pozitivni proračunski položaj naše države v tem obdobju in s tem zmanjšanje javnofinančnega tveganja.

3.1.3.1 Strukturni skladi in regionalna politika

Na tem področju si je Slovenija prizadevala za dosego dveh ciljev:

- povečanje obsega sredstev za ta namen v obdobju 2004-2006;
- doseči dogovor, po katerem bo kar največji del Slovenije imel možnost ohraniti status regije Cilja 1 (dostop do strukturnih skladov) tudi v naslednji finančni perspektivi.

Slovenija bo iz naslova strukturnih skladov v obdobju 2004-2006 dobila skupno 404 milijone evrov, od tega 236 milijonov evrov iz strukturnih skladov in 168 milijonov evrov iz kohezijskega. Dokončna odločitev o regionalizaciji Slovenije za potrebe kohezijske politike (regionalizacija na NUTS 2 ravni) pa bo sprejeta do konca leta 2006 (Poročevalec, 2003: 12; Potočnik, Predavanje podiplomskim..., 2003).

V povezavi z regulativo o kriterijih za regionalizacijo v okviru EU daje ta dogovor realno možnost, da bo velik del ozemlja tudi v obdobju 2007-2013 upravičen do polnega koriščenja sredstev strukturnih skladov EU. Tiste slovenske regije, ki bodo v naslednji finančni perspektivi zdržale status regij Cilja 1, bodo takrat že imele poln dostop do sredstev iz strukturnih skladov, kar pomeni znatno večji obseg sredstev v primerjavi z obdobjem 2004-2006.

Izvajanje ukrepov razvoja podeželja v okviru jamstvenega in usmerjevalnega oddelka sklada EKJUS bo v prihodnje potrebno nameniti več pozornosti. Na to kaže tudi usmeritev objavljena v priporočilih *Evropske kmetijske konvencije* junija 2002,⁶ ki daje večji poudarek izvajanju teh ukrepov, kot tudi predlagana reforma SKP.

---

⁶ Rezultat zasedanja Evropske kmetijske konvencije, ki je potekalo v Evropskem parlamentu 6. in 7. junija 2002, so priporočila, posredovana Konvenciji o prihodnosti Evrope. Priporočila govorijo o trajnostnem razvoju, integriranem in teritorialnem pristopu do razvoja podeželja, prihodnosti SKP in politike razvoja podeželja, širitvi EU in reformi institucij EU.

3.1.3.2 Razvoj podeželja

Dogovor na področju razvoja podeželja ocenjujejo pogajalci za osrednji uspeh v pogajanjih. Slovenija je uspela je prepričati EU, da bo imela težave s kmetijstvom in je dobila podpore na sodobnih programih, ki vzpodbujajo okoljsko naravnost, vzdržujejo krajino in ohranjajo poseljenost. Podpira jih predvsem evropski komisar za kmetijstvo, Franz Fischler, ki je na ta način reševal avstrijsko kmetijstvo ob pristopu v EU. Sorazmerno velika sredstva bodo namenjena za ohranitev obstoječe sestave kmetijstva, manj pa v dvig konkurenčnosti in razvoj. Gre za sodobnejše oblike protekcionalizma, ki na dolgi rok postajajo vse pomembnejše.

Za ta del kmetijske politike (izravnalna plačila za kmetovanje v težjih pogojih, kmetijska okoljska plačila, ekološko kmetovanje) je Sloveniji po prvotnem predlogu Komisije pripadlo le 2.1 % sredstev pomoči (približno 100 milijonov evrov). Slovenija je v nadaljevanju pogajanj Komisiji predstavila osnutek *Programa razvoja podeželja 2004-2006* in uspela izpogajati, da bo v obdobju 2004-2006, skupaj z deležem financiranja iz domačega proračuna, na razpolago okoli 330 milijonov evrov, od katerega je delež EU 249.8 milijonov evrov (Poročevalec, 2003: 21).

Dogovor na področju razvoja podeželja je izrazil uspeh v pogajanjih in pomeni možnost oblikovanja drugačne politike do kmetijstva in podeželja ter premik k oblikam podpor, ki so značilne za prihodnjo SKP. Omogoča oblikovanje bolj kakovostne politike države do kmetijstva in podeželja, hkrati pa izboljšuje izhodišče Slovenije v razpravah o prihodnosti SKP.

Doseženo pa skriva tudi pasti. Tovrstni programi razvoja podeželja se nanašajo zgolj na izvajanje t.i. spremljevalnih ukrepov in vsebujejo predvsem različne vrste plačil za kmetijska gospodarstva, ne zajemajo pa projektnega financiranja. Na razmeroma enostaven način se podpirajo kmetije na gorskih in hribovskih območjih ter različne oblike okolju prijazne pridelave.

Razmeroma velika sredstva bodo torej namenjena za ohranitev obstoječe sestave kmetijstva, kar pa ne vodi v posodobitev našega kmetijstva in večanje konkurenčnosti živilskopredelovalne industrije. Ukrepi v slednje namene so namreč del strukturnih in regionalnih programov, kjer pa zaradi omejenosti sredstev ni mogoče pričakovati večjih količin pomoči, kot jih že sedaj namenja Slovenija sama.

Problem teh ukrepov je tudi njihovo črpanje. Bodo programi pripravljene pravočasno in na tak način, da bodo z njimi dosežene maksimalne okoljske in ekonomske koristi? Bodo kmetje sposobni hitre preusmeritve v okolju prijaznejše kmetovanje? Bodo njihovi predstavniki zagotovili logistično in informacijsko podporo? Bo domači proračun sposoben zagotoviti potreben denar za sofinanciranje?

Vstop v EU prinaša potrebo po prerazporeditvi sredstev znotraj domačega proračuna. V bruseljsko blagajno bomo vplačevali precejšnja sredstva, na osnovi doseženih pogajalskih rezultatov pa se pričakuje, da bomo nazaj dobili več kot bomo vplačevali. Dodatno breme državnega proračuna je mogoče opravičiti z argumenti začasnosti, zagotavljanja enakih konkurenčnih razmer na skupnem trgu EU, s ciljem ohranitve dohodkovnega položaja ter s ciljem, da taka naložba odpira možnosti za dolgoročno izboljšanje javnofinančnega položaja Slovenije v odnosu do Bruslja.

3.2 Dodelitev neposrednih plačil in kvot novim državam članicam EU in njihov vpliv na slovensko kmetijstvo v prihodnje

3.2.1 Neposredna plačila

Neposredna plačila so bila kmetom 15 držav članic EU dodeljena iz dveh razlogov: prvič, zaradi padca cen poljščin in goveda leta 1992, in drugič, zaradi reforme Agende 2000.⁷ Čeprav so bila neposredna plačila vpeljana z namenom kompenzirati padce cen, pa se je po 10 letih delovanja izgubil njihov prvotni značaj. Pojem 'kompenzatorna plačila' (*compensation aid*) je nadomestil nov pojem 'direktnih plačil' (*direct aid*).

Vprašanje ali naj se neposredna plačila dodelijo novim državam članicam in če da, v kolikšni meri, je bilo za pogajanja s področja kmetijstva ključnega pomena. Vse države kandidatke so v pogajanjih s področja kmetijstva izpostavile zahtevo, da imajo tudi njihovi kmetje pravico do neposrednih plačil v istem obsegu, kot to že velja za kmete iz držav članic EU.

Trditev, da neposredna plačila naj ne bi bila dodeljena novim državam članicam, ima svoj izvor v Beli knjigi, ki jo je leta 1995 sprejela Komisija na vrhu v Madridu. Deklaracija trdi, da države Srednje in Vzhodne Evrope niso bile deležne padca cen MacSharryjeve reforme, zato naj tudi ne bi bile deležne ugodnosti, ki jih le-te prinašajo.

Agenda 2000, ki je bila sprejeta marca 1999 na Berlinskem kongresu, glede tega vprašanja ni omenjala nobenih eksplicitnih določil. Čeprav pri izračunih za izdatke v okviru naslednjega finančnega obdobja neposredna plačila niso bila upoštevana, pa dogovor tudi ni izključeval možnosti, da se neposredna plačila v prehodnem obdobju dodelijo tudi novim državam članicam EU.

Ker so neposredna plačila del obstoječe zakonodaje SKP, je bila njihova dodelitev tudi novim članicam korektna. Glede na situacijo v EU je bilo potrebno pretehtati možnosti, kako in kaj z neposrednimi plačili v prehodnem obdobju.⁸

⁷ Shema neposrednih plačil je naštetá v dodatku k regulativi Sveta št. 1259/1999.

⁸ Komisija je pri oblikovanju splošnih stališče s področja kmetijstva upoštevala naslednje kriterije:

- Stališča EU morajo biti v skladu s konceptom privzemanja zakonodaje v notranji red držav kandidat v trenutku pridružitve.

Če bi bila neposredna plačila novim članicam vpeljana prehitro, bi lahko pozitivni učinek na prihodke, ki ga bodo neposredna plačila imela na kratek rok, negativno vplival na prestrukturiranje kmetijskega sektorja v teh državah. Predvsem velja to za poloskrbne kmetije, kjer bi visoka plačila povečala privatno potrošnjo in zmanjšala investicije v proizvodnjo ali dodatne dejavnosti. Obstaja verjetnost, da bi bilo prestrukturiranje upočasnjeno ali celo zaustavljeno, to pa bi povzročilo nizko produktivnost, nizke standarde in visoko prikrito nezaposlenost.

Problem prestrukturiranja v državah kandidatkah je povezan z dvojnostjo njihovih kmetijskih struktur. Na eni strani je potrebno razvijati gospodarski sektor, po drugi strani pa kmetijstvo še naprej igra pomembno socialno vlogo na podeželju. Prevelike finančne injekcije v obliki neposrednih plačil le nekaterim skupinam v novih državah članicah, povečujejo tveganje večjih dohodkovnih razlik in socialnih neskladij na podeželju, kar lahko le še poveča dispariteto med urbanih mestnimi naselji in podeželjem. Namesto neposrednih plačil bi bilo po mnenju Komisije bolje uvesti ciljno naravnana sredstva za prestrukturiranje v obliki ukrepov za razvoj podeželja.

V luči zgornjih argumentov neposredna plačila novim državam članicam EU na isti ravni kot jo imajo obstoječe države članice EU ne bodo dodeljena takoj ob vstopu, ampak bodo vpeljana v desetletnem prehodnem obdobju z začetne višine plačil na 25 % ravni EU. V letih 2004-2007 bodo neposredna plačila naraščala po 5 % letno, v naslednji finančni perspektivi (2007-2013) pa po 10 % letno (Predstavitev rezultatov pogajalskega procesa, 2003). Ob pomoči za prestrukturiranje kmetijskega sektorja držav kandidatk naj bi to omogočilo enostavnejšo integracijo v SKP.

Komisija tudi ugotavlja, da imajo nekatere države kandidatke že uvedena neposredna plačila primerljiva s plačili, ki jih zagotavlja SKP. S ciljem, da se položaj kmetijstva v teh državah po pristopu ne bi poslabšal, Komisija daje možnost dopolnjevanja neposrednih plačil iz nacionalnega proračuna ('top-up' shema).

-
- Stališča EU morajo biti takšna, da na najboljši možni način podpirajo prizadevanja držav kandidatk za prestrukturiranje in modernizacijo kmetijske ekonomije. Zagotovljeno mora biti, da bodo rezultati pogajalskega procesa omogočili čim boljše integracijo kmetijskih sektorjev v državah kandidatkah v enotni trg in SKP.
  - Stališča EU morajo biti v skladu z zgornjo mejo izdatkov dogovorjeno na Berlinskem kongresu (1999) ne glede na prihodnje odločitve glede SKP in financiranje EU.

Večina razlogov Komisije, s katerimi je ta opravičevala nižjo raven plačil, je bilo v primeru Slovenije ekonomsko neutemeljenih. Slovenija je že v letu 2000 zagotavljala z nekoliko višjimi cenami, ob nižji ravni proračunskih podpor, primerljive ekonomske razmere kot SKP.

Tako je študija Kmetijskega inštituta Slovenije in Biotehniške fakultete (pa tudi raziskava Komisije) pokazala, da bi Slovenija (in tudi nekatere druge države kandidatke EU) le v primeru neposrednih plačil na ravni sedanje petnajsterice, ohranila predpristopni ekonomski položaj kmetijstva, v nasprotnem primeru bi se položaj izrazito poslabšal. Zato je Slovenija že zelo zgodaj v pogajanjih predlagala, da bi začasno dopolnjevala neposredna plačila tudi iz svojega proračuna.

Slovenija bo tako lahko neposredna plačila dopolnjevala do ravni kot jo že imajo kmetje v državah članicah EU, in sicer v letu 2004 do ravni 85 % (dosežena raven plačil v letu 2003, to je 75 % + 10 %), v letu 2005 do ravni 90 %, v letu 2006 do ravni 95 % in leta 2007 do ravni 100 %. V primeru, da bi raven neposrednih plačil v Sloveniji leta 2003 dosegla raven 75 % evropskih plačil, bi bila že v letu 2007 dosežena 100 % raven plačil, kot jih dobijo proizvajalci v primerjavi s sedanjimi članicami EU.

3.2.2 Proizvodne kvote

Področje kvot in referenčnih količin je bilo politično najbolj odmevno, konfliktno in tehnično zahtevno. Kvote in referenčne količine so osrednji in največji problem vsakega posameznega slovenskega kmetijskega pridelovalca, saj ga skupaj s prevzemom veterinarskih ukrepov in predpisov neposredno prizadenejo. So tako rekoč simbol slovenskega pristopa k EU in vsaj srednjeročno najpomembnejše vprašanje prevzema SKP.

Kvote in referenčne količine so pomembne predvsem iz dveh razlogov. Kvote v celoti, referenčne količine pa v veliki meri, zamrznejo proizvodnjo na določeni ravni in izločijo običajne konkurenčne pritiske, ki vodijo v večjo specializacijo in omogočajo razvojno sposobnim proizvajalcem širitev proizvodnje. Referenčna raven določa obseg neposrednih plačil in ima v veliki meri učinek izkrivljajočih neposrednih dohodkovnih podpor ter vzdržuje drugače nekonkurenčno proizvodnjo (Erjavec et al., 2002: 30).

Na podlagi izbranih kriterijev in statističnih podatkov držav kandidatk je Komisija sestavila predlog za določitev kvot posameznim državam kandidatkam.⁹ Dokumenti Komisije so na začetku kot primerno podlago za določitev kvot in referenčnih količin navajali doseženo proizvodnjo v referenčnem obdobju 1995-1999. V večini primerov je bil ta predlog Komisije nižji od že dosežene proizvodnje v letih 2000 in 2001 in je v nekaterih primerih odstopal tudi od števila že izplačanih podpor v okviru nacionalne kmetijske politike.

Slovenske zahteve glede kvot in referenčnih količin so v fazah pogajalskega procesa pomembno odstopale od predloga Komisije. Slovenija je svoja pogajalska izhodišča utemeljevala s statističnimi podatki, pri čemer je bilo za zadnje oziroma najboljše leto izbrano leto 2001, v večini primerov še povečano za pričakovano rast proizvodnje do pristopa. Zahteve so bile utemeljene s strukturnimi spremembami, proizvodnim potencialom, rezervami v prodaji in potrebi za prestrukturiranje. Razdelitev neposrednih plačil in kvot je podrobneje prikazana v Prilogi 2.

Agrarni ekonomisti napovedujejo, da v primeru, da bo doplačevanje neposrednih plačil zagotovljeno do predvidene ravni in pri koriščenju sredstev za razvoj podeželja ne bo večjih težav, potem zgolj zaradi pristopa k EU zagotovo ne bo prišlo do poslabšanja ekonomskega položaja kmetijstva. Se bo pa po vstopu precej spremenila dohodkovna zanimivost posameznih kmetijskih proizvodov. Tudi to je cena oz. posledica pristopa, saj konkurenčnost ne določajo zgolj stroški in cene na trgu, ampak tudi podpore in njihova porazdelitev med proizvodi.

---

⁹ Ocena zbranih podatkov je vsebovala:

- preverjanje notranje konsistentnosti (npr. čimprej ustvariti tržno ravnotežje vključno z vsemi relevantnimi komponentami kot so proizvodnja, poraba in mednarodna trgovina);
- preverjanje zunanje konsistentnosti, kar pomeni navzkrižno preverjanje podatkov iz drugih virov (npr. Evrostat, DG Agri, FAO). Informacije iz prve roke dobivajo tudi na bilateralnih sestankih.

3.3 Kakšen dohodkovni položaj kmetijstva si lahko ometamo po vstopu v EU?

Napovedovanje morebitnih dohodkovnih učinkov je bilo eno od osrednjih vprašanj vključevanja slovenskega kmetijstva v SKP. V svojem govoru na sestanku kmetijskih ministrov držav kandidatk v Pragi, 7. novembra 2002, je evropski komisar za kmetijstvo, Franz Fischler dejal, da se bo dohodkovni položaj kmetov izboljšal vsaj iz naslednjih razlogov:

- nove tržne možnosti,
- višje cene in drugi podporni mehanizmi SKP,
- pomoč za razvoj podeželja,
- direktna plačila.

Pri ocenjevanju pristopnih učinkov je precej neznan, ki onemogočajo podajanje natančnih in dokončnih ocen. Prve ocene rezultatov pogajanj s strani strokovne javnosti so večinoma pozitivne, saj izhajajo iz dogovorjenih sorazmerno visokih potencialnih proračunskih prilivov iz naslova doplačevanja neposrednih plačil in programa razvoja podeželja ter iz doseženih kvot in referenčnih količin.

Na dohodkovni položaj slovenskega kmetijstva po pristopu bosta vplivali predvsem dve skupini zunanjih dejavnikov, na kateri slovenski kmetje nimajo skoraj nikakršnega vpliva (Kavčič, 2003: 47). Iz predhodnih empiričnih raziskav pristopnih učinkov opravljenih na Kmetijskem inštitutu Slovenije in Biotehniški fakulteti izhaja, da bo ob proračunskih prilivih ekonomski položaj izrazito povezan z ravni odkupnih cen¹⁰ na kateri se bodo ustalili posamezni proizvodi, pomembnejšo vlogo kot doslej pa bodo imeli tudi ukrepi kmetijske politike (dejansko izvedena proračunska izplačila).

---

¹⁰ Gibanj odkupnih cen ni mogoče nikoli natančno predvideti, z veliko verjetnostjo pa lahko za večino najpomembnejših kmetijskih proizvodov napovemo njihovo nadaljnje padanje. Trendi zniževanja cen v prihodnjih letih so napovedani tudi za EU, v Sloveniji pa bo znižanje poudarjeno tudi zaradi sprostitev trgovine z državami članicami in konkurenčnih pritiskov, ki jih bo deležna živilskopredelovalna industrija. V primeru uveljavitve optimistične ravni odkupnih cen in visoke absorpcije proračunskih podpor bi se dohodkovni položaj na agregatni ravni izboljšal za 10-15 % v primerjavi z letom 2000, spodnja raven pričakovanih odkupnih cen in slab izkoristek proračunskih sredstev pa lahko hitro vodi v izrazito poslabšanje ekonomskega položaja.

Na prihodnji dohodkovni položaj kmetijstva utegne ugodno vplivati tudi dvig podpor za območja z omejenimi dejavniki in povečanje sredstev za okoljska plačila. Prav zaradi okoljskih ukrepov bo v prihodnje smiselno razmisliti o obtežbi površin. Dobro poznavanje kriterijev in prilagajanje strukture in velikosti črede bo lahko na marsikateri kmetiji odločilno vplivalo na dosežene rezultate. V povprečju lahko kmetje po vstopu v EU pričakujejo proračunska izplačila v višini 300 do 400 evrov, pri premišljenem ukrepanju pa se lahko ta sredstva še povečajo (Kavčič, 2003: 47).

3.3.1 Dohodkovni položaj po posameznih panogah

Ekonomski položaj posameznih panog se bo po pristopu precej spremenil, zato bo spremenjena tudi ekonomska zanimivost posameznih usmeritev. Nekaj splošnih ugotovitev glede sprememb dohodkovnega položaja po posameznih proizvodih je mogoče podati že brez natančnejših izračunov.

Če drži pričakovanje večjega konkurenčnega pritiska ob vstopu in s tem splošni trend padanja cen v kmetijstvu, lahko rečemo, da bodo največjim pritiskom izpostavljeni tisti kmetijski pridelki, pri katerih je delež proračunskih podpor v prihodku najmanjši (vrtnine, sadjarstvo, vinogradništvo), pri pridelkih, ki so vključeni v shemo direktnih plačil pa lahko pričakujemo, da bodo izplačila blažila cenovne pritiske (Rednak, Volk, Zagorc, Golež, 2003: 30). Največje povečanje dohodkov lahko pričakujemo pri pridelkih, ki bodo največji porabniki sredstev programa razvoja podeželja, saj bodo ta sredstva v naslednjih letih rasla najhitreje.

Prihodnjo privlačnost posamezne panoge pa ne gre presoјati zgolj z vidika smeri in jakosti pristopnih učinkov, pomembno je tudi izhodiščno stanje. V predpristopnem obdobju sta bili v ekonomsko zapostavljenem položaju predvsem pridelava krmnih žit in prirreja govejega mesa, na drugi strani pa smo imeli razmeroma ugodne razmere v pridelavi krušnih žit in prirreji mleka. V prašičereji je ugodno izhodiščno stanje v dobršni meri rezultat visokih odkupnih cen v primerjalnem obdobju.

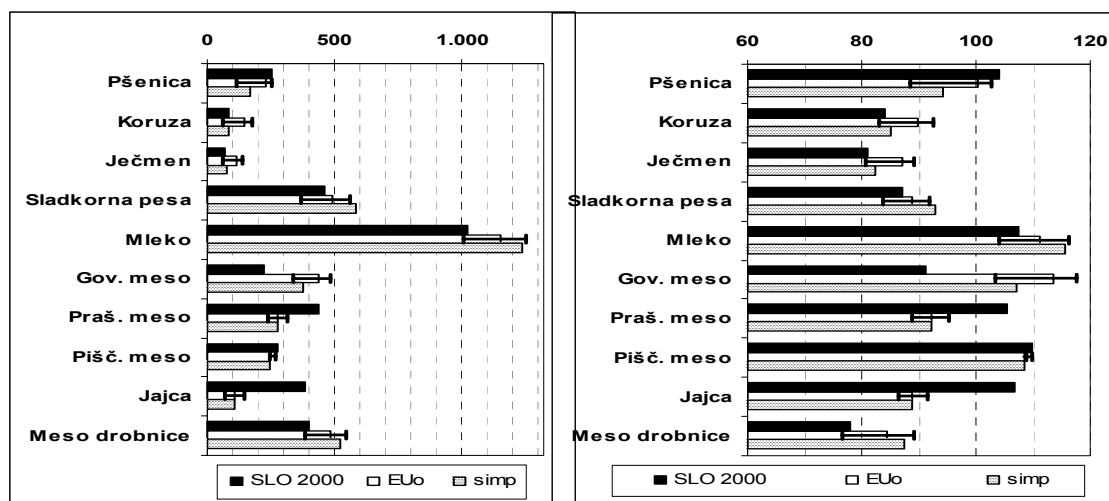
Po pristopu se bo verjetno izboljšal ekonomski položaj priraje govejega mesa in mesa drobnice ter pridelave krmnih žit in sladkorne pese. Pozitivni premiki v priraji govejega mesa in reji drobnice so odvisni predvsem od proračunskih podpor, pri govedu zlasti od višine dejansko izplačanih premij, pri drobnici pa od višine podpor v okviru ukrepov za razvoj podeželja. Izjema je sladkorna pesa, kjer se nasprotno kot pri drugih pridelkih pričakuje porast cen ter občutnejše povečanje obsega proizvodnje in zato postopno povečanje dohodka.

Nasprotno lahko pričakujemo poslabšanje situacije v pridelavi krušnih žit, v prašičereji in perutninarstvu, še najbolj izrazito naj bi bilo poslabšanje v konvencionalni priraji jajc. Za prašičerejo velja, da lahko dohodek ohrani ali poveča le močna vertikalna povezanost, ki na koncu odloča o odkupni ceni (EU vodnik, 2003: 14). Poseben problem bo - kot kaže - pšenica. Poleg znižanja cene, naj bi bil glavni vzrok za tako stanje občutno zmanjšanje neposrednih plačil. Tudi pri mleku kot najpomembnejši panogi slovenskega kmetijstva, obeti niso ugodni. Odkupne cene bodo padle, na ravni kmetij, ki bodo pridobile zadostno kvoto za povečevanje proizvodnje, pa se ekonomski položaj priraje mleka lahko izboljša ali vsaj ohrani. Opozoriti velja, da v primeru potrebe po kupovanju dodatne kvote, ta strošek lahko v dobršni meri izniči siceršnje izboljšanje dohodkovnega položaja (EU vodnik, 2003: 14). Dodaten problem predstavlja tudi vprašljiva konkurenčnost mlečne verige v Sloveniji (Intervju, 2003).

Merjeno s koeficientom ekonomičnosti bodo stroški proizvodnje po pristopu pokriti v priraji mleka, govejega in perutninskega mesa, morda tudi pri pridelavi krušnih žit. V ostalih proučevanih usmeritvah povprečna intenzivnost proizvodnje ob razpršeni proizvodni strukturi ter nizki produktivnosti dela ne obeta ugodnih kazalnikov ekonomičnosti proizvodnje.

Ocenjene vrednosti bruto dohodka in ekonomičnosti proizvodnje v letu 2000 in 2005 so prikazane na grafu 4.

Graf 4: Buto dohodek na enoto proizvodnje in ocena koeficienta ekonomičnosti proizvodnje* v Sloveniji

Vir: Kavčič, Erjavec (2003: 42).

* €/ha poljščin, glavo govedi, 10 prašičev pitancev, 1000 brojlerjev, 100 nesnic, 10 plemenskih ovc

V luči predloga reforme SKP kaže razmisliti tudi o možnosti uvedbe poenostavljene sheme. Po predlogu Komisije naj bi sedanje oblike neposrednih plačil nadomestilo enotno plačilo na posamezno kmetijsko gospodarstvo, izračunano na osnovi višine prejetih podpor v preteklem obdobju. Na grafu je ta scenarij označen s 'simp'.

Po tem scenariju uvedba enotnega plačila pomembno izboljša ekonomski položaj priraje mleka, ki v proučevanem obdobju sicer še ni deležno neposrednih plačil, podobno velja tudi za sladkorno peso. Izboljša se tudi položaj reje drobnice, ki se ji preko površin enakomerno razporejena neposredna plačila občutno dvignejo v primerjavi z izplačili po trenutno veljavnem tržnem redu.

Če upoštevamo dejstvo, da se število kmetij in posledično velikost od kmetijske dejavnosti odvisne populacije precej hitro zmanjšuje, se tistim, ki bodo ostali v kmetijstvu, obeta kar precej možnosti za razmeroma ugoden dohodkovni učinek po pristopu. Če ne bo prišlo do večjih nepričakovanih sprememb svetovnih cen ter izrazito slabega izkoristka proračunskih podpor in sredstev iz področja razvoja podeželja, potem lahko s precejšnjo gotovostjo napovemo, da se bo na agregatni ravni dohodek kmetijstva vsaj ohranil.

3.4 Ocena pogajalskega rezultata

Slovenski kmetje so s precejšnjo negotovostjo čakali na sklenitev pristopnih pogajanj. Velik del strahu izhaja iz nepoznavanja SKP, saj le ta prinaša precej drugačne razmere kot so jih bili vajeni doslej. Izid kmetijskih pogajanj obeta precej koristi in priložnosti, na drugi strani pa tudi slabosti in morebitne pasti.

Nedvomno med koristi štejemo ugodnejši položaj kmetijstva z vsemi političnimi, socialnimi in regionalnimi učinki. Kmetijska politika bo nedvomno postala sodobnejša, pomembno več sredstev bo namenjenih za okolju prijaznejše kmetovanje, varno prehrano. Slovenija lahko v konkurenčnejših razmerah ob ciljno naravnani kmetijski politiki in ob upoštevanju načel varne prehrane in zahtev okolja, ohrani kmetijstvo in ga hkrati usmerja v večjo učinkovitost. Sorazmerno ugodnejši razrez sredstev za kmetijstvo prinaša tudi pozitivne javnofinančne učinke in dolgoročno izboljšuje neto položaj Slovenije v EU.

Slovenska država prevzema administrativno drag in zahteven sistem. Razvoj kmetijstva bo omejen s kvotami in spodbudami, ki bodo izvirale predvsem iz podpor in manj iz trga. Spremenila se bo hierarhija podpor med proizvodi. Zgolj zaradi pristopa in vstopa v novo ekonomsko okolje bodo nekateri proizvodi postali bolj, drugi manj zanimivi. Pozitivni učinki bodo torej omejeni le na del kmetijstva in le na nekatera območja. Težave gre pričakovati predvsem v severovzhodni Sloveniji, kjer bodo podpore zaradi strukturne proizvodnje bolj omejene, zaradi strukturnih zaostankov pa kmetijstvo v tem delu Slovenije še ni zrelo za konkurenčne pritiske.

Z vstopom v EU ali pa brez njega se omenjenim spremembam ne moremo izogniti. Samo zaradi vključitve v EU ne bo propadlo veliko kmetij, mnogo jih bo prenehalo kmetovati zaradi splošnih gospodarskih in socialnih razmer. Prednost Unije je predvsem njen velik proračun, ki lahko financira česar Slovenija ne more. Zato bi moral biti vstop v EU viden še zlasti kot spodbuda za domači proračun in kmetijsko politiko (But, Otvoritveni govor 2. DAES konference, 2003).

Ne glede na številne pasti in ponekod tudi negativne posledice, ki jih prinaša pogajalski izid na področju kmetijstva, pa lahko rezultat ocenimo kot verjetno najboljši možni izid v danih razmerah.

4 SWOT analiza slovenskega kmetijstva v Evropski uniji

4.1 Prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti slovenskega kmetijstva v EU

Oprelitev prednosti in slabosti slovenskega kmetijstva, gozdarstva in ribištva po vstopu v EU, je težka naloga. Kar se namreč na nekem področju kaže kot prednost, je lahko na drugem izrazita slabost in obratno. Kljub temu lahko v splošnem kar nekaj dejstev opredelimo kot prednosti ali slabosti, enako pa velja tudi za priložnosti in nevarnosti vključevanja v EU.¹¹ Celostno in pravilno vrednotenje najpomembnejših elementov je izrednega pomena. Dejavnost sama jih mora zaznati, ker se bo le tako sposobna obdržati.

Prednosti:

- raznolika pridelava, ki jo omogoča pestra pokrajinska in naravna raznolikost,
- velike možnosti za ekološko pridelavo,
- velika navezanost slovenskih kmetov na zemljo in njeno obdelanost (tradicija),
- obilica tekočih voda,
- pestra in še dovolj močna predelovalna industrija, potrebna za odkup pridelkov,
- jasni zakonodajni okviri za razvoj, ki so usklajeni s pravnim redom EU.

Slabosti:

- večinoma težki naravni pogoji za delo,
- visoki proizvodni stroški zaradi razdrobljene in majhne posesti,
- neugodna starostna struktura in nizka izobrazba gospodarjev,
- nezadostna promocija,
- pomanjkanje razvojnih usmeritev,
- nepovezana mreža svetovanja in izobraževanja za kmetijstvo in gozdarstvo,
- pomanjkanje finančnih sredstev,
- počasno prilagajanje zahtevam trgov EU z vidika kakovosti, tehnologije in cen.

---

¹¹ Kot kažejo izkušnje predhodnih kandidatov lahko stroške in koristi vključevanja delimo na (povzeto po Prestonu, 1997 v: Erjavec, Rednak, Volk, 1998: 181):

- *Ekonomске učinke* – spremembe v cenah in dohodkih za kmetijske proizvajalce in živilsko industrijo in s tem posredno na učinke v proizvodnji. Odvisni so od stopnje konkurenčnosti domačega kmetijstva in živilske industrije ter od ekonomskega okolja, ki se bo uveljavil po vstopu.
- *Proračunske učinke* – koristi in stroški za slovenski proračun.
- *Administrativne učinke* – potrebne v obsegu in načinu funkcioniranja državne uprave pred in po sprejemu SKP.
- *Politične učinke* – spremembe konceptov in načinov vodenja slovenske kmetijske politike.

Priložnosti:

- veliko možnosti za kakovostno pridelavo, uveljavljanje blagovnih znamk in s tem možnosti za nastope na zahtevnih trgih,
- dovolj kakovostnih kmetijskih zemljišč, ki ob ustreznih poslovnih procesih lahko nudijo večjo dodano vrednost,
- neizkoriščene možnosti večjega povezovanja, skupne storitve, predvsem skupno trženje,
- veliko možnosti za večanje dohodka in varnejšega zaslužka iz dopolnilnih dejavnosti,
- povečan interes za življenje na podeželju, z njim pa možnosti za boljše življenjske razmere, zaposlitev in socialni razvoj podeželja.

Nevarnosti:

- na odročnejših legah obstaja velika nevarnost nadaljnega opuščanja obdelovanja, odseljevanje iz podeželja in s tem njegovo zamiranje (depopulacija),
- dejavnost lahko zamre tudi, če kmetijska gospodarstva postanejo le bivalne enote brez kmetijske rabe,
- odvisnost od subvencij lahko ob prenizkih zneskih pomeni nevarnost za opuščanje kmetijskih površin.

Zdi se, da je bilo v slovenskem prostoru vsaj do nedavnega težišče razprav posvečeno predvsem številnim slabostim in nevarnostim, s katerimi se je in se še srečuje primarna dejavnost. Politika je poudarjala naše neugodne naravne razmere in nizko konkurenčnost, skrbela pa predvsem za dopolnjevanje vedno prenizkega dohodka kmetijskih pridelovalcev.

4.2 Učinki pridružitve na slovensko kmetijstvo

Slovenija z vključevanjem v EU prehaja v novo fazo razvoja, ki je ne zaznamujejo več v prvi vrsti vprašanja razvoja prehoda v tržni gospodarski sistem. S tem je presežena razvojna 'paradigma tranzicije in prilagajanja'. Kljub temu Slovenija z vidika delovanja gospodarstva (finančni sektor, kmetijstvo, neinovativnost in nekooperativnost podjetij, pomanjkanje inovativnih regij in t.i. 'hot spotsov') kakor tudi z vidika pravne države in delovanja javne uprave, še vedno precej zaostaja za razvitimi tržnimi gospodarstvi.

O posledicah pridružitve slovenskega kmetijstva k skupni kmetijski politiki EU je bilo opravljenih kar nekaj analiz. Avtorji izpred nekaj let so poudarjali, da je napovedovanje izredno težko delo, ker je SKP v spreminjanju in Slovenija na tem področju cilja v 'premakljivo tarčo'. Danes pa lahko na podlagi večine analiz, opravljenih na doslej znanih dejstvih, predvidevamo, da vpliv pridružitve za slovensko kmetijsko pridelavo ne bo negativen v tolikšni meri, kot se je sprva pričakovalo.

S prevzemom SKP bodo naši kmetje dobili enotno in bolj dodelano skupno kmetijsko politiko, na oblikovanje slednje pa bodo imeli še manj vpliva kot so ga imeli na slovensko. Čeprav bo trg navzven še vedno zaščiten, pa se bodo meje notranjega trga močno razširile. Spremenjene tržne razmere in drugačna kmetijska politika bodo vplivale na tehnološki razvoj in socio-ekonomsko strukturo, spremenil se bo tudi dohodkovni položaj kmetijstva (Erjavec, 1998a: 84). Brez omejitev se bo na našem trgu pojavilo veliko novih konkurentov, hkrati se bodo odprle meje tudi za naše blago. Povečal se bo obseg trgovanja in pestrost ponudbe. Kmetijski trg se bo iz trga s presežnim povpraševanjem spremenil v trg s presežno ponudbo.

4.3 Možnosti nadaljnjega razvoja podeželja v Sloveniji

Prav gotovo se v Sloveniji premalo ukvarjamo s tovrstnimi vprašanji in posledicami ignoriranja le-teh. Slovenija je kljub svoji majhnosti razmeroma pestra pokrajina, ki z dobro zasnovano politiko lahko razvije razvojni potencial.

Žal nam mejniki, ki smo si jih zastavili z diplomsko nalogo ne dopuščajo poglobljene analize problematike razvojnih možnosti Slovenije kot celote, zato smo izpostavili le problematiko hribovskega območja, njegovo vloge in pomen v prihodnje. S podobnimi prijemi pa lahko razvijamo analize in strategije tudi za ostale regije ali posamezne kmetijske panoge.

4.3.1 Hribovska območja v Sloveniji

Nikakor se ne smemo sprijazniti z nekaterimi vse pogostejšimi razmišljanji, da neraven svet (z izjemo vinorodnih območij) ni primeren za kakršnokoli obdelavo. Še posebej, ker gričevje v severovzhodni Sloveniji (Goričko, Slovenske gorice, Haloze in Dravinjske gorice) ter flišni svet Brkinov, Vipavskega, Goriških Brd in Šavrinov, ne sestavljajo le strma pobočja, temveč široke slemenske uravnave, ki nudijo relativno ugodne pogoje za poselitev ter kmetijsko izkoriščanje zemlje.

Za reševanje problema rabe zemlje na hribovitih območjih bo potreben sistematičen pristop kot so to že pred desetletji storili v zahodnoevropskih državah, kjer so v okviru regionalno-prostorskih načrtov začeli na eni strani učinkovito vzpodbujati sistem najemanja ali odkupa zemlje od tistih kmetov, ki so opuščali obdelavo, s tem pa so na drugi strani pospešili večanje kmetij in posledično tudi cenejšo, konkurenčnejšo proizvodnjo.

Pomen ohranjanja hribovitih območjih leži v ohranjanju naravne in kulturne dediščine, varovanju okolja in zagotavljanju varne hrane. Prav zato politika razvoja podeželja in regionalna politika v EU usmerjeno naglašata družbeni in okoljski razvoj v hribovitih področjih. Več kot tretjino površine EU predstavljajo hribovska področja, poseljena s 30 milijoni ljudi. Hribovita področja se po državah članicah močno razlikujejo tako po geografskih in klimatskih značilnostih kakor tudi po kulturnih in še kakšnih posebnosti, združujejo pa jih predvsem značilnosti kot je omejena raba obdelovalnih površin in visoki stroški dela.

Pomoč hribovskim območjem ni nova. Že leta 1975 je Komisija vpeljala sistem neposrednih podpor za kmete v hribovskih območjih, s predlagano reformo SKP pa gre še korak naprej. Izpostavimo naj le dva predloga:

1. Večja pomoč hribovskim območjem

Trenutno je razvoju podeželja namenjenih le 10 % proračunskih sredstev EU, kar naj bi spremenil ukrep 'modulacije' (več denarja iz prvega v drugi steber). To naj bi dalo več možnosti za pomoč območjem s težjimi razmerami za obdelavo, vključno s hribovitim območjem. V pripravi so dodatni ukrepi, ki naj bi finančno podporo še povečali (npr. okoljevarstveni ukrepi, varnost prehrane).

2. Ločevanje podpore od proizvodnje

Z vpeljavo 'enotnega plačila' na kmetijo je namen preusmeriti pomoč od proizvoda k proizvajalcu. Tak sistem je enostavnejši in bolj učinkovit, kmetom pa omogoča večje tržne možnosti s proizvodnjo po lastni izbiri. Za kmete v hribovskih območjih lahko to predstavlja nišo za regionalne proizvode in prilagojenost lokalnim pogojem. Kot je v svojem govoru ob otvoritvi seminarja 'EU in hribovska področja' dejal evropski komisar za kmetijstvo: "Kmetje bolje poznajo svoje prednosti in slabosti, kot pa birokrati v Bruslju."

Usmerjanja rabe kmetijskih površin bi se morali v Sloveniji lotiti v okviru ukrepov ob uvajanju tržnega gospodarstva v kmetijstvu. Ker pa kmet sam verjetno ne bo sposoben kriti vseh izdatkov, bi moral biti za to primerno nagrajen, saj je (kot pravi minister But) vzdrževanje kulturne krajine tudi v interesu države.

V razmislek naj omenimo še ravninski severovzhodni del Slovenije, saj so tukaj napovedi najmanj obetavne. Prepletenost socialne, družbene, industrijske, kmečke in še kakšne dimenzije je na tem področju preveč zapletena, da bi jo lahko reševali neodvisno od drugih spremenljivk. Potrebna bo predvsem kontinuirana vloga države s strateškimi in ciljno usmerjenimi prijemi ter sodelovanje akterjev na lokalni in regionalni ravni, s pomočjo različnih strok pa bi lahko ob sprotnih racionalnih spremembah ustavili stihijski razvoj regije kot celote.

4.4 Nova družbena vloga kmetijstva v Sloveniji

Kmetijska dejavnost v slovenskem prostoru zaradi neugodnih naravnih razmer nima možnosti za veliko masovno pridelavo, vendar kljub temu ali pa ravno zato obstajajo še neizkoriščene primerjalne prednosti in možnosti razvoja. Osnovna naloga politike je, da z vsemi svojimi mehanizmi vzpodbuja pridelovalce k takšni pridelavi, ki v največji možni meri izkorišča primerjalne prednosti posameznih gospodarstev in s tem dejavnosti v celoti. Še vedno nizka intenzivnost kmetijske pridelave, velika biološka raznovrstnost, pestrost dežele in v velikem delu še neonesnažena narava, omogočajo trajnostni razvoj podeželja in pridelavo do okolja prijazne in za zdravje potrošnikov varne hrane.

Ob vstopu Slovenije v EU je potrebno na novo opredeliti vlogo kmetijstva in upravičiti visoka javna sredstva, ki mu bodo v prihodnje namenjena. Podpore ne smejo biti same sebi namen, ampak morajo prinašati pozitivne učinke vsem državljanom. Na koncu ne smemo pozabiti, da je kmetijstvo gospodarska dejavnost. Povečane podpore so lahko zgolj popravek ali usmeritev nečesa, kar določa trg in podjetniška sposobnost kmetov in industrije.

4.5 Prihodnost skupne kmetijske politike v EU

SKP lahko razumemo kot večrazsežen politično-ekonomski sistem, interesno politiko, ki prinaša koristi le delu kmetijskega prebivalstva, kateri ostro nasprotujejo mednarodni trgovinski partnerji, potrošniki, okoljevarstveniki in katere breme nosijo predvsem neto plačnice v proračunu EU (Erjavec, Predavanje 2. DAES konferenca, 2003).

Kmetijski sektor je v zadnjih desetletjih izoblikoval kompleksen in drag sistem zaščite. Neposredna plačila in z njimi povezane tržne distorzije so glavni predmet spora v pogajanjih o nadaljnji liberalizaciji mednarodne trgovine v okviru Svetovne trgovinske organizacije. S tako politiko zaščite kmetijskih pridelovalcev EU zmanjšuje možnost izvoza kmetijskih proizvodov najrevnejših držav, ki imajo v tej dejavnosti primerjalne prednosti. Zaščita kmetijskih pridelovalcev v EU je s 45 % deležem vrednosti proizvodnje leta 1998 v primerjavi z 22 % deležem vrednosti proizvodnje v ZDA, bistveno višja (Ocena makro in mikro ekonomskih učinkov vstopa Slovenije v EU, 2003: 87) in za proračun EU predstavlja veliko finančno breme.

Drugačno vlogo kot le zagotavljanje primerne dohodka kmetom vidijo v kmetijski politiki tudi potrošniki, ki so zaradi vse številnejših bolezni živali in prehranskih škandalov povečali svoje zanimanje za zdravju neoporečno hrano. Okoljevarstveniki kritizirajo kmetijsko politiko z vidika, da je pospešila intenzivno in škodljivo izrabo zemlje, voda in drugih naravnih virov. Države članice EU pa se niso pripravljene odpovedati pridobljenim pravicam iz naslova SKP, hkrati pa se zavzemajo za zaježitev skupne porabe.

Reforma SKP je torej nujna. Pod težo teh problemov je Komisija v srednjeročnem pregledu SKP, ki se odvija v času pisanja tega dela, podala predloge reform določenih ukrepov SKP. Glavni elementi predlagane reforme so:

- ločevanje plačil od vrste proizvodnje z uveljavitvijo enotnega kmetijskega plačila (*poenostavljena shema*);
- pogojevanje enotnega kmetijskega plačila s spoštovanjem okoljskih zahtev, varnostjo hrane, blaginjo živali, higienskimi standardi, standardi varstva pri delu, zahteva po ohranjanju vse kmetijske zemlje v dobrem stanju (*navzkrižna skladnost*);
- z novimi dodatnimi ukrepi je več sredstev namenjenih *razvoju podeželja*;
- *zmanjševanje neposrednih plačil* večjim kmetijskim gospodarstvom na račun več sredstev za razvoj podeželja in za financiranje nadaljnjih reform;
- *poprava ukrepov v okviru tržne politike* kot je zmanjšanje intervencijske cene za žita ter pospešena reforma na področju mleka, rižu, durum pšenici, lupinarjih, krompirju za škrob in posušeni krmi.

Predlog Komisije naj bi začrtal kmetijsko politiko EU skupaj s potrebnim finančnim okvirom do leta 2013, sledi pa že večkrat ponovljenim ciljem novega evropskega modela kmetijstva: večja tržna orientiranost in konkurenčnost, preglednost izdatkov, trajnostna pridelava, boljše dolgoročno načrtovanje, uravnoteženi trgi, zmanjšanje anomalij na svetovnih trgih s hrano in še bi lahko naštevali. Ob tem je evropski komisar za kmetijstvo, Franz Fischler, poudaril, da bo družba v bodoče pripravljena podpirati kmetijstvo le, če bo od njega dobila kar želi, to pa je varna hrana, zdravo okolje in blaginja živali (Srednjeročni pregled SKP, januar 2003).

Reforma kmetijske politike torej ne prinaša konca, ampak samo spreminja oblike kmetijske politike. Temu se bo morala prilagoditi tudi živilskopredelovalna industrija, saj bo v spremenjenih razmerah o prihodnosti slovenskega kmetijstva v EU v veliki meri odločala konkurenčnost celotne agroživilske verige.

5 Živilskopredelovalna industrija v Sloveniji

5.1 Stanje slovenske živilskopredelovalne industrije pred vstopom v EU

Kmetijstvo in živilskopredelovalna industrija skupaj s posredniki tvorijo zaporedje gospodarskih aktivnosti imenovano agroživilska veriga s specifičnimi tehnološkimi, ekonomskimi in poslovnimi značilnostmi (povzeto po Cramer et. al, Kuhar, 2003: 131).

Zaradi neizbežne navezave s kmetijstvom sodi živilskopredelovalna industrija med panoge, ki bodo po vstopu v EU doživela največje in najzahtevnejše spremembe. Z napredovanjem procesa integracije Slovenije v EU se konkurenčni pritiski dodatno intenzivirajo, trenutne razmere v tej panogi pa ne napovedujejo nič dobrega in v čedalje večji meri se potrjujejo pričakovanja, da bodo učinki pristopa na tem področju med najboljšežnejšimi.

5.1.1 Živilskopredelovalna industrija v Sloveniji po podatkih za leto 2001

V letu 2001 se je skupna blagovna menjava agroživilskih proizvodov, po dveh letih zmanjševanja, zopet povečala. Izvoz agroživilskih proizvodov se je povečal za 5.5 %, uvoz pa za 3.2 %. Agroživilski proizvodi že skoraj tradicionalno prispevajo k skupnemu zunanjetrgovinskemu primanjkljaju Slovenije. V letu 2001 so agroživilski proizvodi predstavljali 3.7 % skupnega slovenskega blagovnega izvoza in 6.6% uvoza. Pokritost uvoza z izvozom agroživilskih proizvodov, se po letu 1995, ko je dosegla najnižjo raven (42 %), zopet povečuje in je v letu 2001 znašala 52 % (Kuhar, 2002: 10).

Največji trgovinski partnerji v blagovni menjavi agroživilskih proizvodov so države EU, države na območju nekdanje Jugoslavije in države Cefte. V letu 2001 se je izvoz v EU zmanjšal (-16 %), povečal pa se je izvoz v države nekdanje Jugoslavije (+17 %) in države Cefte (+6 %). Pri uvozu se struktura v letu 2001 bistveno ni spremenila, opazen je celo rahel trend povečanja. Presežek v blagovni menjavi ima Slovenija le z državami na območju nekdanje Jugoslavije (delež se še povečuje), medtem ko ima z državami EU in z državami Cefte negativno bilanco (Kuhar, 2002: 11).

V letu 2001 je slovenska živilskopredelovalna industrija v 377 podjetjih zaposlovala 19.281 delavcev. Podjetja v tej panogi predstavljajo 6.1 % vseh podjetjih v predelovalnih dejavnostih in zaposlujejo 9.1 % delavcev. Število podjetij in zaposlenih se po letu 1999 še naprej zmanjšuje, zmanjšuje se tudi delež ustvarjene dodane vrednosti. V letu 2001 so v živilskopredelovalni dejavnosti ustvarili realno 6.3 % nižjo dodano vrednost na zaposlenega kot leta 1997 (Ali smo pripravljene..., 2002: 42-48).

V letu 2001 so največje deleže v vrednosti izvoza ustvarile mesnopredelovalna industrija (predvsem predelava rib in proizvodnja brezalkoholnih pijač) ter mlekarstvo. Pri uvozu največji delež predstavljata mesnopredelovalna industrija in sektor druga živila (konditorski proizvodi, kava, čaj, začimbe).

Analiza poslovanja živilskopredelovalne panoge v letu 2001 kaže izrazito neugodne rezultate. Z izjemo tobačne industrije je panoga v letu 2001 prvič v zadnjih desetih letih poslovala z neto izgubo. Z neto izgubo so poslovale tudi strukturno najpomembnejše dejavnosti – mesnopredelovalna panoga, mlekarstvo in pekarstvo.

Za prestrukturiranje in razvoj živilskopredelovalne industrije v letu 2001 je bilo namenjenih 7.7 % vseh proračunskih sredstev namenjenih živilskopredelovalni industriji. Iz predpristopnega programa SAPARD je bilo doslej namenjenih 650 milijonov SIT (35 % vseh sredstev), iz programov za leto 2004 pa lahko pričakujemo okrog 4.5 milijarde tolarjev (But, Poraženec vstopa..., Sodobno kmetijstvo, 2003a: 6-7).

Kljub zastrašujočim razmeram pa država zaenkrat še ne kaže večjega interesa za spremembe v panogi. Manjše pozitivne premike je moč opaziti pri izvoznih aktivnostih, vendar je to prej posledica večjih proračunskih izdatkov namenjenih pripravi blaga za izvoz, kot pa realnega stanja v panogi.

Slovenska živilskopredelovalna industrija pa ni nobena izjema, saj so se s problemi prestrukturiranja in dvigom konkurenčnosti te panoge pred vstopom na skupni trg soočale tudi druge države. Poznavanje in razumevanje izkušenj teh držav lahko slovenski agroživilski verigi v veliki meri olajša posledice konkurenčnih pritiskov po vstopu v EU.

5.2 Izkušnje pridelovalcev in predelovalcev živil ob vstopu Avstrije v EU ter primerjava s Slovenijo

5.2.1 Avstrija

Mednarodni koncerni so se na izzive tržišča ob vstopu Avstrije v EU odzvali drugače kot so bila to sposobna srednje velika in mala podjetja. Za koncerne je že skoraj pravilo, da delujejo preko meja, medtem ko so srednje velika in mala podjetja tradicionalno vezana na domači trg in se le počasi prilagajajo novim razmeram. Najprej mora biti vzpostavljeno zaupanje, nato se odprejo meje in šele takrat se začne njihov poskus internacionalizacije.

Ko se je avstrijski trg širil je bilo moč opaziti velike razlike med panogami, ki so bile pripravljene na nove razmere in tistimi, ki tem razmeram niso bile prilagojene. Cenovna primerjava med Avstrijo in Slovenijo ni mogoča v celoti, omogoča pa nekaj koristnih izkušenj in ugotovitev.

Predelava in trženje sta se pravočasno pripravila na odprtje evropskega trga. Klavnice so bile pripravljene na nove zahteve in so izpeljale potrebne naložbe v skladu z novimi veterinarskimi in higienskimi standardi.

V mesnopredelovalni industriji so se leta 1995 zelo znižale cene govedi (za 20 %), svinjine (za 21 %) in perutnine (za 24 %). Vrednost proizvodnje pri govedu je padla za 31 %, število glav živali se je od leta 1994 do leta 1999 zmanjšalo za 4.6 %, število rejcev je v obdobju od leta 1993 do leta 1999 upadlo za 19.7 % (BSE kriza v letih 1996/7 je še dodatno vplivala na govedorejo). Povečal se je le izvoz teletine, izvoz govedine se je zmanjšal. Poleg tega se je povečal uvoz v državo. Vrednost proizvodnje svinjine se je med letoma 1994 in 1999 zmanjšala za 28 %, število živali za 8 % in število rejcev za 32 % (Kastner, 2002: 35-36). Deloma so bili ti izpadi popravljani s kompenzacijskimi plačili proizvajalcem, ohranile so se predhodne pomoči in premije za živino.

Za razvoj mesno predelovalne panoge je bil pomemben blagovni program 'Agrarmarkt Austria (AMA)'. S prispevki za marketing – tudi rejcev – so se domači mesni proizvodi na domačem trgu pojavili pod skupno krovno znamko. Danes blagovni znamki 'AMA Gutesiegel' in 'Bauernhof garantie' obvladujeta 80 % avstrijskega trga (Rosenwirth, Manharrdt, 2001/2002: 55-56).

V mlekarški industriji je prišlo do hitrega prestrukturiranja v smislu večjih proizvodnih zmogljivosti. Število dobaviteljev mleka se je v letih od 1990 do 1999 zmanjšalo za 30 %, vendar se je količina dobavnega mleka na kmeta povečala za več kot 60 %. Ob vstopu v EU so se odkupne cene mleka znižale za 36 %, vendar so ta padec blažili z drugimi kompenzacijskimi plačili. Vzroki na povečan pritisk na cene so povečana plačila na mleko, pritisk konkurence iz drugih držav EU in močno koncentriranje trgovine. Število mlekarn se je v letih od 1990 zmanjšalo s 184 na 105 v letu 2000. Pridelava mleka je bila še vedno razpršena, začele so se ustanovljati kooperacije. Cene posameznih mlečnih proizvodov so se zmanjšale za 20 %, kupci so ostali zvesti avstrijskim mlečnim blagovnim znamkam (Rosenwirth, Manharrdt, 2001/2002: 13; Kastner, 2002: 35).

Tako kot mesna in mlečna industrija so bili tudi proizvajalci sadja in zelenjave razdrobljeni in neorganizirani. Pred vstopom v EU zelo zaščiteni pridelovalci zgodnjih sort jabolk in hrušk ter solate, so bili po vstopu pod močnim pritiskom konkurence. Začele so se intenzivne naložbe v steklenjake, število pridelovalcev se je zmanjšalo, hkrati pa so se povečevale površine. Naraščajoči uvoz sadja so nadomeščali s povečanim izvozom drugih proizvodov (Kastner, 2002: 36).

Po vstopu v EU je avstrijski razvojni program omogočil izvedbo projektov za podjetja prve predelovalne faze. Podobno kot SAPARD v Sloveniji, so s pomočjo razvojnih programov v letih 1995 do 1999 v Avstriji izpeljali 625 naložb v skupni vrednosti 14.2 milijarde avstrijskih šilingov (ATS), od tega so razvojni programi prispevali 3.5 milijarde avstrijskih šilingov. Na ta način so v živilskopredelovalni industriji ustvarili 1700 novih delovnih mest (Primer male države... Avstrija, 2001: 37).

Vse te spremembe so bile v Avstriji veliko bolj drastične kot v drugih državah EU. Spremembe v Avstriji so ob prehodu z lokalno naravnega trga na evropski trg zaznamovali 4 dejavniki (Kastner, 2002: 36):

- prestrukturiranje podjetij v vseh pogledih – od organizacijske logistike do občutnega znižanja vseh stroškov;
- hiter prenos znanja v produkte, da bi bila paleta produktov pripravljena na nove zahteve trga (predvsem z vidika potrošnika);
- razvoj novih blagovnih znamk, da bi se ohranil prostor na prodajnih policah in s sprejemljivo ceno kakovostnih produktov obdržal potrošnik;
- internacionalizacija dosedanjega trga s pomočjo izvoza, kooperacij in naložb v tujini.

5.2.2 Slovenija

Ob vstopu v EU se bo morala žitno predelovalna industrija soočiti z močno in marketinško agresivno konkurenco predvsem velikih mednarodnih podjetij in delno izgubo trgov nekdanje Jugoslavije, kjer naša prehrambena industrija realizira večino svojega izvoza. Naša industrija je na domačem trgu že soočena z njihovo ponudbo, brez večjih sprememb, racionalizacije preobrazbe, združevanja in specializacije pa ne bo dosegla vsaj delno primerljive konkurenčne sposobnosti poslovanja.

V skladu s kmetijsko politiko mlekarne odkupijo preko 98 % vseh tržnih količin mleka. Slovenske mlekarne precejšnje količine mleka že izvažajo, cene mleka pa so na svetovnem trgu nizke. Na vstop v EU se temeljito pripravljajo, pojavile so se prve povezave, saj želijo, da bi prevladal ekonomski interes, ki bi zagotavljal boljšo kakovost hrane, trženje in socialno varnost rejcev in zaposlenih (podatki GIZ mleko).

Tudi klavno predelovalna industrija se sooča s težavami med katerimi prevladujejo slaba izkoriščenost zmogljivosti, višje odkupne cene kot v EU, visoki obratovalni stroški, ki so posledica široke ponudbe izdelkov v količinsko majhnih serijah, dragega prevoza živine in še bi lahko naštevali. Problem predstavljajo tudi neurejeni tržni odnosi, slaba likvidnost nekaterih tradicionalno izvoznih trgov, tehnološko zastareli obrati... Zato je čedalje težje izpolnjevati zahteve pravilnikov, uredb in direktiv (podatki GIZ meso).

Tudi sadjarstvo se pripravlja na razmere po vstopu. Program obnove in dograditve hladilnih in dodelavnih sposobnosti ugodno vpliva na razvoj. Hladilnice so sodobno opremljene, vendar je pridelava močno razdrobljena. V programu gradnje hladilnic je treba dati prednost povečanju zmogljivosti obstoječih projektov in jih prilagoditi higienskim standardom (Sodobno kmetijstvo, 2003a: 35-36). Cilj slovenskih sadjarjev mora biti organiziranost pridelovalcev, ki bodo članom omogočali pridelavo usklajeno s povpraševanjem zlasti po kakovosti, skupno trženje pridelka (vertikalno povezovanje), zmanjšanje proizvodnih stroškov in promocijo.

V slovenskem vinogradništvu je zaradi majhnosti parcel in visokih predelovalnih stroškov nujna obnova vinogradov, saj bomo ob polnopravnem članstvu omejeni s skupno organizacijo vinskega trga EU. Koncentracija trgovine na svetovnem trgu in doma se bo morala stroškovno prilagoditi konkurenci na skupnem trgu, ob tem pa ne smemo prezreti, da pomen kvalitete vin, blagovnih znamk in trženje le-teh, narašča. Naloga naših vinarjev je uspešna obnova vinogradov, posodobitev zmogljivosti v predelovalnih kletih za optimizacijo stroškov in predvsem izboljšanje kakovosti vin (Sodobno kmetijstvo, 2003a: 27). Ponudba na svetovnem trgu raste, prodor pa bo vse težji.

Iz kratke analize konkurenčnosti, razvojne dinamike in potencialov živilskopredelovalne industrije v Sloveniji je razvidna precejšnja stopnja nekonkurenčnosti in nepripravljenosti sektorja na razmere bodočega skupnega trga EU. Usposobitev živilskopredelovalne industrije bo ena od prioritarnih nalog za Slovenijo. To je v svojem zadnjem poročilu o prestrukturiranju živilske industrije v državah kandidatkah med drugim poudarila tudi Komisija.

5.3 Dileme slovenske živilskopredelovalne industrije po vstopu v EU

Ali je slovenska živilskopredelovalna industrija pripravljena na soočenje s pričakovanimi konkurenčnimi pritiski skupnega trga? Kakšna je njena konkurenčna sposobnost? Bo ta industrija po pristopu doživela podobno usodo velikega števila avstrijskih in portugalskih živilskih podjetij, ki so ob soočenju z ostro konkurenco evropskega skupnega trga zapirala proizvodnjo ali pa zapadla v resne težave iz katerih so se rešila šele po korenitih spremembah v načinu delovanja, organiziranosti in miselnosti? EU je že prisotna v slovenskem okolju in jasno kaže obseg in ostrino sprememb, ki jih prinaša pristop. Dileme povezane s prihodnjim razvojem živilskopredelovalne industrije v Sloveniji so povezane s spodaj opisanimi razlogi.

Slovensko agroživilstvo je desetletja delovalo v specifičnih protekcionističnih razmerah. V obdobju tranzicije sta bila stabilna oskrba s hrano in zagotavljanje paritetnega dohodka slovenskim kmetijskim pridelovalcem najpomembnejša cilja, s katerima so opravičevali izdatno posredovanje države. Za živilskopredelovalno industrijo je to pomenilo visoko stopnjo zunanjetrgovinske zaščite, s katero so poskušali kompenzirati višje stroške administrativno določenih odkupnih cen kmetijskih surovin.

Večina slovenskih kmetijskih podjetij v tranzicijskem obdobju ni bila deležna posebnih pritiskov prestrukturiranja in konkurenčne usposobitve, kar bi jim danes zagotovo olajšalo vključevanje na skupni trg EU. Nekonkurenčnost še posebej izstopa v mlekarstvu, mesnopredelovalni industriji, mlinarstvu, vinarstvu in proizvodnji sladkorja. Stroške primarnih surovin višajo visoki transportni stroški pri zbiranju in distribuciji.

Pozitivne poslovne učinke bi lahko prineslo tudi večje število strateških povezav. Do globljih vertikalnih integracij v Sloveniji zaenkrat še ne prihaja, v EU pa je takšna oblika združevanja in s tem povečevanje učinkovitosti in donosnosti, pogosta. Integracijski procesi so najmočnejši v mlekarstvu, kjer naj se bi po vstopu v EU oblikovala dva velika koncerna, ki bosta po obsegu proizvodnje dosegala povprečno velikost mlekarskega obrata v EU. Do združevanja prihaja tudi v pekarski dejavnosti, kjer se na osnovi jasne strategije prevzemov in povezovanja oblikuje močan osrednji proizvodni koncern. Tudi v proizvodnji olja sta se povečali dve večji podjetji.

Nekatera redka slovenska živilska podjetja (perutninarstvo) so oblikovala lastno mrežo prodajaln na drobno, kar zmanjšuje odvisnost od trgovinskih družb in povečuje donosnost. V EU predvsem srednje velika podjetja pogosto oblikujejo prodajno mrežo tudi na trgih sosednjih držav, vendar le, če je upravičenost tovrstne naložbe pogojena z nakupovalnimi navadami potrošnikov in kapitalsko močjo podjetja. Sklepamo lahko, da se podjetja v Sloveniji povezujejo predvsem kot nekak obrambni mehanizem z namenom zmanjšanja konkurenčnih pritiskov po vstopu na skupni trg EU.

Neugodne učinke zaostajanja dodatno povečuje prevelika razdrobljenost proizvodnje. Slovenska živilska podjetja so že tako majhne zmogljivosti dodatno drobila, kar je značilen pojav oligopolnih zaprtih trgov, kjer ni zadostnih pritiskov na zniževanje stroškov. Razdrobljenost v Sloveniji se že manjša, primeri so združitev Laškega in Radenske, Kolinske z Rogaško, morda se bo podobno zgodilo na relaciji Laško – Union, ipd.

Problem slovenske živilskopredelovalne industrije je tudi neprepoznavnost naših proizvodov, saj jih evropski potrošniki uvrščajo v razred cenejših vzhodnoevropskih izdelkov. Nekatera podjetja pri razvoju novih izdelkov sploh ne analizirajo zahtev potrošnika in le redka podjetja so se preusmerila v proizvodnjo živil nove generacije, kot so hitro pripravljena hrana ali probiotična živila.

Konkurenčnost slovenskih podjetij ob spopadanju s pritiski enotnega trga je vprašljiva tudi zaradi tehnološkega zaostajanja. Ker gre povpraševanje potrošnikov čedalje bolj v smeri zdrave prehrane in varovanja okolja, se morajo živilska podjetja temu prilagajati z naložbami v opremo in tehnologijo, specializacijo, skupnimi nastopi, promocijo, uveljavljanjem blagovnih znamk in večjimi vlaganji v trženje.

Šibka kapitalska sposobnost je značilna za velik del podjetij v panogi. Del podjetij še proizvaja z zastarelo opremo in tehnologijo z nizko stopnjo avtomatizacije, kar preprečuje visoko produktivnost, višjo dodano vrednost in kakovost. Niso pa vsa slovenska podjetja slabo opremljena. Primer sodobnih in tehnološko dobro opremljenih podjetij sta pivovarni Laško in Union, ki imata verjetno najbolj sodobne polnilne linije v Evropi, pa tudi Droga je zelo dobro opremljena. Kolinska je imela nekoč zaposlenih 1.800 ljudi, danes jih pri enakem obsegu dela le še nekaj čez 500.

Enotni trg zahteva tudi poenotenje tehničnih normativov in standardov industrijske proizvodnje ter higienskih in okoljevarstvenih zahtev EU. Podjetja bodo morala uvesti nadzor higienske in zdravstvene neoporečnosti (sistem HACCP - analiza tveganja in kontrola kritičnih točk). Spremembe v ekonomsko-pravnem okolju in predvsem konkurenčni predpisi bodo izjemni, nekonkurenčna živilska podjetja jih ne bodo mogla obvladati, razvojno usposobljenim pa pristop odpira nove možnosti za rast in razvoj.

Živilska podjetja so bila do sedaj usmerjena pretežno na slovenski trg. Nizko izvozno usmerjenost so omogočale predvsem razmere na domačem trgu, kjer so proizvajalci uživali prednosti majhnega, delno zaščitenega in precej lokalno organiziranega živilskega trga. Razmere se že spreminjajo. Podjetja ustanavljajo svoja predstavništva in kupujejo podjetja, še zlasti na območju nekdanje Jugoslavije. Veliko podjetij je na teh trgih imelo že prej svoja predstavništva in dobro razpredeno trgovsko mrežo, zato je usmeritev na te trge logična posledica.

Trgovina ima zaradi neposrednega stika s potrošnikom in prestrukturiranjem prevladujoč položaj v agroživilski verigi in vedno bolj določa ekonomski položaj proizvajalcev. Nekdaj partnersko sodelovanje med proizvajalci živil in trgovci se danes spreminja v ostro konkurenco. Trgovske družbe proizvajalcem in dobaviteljem živil postavljajo zahtevne dobavne pogoje ter predvsem znižujejo nabavne cene.

Tak primer je Mercator. Slovenska podjetja naj bi pod njegovim okriljem nastopala na trgih nekdanje Jugoslavije, vendar so v Združenju agroživilstva prepričani, da se to ne more zgoditi. Kot je povedal direktor Kolinske: "Proizvajalci znajo proizvajati, trgovci prodajati, kar pa ne pomeni, da ne morejo skupaj pospeševati prodaje" (Alojz Deželak, Intervju, 2001).

Živilskopredelovalna industrija sodi med panoge, ki se bodo morale po vstopu v EU najbolj prilagoditi spremenjenim razmeram. Postopno samoiniciativno prilagajanje poslovanja na razmere odprte konkurence skupnega trga pa je ugodnejše kot 'vsiljena' prilagoditev v kratkem obdobju po pristopu (Erjavec, Kuhar, 2000: 152).

5.4 Cilji slovenske živilskopredelovalne industrije

Na opisane razvojne dileme lahko slovenska živilskopredelovalna industrija odgovori z naslednjimi sredstvi, ki jih povzemamo v obliki ciljev in nalog te industrije v prihodnje.

(i) Celovita usposobitev podjetja za obvladovanje zahtev in pritiskov po vstopu v EU

Tehnološko zaostajanje slovenske živilskopredelovalne panoge za tekmece iz EU predstavlja veliko nevarnost za uspešno obvladovanje pritiskov ob vstopu na enotni trg (Kuhar, 2001: 32). Podjetja se morajo specializirati, izvesti potrebne naložbe v gradnjo novih objektov in/ali v opremo, večjo vlogo je potrebno nameniti znanju, raziskavam in razvoju. V Sloveniji je ta problem še vedno v začetnih korakih reševanja, za dosego dolgoročne konkurenčnosti pa je potrebno več kot zgolj zmanjšanje števila zaposlenih, opuščanje za potrošnika nepriljubljenih programov in prilagajanje proizvodnim zmogljivostim. Nujna so strateška povezovanja in možnost internacionalizacije podjetja v smislu iskanja novih možnosti na trgih EU. Predvsem na tujih trgih je nujno usklajeno nastopanje, koordinacija ponudbe, distribucija in trženje. V koordinirani logistiki so večje možnosti za živila z geografskim poreklom, blagovne znamke, ekološko prehrano.

(ii) Učinkovita podpora združenj pri usmerjanju procesov usposabljanja in ustrezno zastopanje interesov

Gospodarska interesna združenja morajo z različnimi aktivnostmi vzpodbujati prestrukturiranje in konkurenčno usposobitev podjetij (Kuhar, 2001: 37). Taka interesna združenja lahko predstavljajo most med nosilci politike in izvedbeno stranjo. So tudi kanal informacij in glas interesov članic in porabnikov.

(iii) Zagotovitev okolja, ki omogoča učinkovit prevzem pravnega reda EU in krepitev konkurenčnosti slovenskega kmetijstva in agroživilstva nasploh

Država-vlada mora pomagati ustvariti okolje, ki bo na konkurenčnem evropskem trgu omogočal uspešen razvoj slovenske živilskopredelovalne industrije, pri sprejemanju rešitev pa je potrebno upoštevati tudi njene gospodarske zmožnosti.

Vključevanje Slovenije v EU je kompleksno vprašanje, povezano z usklajevanji na političnih, gospodarskih in družbenih področjih. Slednje pa je odvisno od zmožnosti aktiviranja razvojnih pobud na regionalni in lokalni ravni, učinkovitosti institucionalne organiziranosti in zmožnosti aktiviranja lastnih sredstev.

6 Izzivi in problemi uveljavljanja zasnove večnamenskega kmetijstva v Sloveniji

6.1 Iskanje dodatnih virov zaslužka na podeželju - dopolnilne dejavnosti

Dopolnilne dejavnosti na kmetijah niso novost na slovenskih kmetijah, vendar pa je mogoče v zadnjem desetletju zaslediti njihov razcvet v raznovrstnosti in obsegu. Kmetje so se že od nekdaj poleg kmetovanja ukvarjali še z drugimi dejavnostmi, najprej za lastne potrebe, nato za izboljšanje socialnega položaja. Iz teh različnih dejavnosti so se postopoma razvili samostojni poklici ali obrti. Razvoj teh dejavnosti narekuje predvsem konkurenčen trg in padajoče cene kmetijskih pridelkov, v Sloveniji pa na razvoj dopolnilnih dejavnosti še posebej vpliva posestna razdrobljenost in velik odstotek kmetij s težjimi razmerami za obdelovanje.

Na nekaterih kmetijah bodo dopolnilne dejavnosti še naprej prinašale le postranski vir zaslužka, nekaterim pa bo to postala glavna dejavnost, kar postopoma vodi v prestrukturiranje našega kmetijstva. Dopolnilne dejavnosti povečujejo dohodek, a so soodvisne od tipa kmetije in regije kot celote. Pomembna je ekonomska sposobnost kmetije in pripravljenost kmetov na spremembe, saj gre ponavadi za prilagoditev tradicionalnih načinov kmetovanja, najem posojil pa tudi zemlje. Razvoj določenih oblik dopolnilnih dejavnosti je odvisen od ekonomske velikosti in proizvodnega tipa kmetije.

6.1.1 Opredelitev pojma

V slovenski strokovni javnosti do nedavnega ni bilo enotnega poimenovanja dopolnilnih dejavnosti na kmetiji.¹² Geografska stroka opredeljuje dopolnilne dejavnosti na kmetiji kot dejavnosti, ki v gospodarsko razvitih deželah predvsem na območjih z majhnimi kmetijami, omogočajo doseganje paritetnega dohodka, v manj razvitih državah, kjer so storitvene dejavnosti slabše razvite, pa v prvi vrsti zagotavljajo vsestransko delovanje podeželskih skupnosti.

---

¹² V angleškem jeziku je delno sopomoeno iskati v izrazih '*pluriactivity*' in '*diversification of farm income*'; v nemškem jeziku '*Direktvermarktung*' in '*vente directe*' v italijanskem jeziku.

6.1.2 Zakonske določbe

Nekaj časa sta se v Sloveniji uporabljala dva izraza - dopolnilne in dodatne dejavnosti na kmetiji. Zakon o kmetijstvu uzakonja izraz dopolnilna dejavnost na kmetiji za dejavnost, ki je povezana s kmetijstvom oziroma gozdarstvom, ki se opravlja na kmetiji in omogoča kmetiji boljšo rabo njenih proizvodnih zmogljivosti ter delovne sile družinskih članov (Zakon o kmetijstvu, 2000, čl. 67:18).¹³

Zakon o kmetijstvu določa obseg dopolnilne dejavnosti na kmetijah¹⁴ in nosilce dopolnilnih dejavnosti na kmetijah.¹⁵ Z omejevanjem obsega dopolnilnih dejavnosti naj bi ohranili značilnost izdelkov, njihovo kakovost, način pridelave in predelave, v turizmu domačnost kmečke hiše... nenazadnje pa tudi zato, da te kmetije ne bi bile nelojalna konkurenca dejavnostim, ki so drugače registrirane (npr. gostilne) (Kulovec, 2001: 12).

Pomembna ovira za razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah v slovenski praksi je pomanjkanje, nedodelanost ali neustreznost normativnih aktov, ki urejajo tovrstne dejavnosti (zlasti predpisi o predelavi in prodaji pridelkov na kmetijah).

6.1.3 Financiranje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah

Razprave o dopolnilnih virih dohodka ni mogoče začeti brez opredelitve multifunkcionalne vloge kmetijstva. Klub nespornemu dejstvu, da zagotavlja človeštvu življenjsko potrebne proizvode (prehranska varnost), kmetijska dejavnost kmetom ne zagotavlja ustrezno močnega gospodarskega položaja. Če ekonomskim dodamo še socialno (zagotovljeno delo kmečki populaciji in na njem temelječa socialna varnost), okoljsko (ohranjanje poseljenosti, obdelanost kmetijskih zemljišč) in kulturno vlogo (ohranjanje naravne in kulturne dediščine), se zdi državna pomoč kmetijstvu neizogibna.

---

¹³ Uradni list RS, št. 54/00.

¹⁴ Zakon pravi, da se dopolnilne dejavnosti na kmetiji lahko opravljajo v takšnem obsegu, da nosilec dopolnilne dejavnosti ne preseže dohodka, ki ga določa tretji odstavek 68. člena Zakona o kmetijstvu. Dohodek iz dopolnilne dejavnosti na polnoletnega družinskega člana ne sme presegati 1.5 povprečne plače na zaposlenega v RS v preteklem letu, na območjih s težjimi razmerami za kmetijsko pridelavo, pa 3 povprečne plače na zaposlenega v RS. Ne glede na to, pa lahko vlada določi za posamezne dejavnosti maksimalen fizični obseg in posebne pogoje.

¹⁵ Nosilec dopolnilne dejavnosti na kmetiji je fizična oseba, ki je lastnik, zakupnik ali drugačen uporabnik kmetije in se za svoj račun ukvarja s kmetijsko dejavnostjo ter je za to ustrezno usposobljen.

Tovrstne dejavnosti se v Sloveniji financirajo iz različnih virov. Določen del se financira iz proračuna Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, del sredstev pa kmetje dobijo tudi s strani Ministrstva za gospodarstvo, saj se domača obrt financira iz območnih obrtnih zbornic, kjer nosilci dopolnilnih dejavnosti tudi zaprosijo za dovoljenje, potrebno za opravljanje tovrstnih dejavnosti.

Razlogi, ki utemeljujejo potrebo po državni finančni podpori kmetijstvu, veljajo tudi za meddržavne skupnosti. EU je do reforme SKP v začetku devetdesetih namenjala kmetijstvu velike subvencije in ustvarila organizem, ki ga ni mogla več obvladovati. Rešitev so začeli iskati v dopolnilnih dejavnostih, ki jih dodatno vzpodbuja potreba po varovanju naravnih virov in zagotavljanju pogojev za njihovo samoobnavljanje.

6.1.4 Vzroki za razvoj dopolnilnih dejavnosti

Na iskanje možnosti pridobivanja dohodka znotraj kmečkega gospodinjstva vplivajo različni dejavniki, ki so lahko eksogeni (splošno pomanjkanje delovnih mest, nezaposlenost, povečan interes živeti v čistem okolju, pestrost povpraševanja po končnih izdelkih...) ali endogeni (razpoložljivi viri, individualna oz. družinska iniciativa). Čeprav so razlogi za iskanje alternativnih virov dohodkov kmečkega prebivalstva v razvitih evropskih državah (kmetijska hiperprodukcija, bolezni...) precej drugačni kot v Sloveniji (majhna in razdrobljena posest, nizka kmetijska produktivnost...), so bile nekmetijske okoliščine, katerim so bili kmetijski pridelovalci izpostavljeni, precej podobne.

6.1.5 Osnovne vrste dopolnilnih dejavnosti na kmetiji

Posameznikom, kmečkim gospodarstvom in podeželskim lokalnim skupnostim, so na voljo številne dopolnilne dejavnosti, v katerih se zaposlujejo in pridobivajo dohodek. Prednost nekaterih dopolnilnih dejavnosti (npr. spominki, ročno izdelani predmeti...) je v tem, da se je z njimi moč ukvarjati tudi takrat, ko ni kmetijskih oziroma turističnih konic (praktično skozi vse leto), tovrstne izdelke pa je moč ponuditi tudi kot del turistične ponudbe na kmetiji (če se slednja ukvarja s turizmom) ali kot del turistične ponudbe lokalne skupnosti.

Kovačič razlikuje tri glavne skupine dopolnilnih dejavnosti (Kovačič, 2000: 112):

- dejavnosti, ki pomenijo oplemenitenje in finalizacijo temeljne proizvodnje na kmetiji (npr. predelava lesa in kmetijskih pridelkov, neposredno trženje osnovnih in predelanih mesnih proizvodov kmetije – prodaja na domu ali na kmečki tržnici);
- domače obrti in storitvene dejavnosti s proizvodnimi sredstvi kmetije (npr. storitve s kmetijskimi stroji, turistična dejavnost na kmetiji, suhorobarska dejavnost);
- delo na domu.

Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji¹⁶ določa, katere dopolnilne dejavnosti se lahko opravljajo na kmetijah:

- predelava, obdelava in dodelava kmetijskih pridelkov ter gozdnih sortimentov,
- prodaja pridelkov in izdelkov okoliških kmetij na kmetiji,
- nabiranje, predelava in prodaja gozdnih sadežev in zelišč,
- turizem na kmetiji,
- dejavnost povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji (krovstvo s slamo, skodlami ali skrilmem, peka v kmečki peči, oglarstvo, etnološke zbirke...),
- pridobivanje in prodaja energije iz biomase,
- pridobivanje in prodaja energije iz vodnih, vetrnih ali drugih virov,
- storitve s kmetijsko in gozdarsko mehanizacijo ter opremo (spravljanje lesa, pluzenje, baliranje...),
- storitve delovnih moči, ki so povezane z znanji iz kmetijstva in gozdarstva,
- drugo izobraževanje, povezano z dejavnostjo na kmetiji,
- vrtnarstvo, čebelarstvo, perutninarstvo, ribogojstvo, gobarstvo, zeliščarstvo, semenarstvo, drevesničarstvo, reja divjadi,
- zbiranje, kompostiranje odpadnih snovi.

---

¹⁶ Uradni list RS, št.46/01.

6.1.6 Razširjenost dopolnilnih dejavnosti na kmetijah v Sloveniji

Ker zaenkrat še ne obstaja register kmetij, ki se ukvarjajo z dopolnilno dejavnostjo, je potrebno okvirne številčne podatke pridobiti preko posrednih virov (npr. pri kmetijski svetovalni službi, v tematskih publikacijah, anketah, oglasih na medmrežju, statističnih letopisih...). Ob zadnjem popisu kmečkih gospodarstev v letu 2000 se je z dopolnilnimi dejavnostmi na kmetiji ukvarjalo približno 5% vseh kmetij v Sloveniji.

Dopolnilne dejavnosti bi zaradi svoje raznovrstnosti lahko predstavljale velik razvojni potencial podeželja, vendar se za tovrstne materialne proizvode in nematerialne storitve postavlja vprašanje trga, kar lahko ponazorimo že z naslednjimi vprašanji: Ali smo se Slovenci v zameno za preživljanje prostega časa na turistični kmetiji na Gorenjskem, pripravljene odreči enotedenskemu oddihu na morju, verjetno nekje na Hrvaškem? Smo slovenski kupci pripravljene plačati do 20 % višjo ceno za proizvode, ki bodo po ustreznih certifikatih nastali v Sloveniji, namesto da bi posegli po cenovno ugodnejših izdelkih neznanega porekla? Odgovor na ta in podobna vprašanja bo moral poiskati potrošnik sam.

Po zgledih zahodnoevropskih držav se zaenkrat v Sloveniji veliko govori o dopolnilnih dejavnostih na kmetijah, s katerimi bi kmetje z dodatnim oplemenitjenjem in neposredno prodajo svojih izdelkov unovčili več svojega dela in znanja, o alternativnih proizvodnih programih v kmetijstvu, s katerimi bi zapolnili tržne niše, o ekološkem kmetovanju, ki naj bi z večjo kakovostjo pridelkov omogočalo doseči boljše cene, o kmečkem turizmu, ki naj omogoči večjo zaposlenost kmečkim družinam, gospodarsko izrabo bivalnih zmogljivosti, kompleksno oskrbo starejših občanov in celo t.i. terapevtske kmetije. S programi celostnega razvoja podeželja naj bi kmečkemu in drugemu podeželskemu prebivalstvu omogočili enakovredno kakovost življenja.

6.2 Ekološko kmetijstvo kot priložnost

Ob razvoju konvencionalnega kmetijstva kaže razmišljati o drugačnih oblikah kmetovanja, saj v večini primerov slovensko kmetijstvo ne bo moglo uspešno konkurirati evropskemu. Glede na že večkrat omenjene neugodne strukturne razmere v slovenskem kmetijstvu, morajo nekmetijske dejavnosti in varovanje okolja postati družbeno priznan segment slovenskega kmetijstva. Da je varovanje okolja lahko tudi ekonomsko zanimiva in ena redkih razvojnih možnosti sicer strukturno šibkega slovenskega kmetijstva, dokazuje ekološko kmetijstvo. Da bi razumeli osnove ekološkega kmetijstva, si najprej pogledjmo, od kod izvira njegov naraščajoči pomen.

Intenzivno kmetijstvo, ki se je začelo v času splošnega pomanjkanja hrane in nadaljevalo v nenehnem prizadevanju za doseganje višjega dohodka pridelovalcev, ne uničuje le okolja, ampak ima na ta način pridelana hrana vse več posledic za zdravje ljudi. S *Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije* je načrtovano zmanjšanje okoljske intenzivnosti razvoja, v ta namen je pa je bil leta 2001 sprejet prvi *Slovenski kmetijsko okoljski program (SKOP)*, s katerim naj bi zadovoljili potrebe potrošnikov, pridelovalcev, varovali zdravje ljudi, zagotavljali trajnostno rabo naravnih virov, omogočali ohranjanje biotske pestrosti in kulturno in naravno dediščino slovenskega podeželja. Eden izmed ciljev je tudi povečanje ekološkega kmetijstva.

Intenzivno kmetijstvo negativno vpliva na okolje predvsem s preobremenjevanjem tal in podtalnice s pesticidi, preveliko koncentracijo obtežbe na hektar in s tem gnojevke ter prekomernim gnojenjem z mineralnimi gnojili. Slednja sta z okoljskega vidika problematična predvsem zaradi spiranja dušika v vode. V Sloveniji vsebnost nitratov v vodah praviloma pada, vendar je v nekaterih področjih opaziti višjo vsebnost od dovoljene.

Problem je toliko večji, ker prihaja do razlik v gnojenju na posameznih področjih, to je med hribovskimi področji z ekstenzivnim kmetijstvom in ravninskimi območji z intenzivno pridelavo. K izboljšanju stanja bi veliko pripomogla že sama osveščenost pridelovalcev, saj se je preobremenjevanju okolja s hranilnimi snovmi moč izogniti s strokovno pravilno in pravočasno količino dodanih gnojil.

V letu 2001 smo v Sloveniji skupno porabili 178.639 ton mineralnih gnojil, kar je 2.3 % več kot leto prej. Poraba na hektar uporabnih kmetijskih zemljišč je znašala 351kg¹⁷ (Poročilo o razvoju, 2003: 178).

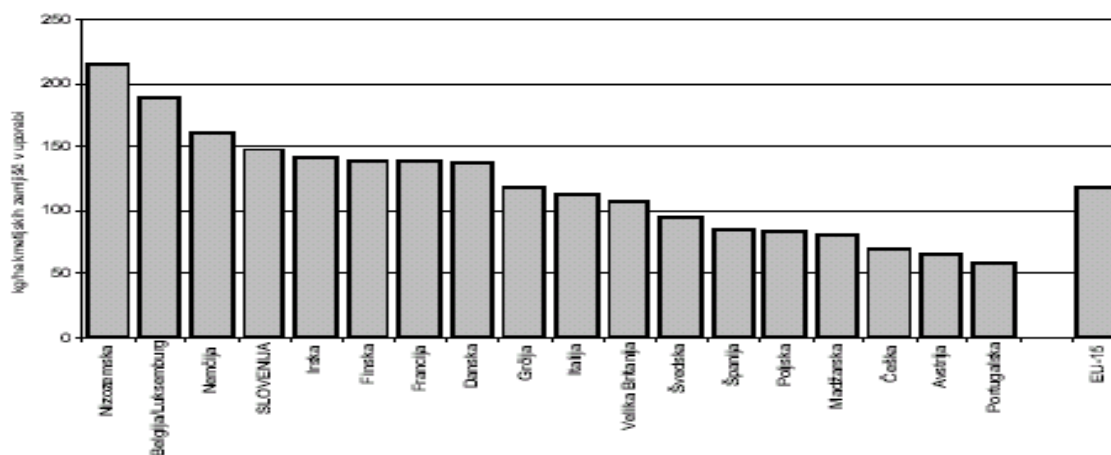
Če primerjamo porabo treh najpomembnejših makrohranil (NPK - dušik, fosfor in kalij) v Sloveniji s povprečno rabo teh gnojil v EU, ugotovimo, da se je razlika v letih 1997 – 2000 zmanjšala. V povprečju so države EU na enoto kmetijske zemlje v uporabi porabile 19 % manj NPK gnojil kot v Sloveniji. Največji porabniki teh gnojil so Nizozemci (45 % višja kot pri nas), najmanj pa teh gnojil uporabljajo na Portugalskem (60 % manj kot v Sloveniji) (Poročilo o razvoju, 2003: 178).

Preglednica 4: Poraba NPK gnojil v Sloveniji v obdobju 1995-2001, v kg/ha kmetijskih zemljišč v uporabi

	N	P2O5	K2O	NPK ¹	NPK
	Dušik	Fosfor	Kalij	Skupaj	Rast v %
1995	60.4	33.2	40.3	133.9	-2.2
1996	60.5	33.4	41.2	135.0	0.8
1997	69.0	35.5	45.2	149.7	10.9
1998	70.9	38.3	46.8	156.0	4.2
1999	69.0	39.6	49.0	157.6	1.0
2000	68.5	36.1	43.5	148.1	-6.0
2001	68.3	32.8	41.3	142.4	-3.8
Kmetijska podjetja 2001	182.5	91.1	125.8	399.4	6.7
Družinske kmetije 2001	61.3	29.2	36.1	126.5	-5.7

Vir: SURS, Statistični letopis 2002, preračun UMAR.

Graf 5: Poraba NPK gnojil na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi v Sloveniji, državah EU in izbranih tranzicijskih državah v letu 2000

Vir: Eurostat (New Cronos).

Opomba: v preračunu je podatek o kmetijskih zemljiščih v uporabi za Irsko v letu 1999, za Italijo v letu 1998.

¹⁷ Ker še ni podatkov za leto 2001 je bil preračun narejen na osnovi podatkov iz leta 2000.

6.2.1 Opredelitev pojma

Ekološko kmetijstvo je način trajnostnega kmetijstva, ki v pridelavi hrane temelji na ravnovesju v sistemu tla-rastline-živali-človek in sklenjenem kroženju hranil v njem (Bavec, 2001:9). Ekološko kmetijstvo ima zakonsko podlago v uredbi EU 2092/91, ki ureja rastlinsko pridelavo in uredbi 1804/99, ki ureja živinorejo. Širšo podlago predstavljajo standardi *Mednarodne zveze gibanj za ekološko kmetijstvo* (IFOAM), v katero je vključenih približno 700 organizacij, od tega pet iz Slovenije.

IFOAM daje prednost predvsem naslednjim področjem (Bavec, 2001: 10):

- pridelava hrane z visoko prehransko vrednostjo,
- naravni sistemi, v katerih človek ne sme prevladati,
- spremljanje biološkega cikla pridelovalnega sistema,
- dolgoročno povečevanje rodovitnosti tal,
- uporaba lokalnih virov kmetijskega sistema,
- poudarek je na organski snovi in kroženju hranil,
- omogočanje živalim primerne življenjske razmere,
- preprečevanje onesnaženja kot posledico kmetijske dejavnosti,
- ohranjanje genetske različnosti,
- okolju prijazna kmetijska dejavnost,
- socialno in ekološko sozvočje v pridelavi.

Možnosti za razširitev ekološkega kmetijstva so v Slovenije dobre, vendar pod pogojem, da se bo enako hitro razvijal tudi trg ali pa povečale možnosti izvoza. Ekološka pridelava je še posebej zaželjena na območjih s težjimi razmerami za pridelovanje, hribovskih območjih in na varovanih območjih.

Preusmeritev v ekološko kmetijstvo lahko ob hkratni spremembi načina trženja spremeni tudi začaran krog povečevanja obsega pridelave. Poleg tega pa je lahko za določeno število kmetij tudi resnična priložnost za ohranitev in preživetje kmetije.

6.2.2 Razlike med ekološkim in konvencionalnim načinom kmetovanja

Ekološko kmetijstvo ne sme biti razumljeno kot korak nazaj temveč kot možnost trajnostnega načina kmetovanja, ki je usmerjeno v prihodnost in zagotavlja neko perspektivo deležu kmetij v Sloveniji. Seveda ima vsak način svoje prednosti na eni strani, in na drugi strani svoje pomanjkljivosti (Preglednica 5).

Razlogi za preusmeritev od konvencionalnega k ekološkemu kmetijstvu so različni:

- ekološki – ohranitev naravnih bogastev, biološke pestrosti, varstvo okolja, varovanje tal;
- gospodarski – zadovoljitev povpraševanja na trgu, alternativa oz. tržna niša, subvencioniranje,
- prehransko-fiziološki – brez pesticidov, hormonov, gensko spremenjenih organizmov;
- svetovnonazorski – način mišljenja. Intenzifikacija in specializacija sta v kmetijstvu prinesli določene prednosti (manjša poraba delovnega časa na enoto pridelka, lažje delo, cenejši pridelki...) pa tudi negativne vplive (slabša rodovitnost in preobremenjenost tal, bolezni...).

Osnovne razlike med ekološkim in konvencionalnim kmetijstvom so:

- v rastlinski pridelavi: varstvo rastlin temelji na kolobarju in skrbi za ohranjanje oziroma povečanje rodovitnosti tal. Dopustno je gnojenje z organskimi gnojili, prepovedana pa je uporaba lahko topnih gnojil in sintetičnih sredstev. Pojav bolezni, škodljivcev in plevela preprečujejo s kolobarjem, obdelavo tal, izbiro odpornejših sort, uporabi biotičnih (predatorji) in biotehniških sredstev (vabe, lepljive plošče...) in z uporabo samo posebej dovoljenih sredstev za varstvo rastlin (baker, žveplo, parafinska in mineralna olja...).
- pri reji živali: stalež živine je prilagojen lastni pridelavi krme, obremenitev do 2 GVŽ/ha, izpust najmanj 180 dni v celem letu, določeni so minimalni standardi glede hlevskih površin (osvetlitev, zrak, velikost in kakovost ležišč), prepovedana je živalim neprilagojena reja, krmljenje krvne in kostne moke ter druge krme živalskega izvora, prepovedana je uporaba hormonov, preventivna uporaba antibiotikov in uporaba gensko spremenjenih organizmov.

Preglednica 5: Osnovne razlike med ekološkim in konvencionalnim kmetijstvom

	Ekološko	Konvencionalno
izboljšanje rodovitnosti tal	s pravilnimi postopki obdelave, organskim gnojenjem, kolobarjem...	z uporabo mineralnih gnojil
prehrana rastlin	posredna (sproščanje hranil iz tal)	direktna (z uporabo lahko topnih mineralnih gnojil)
varstvo rastlin	odprava vzrokov, preprečevanje nastanka bolezni in škodljivcev, rasti plevelov	odprava znamenj z uporabo sintetičnih fitofarmaceutskih sredstev
živinoreja	živalim primerna reja (izpusti, prostor, svetloba...)	baterijska reja perutnine, privezana reja brez izpustov...
prehrana živali	optimalna kakovost doma pridelane krme	optimalno dopolnilno krmljenje (beljakovinski in drugi dokupljeni dodatki)
zdravljenje živali	povečevanje odpornosti	zdravljenje bolezenskih znamenj

Vir: Bavec (2001: 22): Ekološko kmetijstvo.

Preglednica 6: Primerjava prednosti in pomanjkljivosti med konvencionalnim in ekološkim kmetijstvom

Konvencionalno		Ekološko	
prednosti možnosti/pozitivni učinki	pomanjkljivosti nevarnosti/šibke točke	prednosti možnosti/pozitivni učinki	pomanjkljivosti nevarnosti/šibke točke
<ul style="list-style-type: none"> ▪ veliki pridelki ▪ pridelki prikupnega videza ▪ velika delovna storilnost ▪ prihranek časa ▪ lažje delo 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprememba krajine ▪ osiromašenje narave ▪ degeneracija tal ▪ ekološka nestabilnost ▪ onesnaževanje okolja (pesticidi in nitrati v pitni vodi) ▪ razsipna poraba surovin ▪ odvisnost od drugih ▪ obtoževanje kmetov zaradi odnosa do okolja ▪ izguba kmetove svobode (npr. združevanje multinacionalnih podjetij za varstvo rastlin in semenarstvo) ▪ zniževanje odkupnih cen kmetijskih pridelkov v svetovnem merilu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pridelki z najvišjo notranjo vrednostjo = zdrava živila brez ostankov pesticidov ▪ varstvo okolja ▪ pridelavo na kmetiji nadzirajo kontrolne službe ▪ zadovoljitev povpraševanja na trgu ▪ osebna ozaveščenost kmeta ▪ zdravo življenje na kmetiji ▪ poštenost do sebe in porabnika ▪ boljša kakovost – višje cene ▪ tržna priložnost za določeno število kmetij ▪ ni onesnaževanja okolja s pesticidi ▪ ob primerni skrbi za organska gnojila ni onesnaževanja z nitrati ▪ zmanjšana odvisnost od industrije gnojil in pesticidov ▪ ohranitev stika z naravo ▪ je tudi način mišljenja in življenja ▪ ni množične reje živali, ki jim ni prilagojena ▪ višje podpore na hektar 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ manjši pridelki ▪ višji pridelovalni stroški ▪ ni še dovolj kupcev ▪ neozaveščenost kmetov in kupcev ▪ posmeh sosedov ▪ velik pritisk plevelov, boleznih in škodljivcev v prvih letih po preusmeritvi ▪ na ekološki kmetiji je potrebna sprememba v načinu razmišljanja ▪ nujne investicije v stroje za mehanično zatiranje plevelov in prilagoditev hlevov ▪ treba je spremeniti način prodaje (več neposrednega trženja) in že na kmetiji doseči čim višjo dodano vrednost (pakiranje, dodelava...) ▪ potrebna so nova/drugačna znanja o pridelavi ▪ preusmeritveno obdobje traja dve leti ali dlje, da so pridelki priznani kot ekološki – v tem času obstaja problem prodaje

Vir: Bavec (2001: 23): Ekološko kmetijstvo.

6.2.3 Razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji

Razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji se je začel v drugi polovici osemdesetih s skupino mladih, pod imenom *Mikrokozmos*. Razlogi v prid ekološkemu kmetovanju so bili presežki hrane, negativne posledice intenzivnega kmetovanja in spremenjene prehranjevalne navade potrošnikov.

Leta 1992 je bilo ustanovljeno društvo *Ajda*. V okviru tega društva so bile objavljene prve knjige o naravi prijaznejši obliki pridelave hrane, sodelovali so pri pojavu ekoloških izdelkov na slovenskih prodajnih policah ter osveščanju ljudi o nujnosti uvajanja okolju prijaznejših kmetijskih tehnik.

Znak društva Ajda

Zaradi boljše prepoznavnosti in kontrole ekoloških pridelkov so se posamezna območna združenja povezala v *Zvezo združenj ekoloških kmetov Slovenije* ter ustanovila kolektivno blagovno znamko *Biodar*.

Kolektivna blagovna znamka Zveze združenj ekoloških kmetov Slovenije

Pomembno vlogo je igrala tudi včlanitev Slovenskih ekoloških gibanj v IFOAM. V okviru MKGP je leta 1997 strokovna skupina za ekološko kmetovanje izdala *Smernice za ekološko kmetovanje v Sloveniji*.¹⁸ Smernice so v skladu z osnovnimi načeli IFOAM in so podobni standardom avstrijskih in nemških ekoloških združenj (*Ernte* in *Bioland*). Aprila 2001 pa je na podlagi zakonodaje EU izšel izdelan *Pravilnik o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil*.¹⁹

K uspešnemu razvoju ekološkega kmetijstva pri nas so veliko pripomogla tudi izobraževanja o ekološkem kmetijstvu ter pridobivanje znanja na strokovnih ekskurzijah v tujini.

¹⁸ Republiška uprava za pospeševanje kmetijstva (1997).

¹⁹ Uradni list RS, 31/01.

6.2.4 Ekološke kmetije v Sloveniji po podatkih iz popisa leta 2000

Ekološki način kmetovanja pridobiva z leti vse večji pomen. Ob popisu kmetijskih gospodarstev v juniju leta 2000 se na različnih stopnjah preusmeritve v Sloveniji nahaja 7.206 ali 8.3 % družinskih kmetij. Te obdelujejo skoraj 53.750 ha kmetijskih zemljišč in redijo nekaj več kot 47.650 GVŽ (SURS, 2002).

Ekološko, torej z vsemi pridobljenimi certifikati, že kmetuje 333 družinskih kmetij ali 4.6 % vseh, ki so pritrdilno odgovorili na vprašanje o preusmeritvi v ekološko kmetovanje. 11.6 % se jih nahaja v postopku preusmeritve, preostalih 83.8 % pa načrtuje dolgoročno preusmeritev v ekološko kmetovanje (SURS, 2002). Z vidika velikostne strukture se za ekološko kmetovanje odločajo predvsem manjše in srednje velike družinske kmetije, večina kmetij, ki že kmetujejo ekološko, je manjših od 10 ha.

Delež v ekološko kmetijstvo vključenih kmetijskih obdelovalnih površin v Sloveniji, ki za leto 2002 znaša 3.38 %, nas uvršča med države z nekoliko višjim deležem kot je povprečje EU (3 %). Delež v ekološko kmetijstvo vključenih kmetij v Sloveniji je ob zadnjem popisu kmetijskih gospodarstev znašal 1.33 % (1.150 kmetij). Če upoštevamo še prijave za neposredna plačila pri Agenciji za kmetijske trge in razvoj podeželja RS, pa je ta delež skoraj 2 %, kar nas uvršča v povprečje EU (2.02 %) (Ali smo pripravljene..., 2002: 143).

Preglednica 7: Število kmetij in površina zemljišč v ekološkem kmetovanju po statističnih regijah v Sloveniji v letu 2002

	Število ekoloških kmetij	Število vseh kmetij	Delež ekoloških kmetij, v %	Ekološka kmetijska zemljišča, v ha	Kmetijska zemljišča, v ha	Delež ekoloških kmetijskih zemljišč, v %
SKUPAJ	1,150	86,334	1.3	15,404	456,14	3.4
Pomurska	11	11,782	0.1	128	57,822	0.2
Podravska	125	14,774	0.8	1,281	72,562	1.7
Koroška	177	2,901	6.1	2,121	21,575	9.8
Savinjska	208	12,890	1.6	2,225	67,030	3.3
Zasavska	23	1,047	2.2	209	6,133	3.4
Spodnjeposavska	27	5,752	0.5	363	28,826	1.4
Dolenjska	48	9,530	0.5	594	48,028	1.2
Osrednjeslovenska	159	9,471	1.7	2,749	61,891	4.5
Gorenjska	132	5,032	2.6	1,475	31,822	4.7
Obalno-kraška	34	3,874	0.9	869	11,97	7.4
Goriška	135	6,534	2.1	2,024	31,96	6.4
Notranjsko-kraška	71	2,947	2.4	1,388	19,32	7.1

Vir: K02S, Kmetijsko gozdarski zavod Maribor, Oddelek za kontrolo ekološkega kmetovanja.

Opomba: !Skupno število oz. površina po podatkih Popisa kmetijskih gospodarstev v letu 2000.

6.2.5 Rezultati kontrole ekološkega kmetijstva

Kontrola ekoloških kmetij in predelovalnih obratov je namenjena zagotavljanju in razvoju kakovosti s katero kontrolna organizacija preverja spoštovanje minimalnih predpisov za ekološko pridelavo in predelavo ter pogoje, ki jih mora pridelek izpolnjevati, da ga je dovoljeno označiti kot ekološkega.

Zaradi naravnih pogojev se število ekoloških kmetij v Sloveniji po posameznih regijah močno razlikuje, temu primerna je tudi usmerjenost v posamezne kmetijske panoge. Več interesa je v hribovitem svetu, kjer je preusmeritev na kmetijah s travinjem in živinorejo najenostavnejša. Glede na to, da je v Sloveniji med kmetijskimi obdelovalnimi površinami, vključenimi v ekološko kontrolo, največji delež travinja (93 %), je največji potencial prav v govedoreji in reji drobnice. Na trgu se tako že da kupiti sveže ekološko goveje meso, ne pa tudi ekoloških mesnih izdelkov. Skorajda nič ni ekološke prireje svinjskega mesa in jajc, čeprav ti izdelki v tujini dosegajo bistveno višje prodajne cene kot jih dosegajo konvencionalni. Nekaj malega je ekoloških vinogradov in sadovnjakov.

Ob tem pa se ekološke kmetije v Sloveniji srečujejo z dvema osnovnima problemoma: na eni strani ni dovolj velikih količin ekoloških pridelkov, na drugi strani pa se ekološki pridelki s certifikatom prodajajo kot konvencionalni. Zato je potrebno pri načrtovanju razvoja ekološkega kmetijstva v Sloveniji nujno razvijati tudi tržišče ekoloških pridelkov ob hkratnem intenzivnem promocijskem delu s potrošniki.

Omeniti velja tudi visoka vlaganja v predelovalni obrat,²⁰ zato je v prihodnje potrebno povečati proračunska sredstva za ekološko kmetovanje in z določenimi metodami povečati potrošnjo ekološko proizvedene hrane, kar bi imelo za posledico tako dvig blagostanja potrošnikov kot dvig dohodkovne ravni kmetov, ki se s tem ukvarjajo.

---

²⁰ Investiranja v posamezne panoge predelave so različna, največji strošek pa predstavljajo predvsem stroški lastnega dela in stroški osnovne surovine, ki je namenjena za postopek predelave in pa količina letno predelanih proizvodov. Priporočila ob načrtovanju investicije so sledeča: zmanjšati stroške lastnega dela – z uvedbo avtomatiziranih proizvodnih postopkov bi se začetna investicija sicer povečala, vendar bi se stroški predvsem lastnega dela zmanjšali, to pa bi na dolgi rok imelo za posledico večjo ekonomsko učinkovitost; povečanje obsega lastne pridelave osnovne surovine na domu z namenom nižanja osnovnih stroškov; primeren obseg letne proizvodnje ekološkega proizvoda; proizvodnja več sorodnih izdelkov, ki imajo podoben predelovalni proces; z namenom zmanjševanja denarnega vlaganja je smotrno, da se poveže več podobnih predelovalcev.

6.2.6 Neposredna plačila za ekološko kmetovanje v Sloveniji

Neposredna plačila so namenjena zahtevnejšim oblikam kmetovanja z namenom varovanja okolja. Pogoj za izplačilo sredstev je pozitivno letno poročilo o opravljeni kontroli, kmetijska zemljišča vključena v ekološko pridelavo morajo biti obdelana, pri izvajanju ekološke pridelave pa mora biti kmet seznanjen s *Pravilnikom o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov oziroma živil*.

Podpore slovenskemu kmetijstvu temeljijo na proizvodno nevezanih, ciljno usmerjenih neposrednih plačilih, na investicijskih podporah prestrukturiranja kmetijstva in živilstva. Na osnovi drugega stebra imajo neposredna plačila na enoto površine različne funkcije in namene, pri čemer pridelovalec sam kombinira in uveljavlja več plačil hkrati. Neposredna plačila za ekološko kmetovanje v Sloveniji so bila v obdobju 2000 do 2002 nespremenjena in so na hektar obdelane kmetijske površine znašala:

Preglednica 8: Sredstva namenjena ekološki pridelavi v Sloveniji v letih 1999-2000

	1999			2000		
	SIT/ha	ha	SIT	SIT/ha	ha	SIT
Poljščine	60.000	41,162	2.469.720	80.500	130,83	10.531.815
Trajni nasadi	75.000	8,800	660.000	120.750	98,00	11.833.500
Travniki in pašniki	40.000	297,474	11.898.960	40.000	2.351,50	94.060.400
Vrtnine na prostem	75.000	7,201	540.075	103.500	14,70	1.523.520
Vrtnine v zavarovanih prostorih	90.000	0,077	6.930	120.750	0,03	3.623
Skupaj		354,714	15.575.685		2.595,06	117.952.858

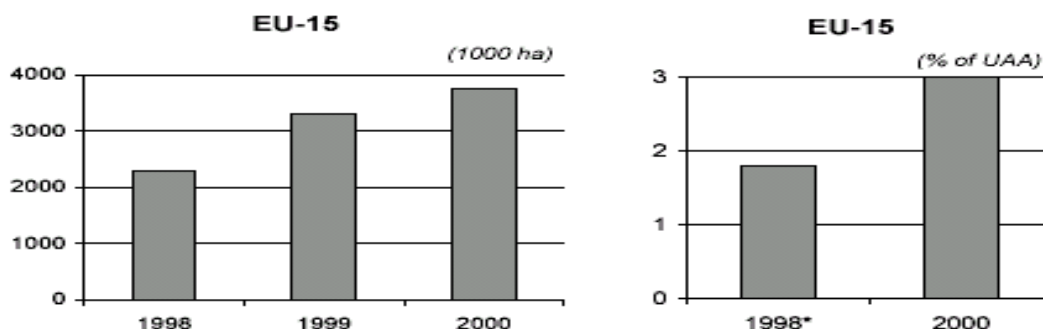
Vir: SKOP (2001: 31).

V letu 1999 je za podporo zaprosilo 41 pridelovalcev, v letu 2000 pa že 600. Na osnovi doslej povedanega lahko rečemo, da bodo neposredna plačila v prihodnje imela še večjo težo za pristop kmetov v ekološki način kmetovanja. To potrjujejo tudi zgornji podatki iz zadnjega popisa kmetijskih gospodarstev, saj število ekološko usmerjenih kmetij v Sloveniji narašča.

6.2.7 Ekološko kmetijstvo v EU v letu 2000

Ekološko kmetijstvo v EU je leta 2000 obsegalo 3.8 milijonov ha (1998 okrog 2.3 milijone ha), kar predstavlja 3 % vseh zemljišč v uporabi in 67 % povečanje deleža v primerjavi z letom 1998, ko je ta delež znašal le 1.8 % vseh zemljišč v uporabi.

Graf 6: Delež v ekološko kmetijstvo vključenih kmetijskih obdelovalnih površin v EU v obdobju 1998 - 2000

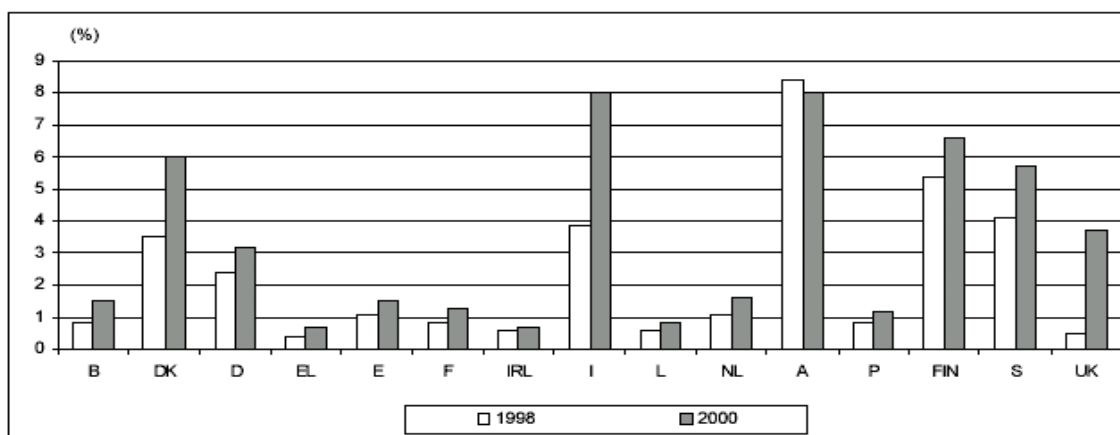
* % upošteva podatke 1997.

** Total Utilised Agricultural Area (UAA) – vsa kmetijska zemljišča v uporabi.

Vir: Eurostat (2003): Statistics in focus. 2. Theme 8.

Delež v ekološko kmetijstvo vključenih kmetijskih obdelovalnih površin se po posameznih državah članicah EU močno razlikuje. Države članice EU, ki imajo delež v ekološko kmetijstvo vključenih kmetijskih obdelovalnih površin v letu 2000 višji ali enak povprečju v EU (3 %), so: Avstrija, Italija, Finska, Danska, Švedska, Velika Britanija in Nemčija. Delež ostalih držav članic EU je nekoliko pod povprečjem EU. Vse države članice razen Avstrije so v obdobju 1998-2000 beležile povečanje deleža v ekološko kmetijstvo vključenih kmetijskih obdelovalnih površin.

Graf 7: Delež v ekološko kmetijstvo vključenih kmetijskih obdelovalnih površin v EU v letu 2000

Opomba: Deleži v letu 1998 so izračunani na podlagi podatkov 1997.

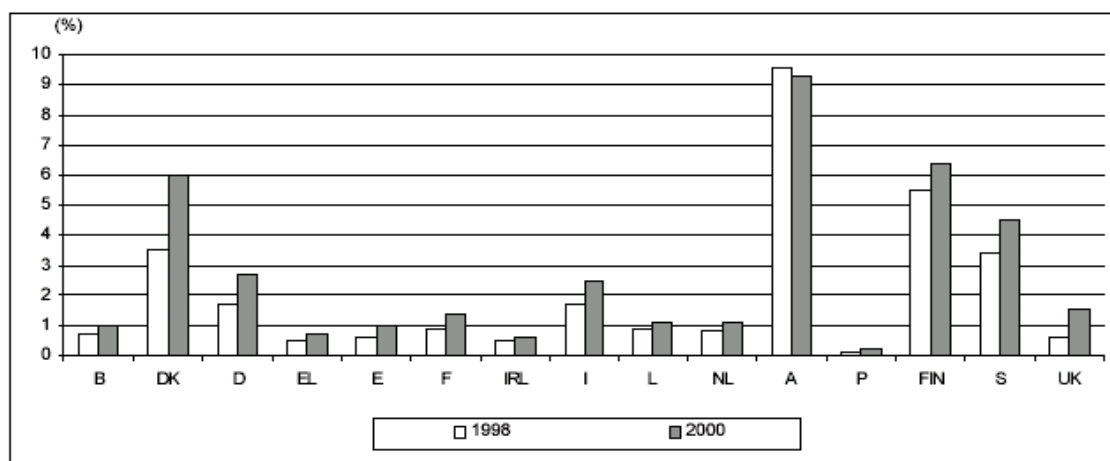
Vir: Eurostat (2003): Statistics in focus. 2. Theme 8.

Konec leta 2000 je bilo v EU nekaj več kot 132.000 ekoloških kmetij, njihov delež predstavlja 2 % vseh kmetij v EU. V povprečju je število ekoloških kmetij v EU v obdobju 1998-2000 naraslo za 32 %. Podatek je še posebej zanimiv, če vemo, da je v istem obdobju skupno število vseh kmetij v EU upadlo.

Delež ekoloških kmetij v skupnem številu vseh kmetij se po posameznih državah članicah EU pomembno razlikuje. Države članice EU z nadpovprečnim deležem v ekološko kmetijstvo vključenih kmetij v EU, so: Velika Britanija, Španija, Danska in Francija. Številke rasti primerljive s povprečno rastjo kot v EU imajo Nemčija, Italija, Nizozemska, Portugalska, Belgija in Grčija. Zopet je izostala Avstrija, ki beleži negativen trend tako glede števila ekoloških kmetij v skupnem številu vseh kmetij, pa tudi glede v ekološko kmetijstvo vključenih kmetijskih obdelovalnih površin.

Graf 8: Delež ekoloških kmetij glede na skupno število vseh kmetij v EU v letu 2000

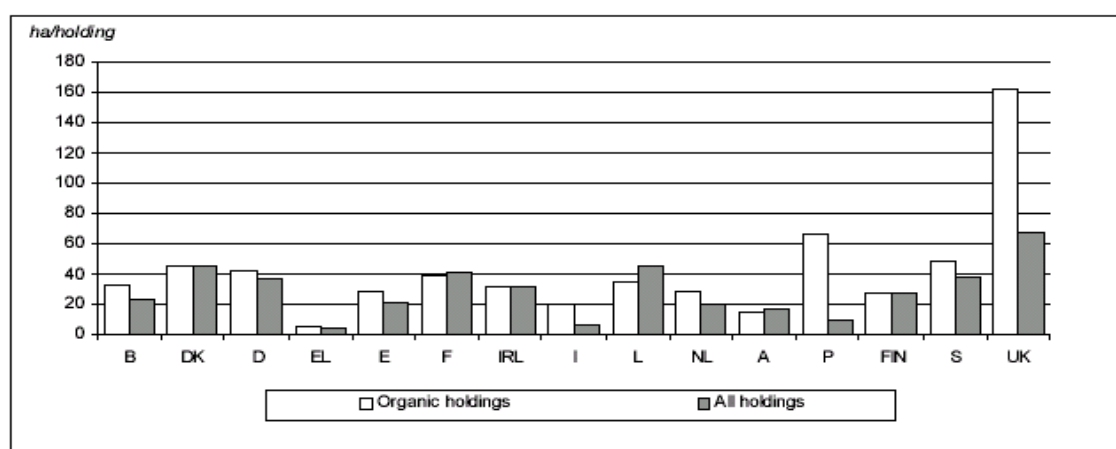

Opomba: deleži v letu 1998 so izračunani na podlagi podatkov 1997.

Vir: Eurostat (2003): Statistics in focus. 2. Theme 8.

Velikost ekoloških kmetij je odvisna od vrste pridelka (npr. zelo razširjena proizvodnja oliv na Portugalskem) in lastniškega tipa kmetije ali kmetijskega obrata. V nekaterih državah članicah EU imajo v primerjavi s skupnim številom kmetij ogromne, ekstenzivne ekološke obrate. V to skupino sodi Portugalska (6 krat večje), Italija (3 krat večje) in Velika Britanija (2 krat večje). Visoki kazalci v primeru Portugalske in Italije so predvsem zaradi velikega števila majhnih kmetij. Nasprotno pa je povprečna velikost ekološke kmetije glede na povprečno velikost vseh kmetij, manjša v Avstriji, Luksemburgu in Franciji.

Graf 9: Povprečna velikost ekoloških kmetij in kmetijskih obratov v EU v letu 2000

Vir: Eurostat (2003): Statistics in focus. 2. Theme 8.

6.3 Strategija tržnih niš ekološkega kmetijstva v Sloveniji

Slovenija lahko išče tržno nišo v proizvodih višje vrednosti, zavedati pa se moramo, da se za to zavestno odločamo za boljšo kakovost, višje standarde, večji nadzor, več dokumentacije... V ta namen je treba vlagati v promocijo in trženje blagovnih znamk. Ne pomaga, če imamo najboljša jabolka v Evropi, če pa jih ne znamo tržiti. Če proizvajate na okolju prijazen način, praviloma prodajate manj na enoto, in če to prodajate po isti ceni kot konvencionalni proizvod, je to 'nespametno početje'.

Pred usmeritvijo kmetije v ekološko kmetovanje se morajo kmetje seznaniti z osnovnimi načeli in usmeritvami ekološkega kmetovanja. Ni nujno, da tovrstna pridelava ustreza vsakomur. Zato bomo v nalogi poskušali narediti neke vrste strategijo, ki naj bi se je držal kmet, ki se odloča za ekološko kmetovanje. Seveda je strategija primerna za večino usmeritev in dejavnosti v kmetijstvu, mi pa si bomo nekoliko pogloblje pogledali, kako je takšna strategija primerna za ekološko usmerjene kmetije.

Tako kot služi fizika inženirju, da razume tehnične funkcije neke konstrukcije, tako pomaga poznavanje tržnih prijemov kmetijskim proizvajalcem in predelovalcem na dolgi rok dosega primeren oziroma ustrezen dohodek iz dejavnosti, s katero se ukvarjajo. V nasprotju s tradicionalno ekonomijo, v kmetijstvu ne velja načelo maksimalizacije - v čim krajšem času s čim manj vložki doseči kar se da največ profita. Zato je potrebno, da poznamo pomembne tržne instrumente in prijeme. Ti elementi so lahko naslednji:

- analiza ciljne skupine,
- analiza trga,
- analiza kmetijskih pridelkov (lastna ponudba),
- izračun stroškov,
- komunikacija (reklama, oglaševanje),
- SWOT analiza,
- delovni načrt (business plan),
- tržne raziskave,
- testni trg.

Začeti je treba z delovnim načrtom, ki podrobno opisuje aktivnosti od začetka pa do konca verige. V največ primerih so takšni načrti narejeni za obdobje petih let in jih nato lahko preverimo. Poglejmo si primer takega načrta.

6.3.1 Analiza ciljne skupine

- ❖ Kdo so potencialni kupci?
  - Demografski podatki: starost, spol, izobrazba, poklic, dohodek, velikost gospodinjstva...
  - Osebnostna drža: kakšno je njegovo mnenje do zdravja, prehrane, okolja...?
  - Obnašanje: izbrane trgovine, pogostost nakupov, želje po določenih proizvodih, vpliv medijskega osveščanja in reklam, hoteli, zdravilišča...
- ❖ Potencial skupine (Ali: Koliko oseb potencialnih kupcev je na nekem področju)?
  - Analiza statističnih podatkov oziroma raziskava potencialnega trga, ocene in tveganja.
- ❖ Razvoj potencialne skupine v prihodnje.
  - Možnosti, struktura...
  - Na kakšen način in s kakšnimi stroški lahko dosežem to skupino?
  - Oglaševanje, oglasni lističi, letaki, internet, ustna propaganda...
- ❖ Pri kolikšnem številu potencialnih kupcev lahko vzbudim zanimanje za svoje proizvode in jih pripraviti k nakupu izdelkov? In koliko od teh lahko postane stalni kupec?

Primer: vsaka peta ciljna oseba postane kupec (20 %), od tega bo vsaka druga tudi kupila proizvod (10 %), vsaka druga bo postala stalni kupec. Odvisno od ravni produktivnosti, dosegljivosti, razpoložljivosti, cene, poti... se lahko stopnja nagiba v eno ali drugo stran. Številke jasno pokažejo na pomembnost pretoka informacij za doseg neke cilje skupine.

6.3.2 Analiza trga

- ❖ Kako velik je trg na katerem želim nastopiti (zasičenost, dobrine)?
- ❖ Kakšen je bil razvoj trga v preteklosti in kakšne so možnosti za naprej (kvalitativni/kvantitativni trendi)? Torej, kdo je moja potencialna konkurenca?
- ❖ Kdo so tisti, ki obvladujejo trg na katerem se želim uveljaviti (kvaliteta, pridelek, celostna podoba...)?
- ❖ Porazdelitev tržnih deležev in njihov razvoj v prihodnje?

6.3.3 Analiza izbire pridelka

- ❖ Kateri proizvod ali pridelek je stalnica na trgu?
- ❖ Kateri izdelek želim ponuditi na trgu in kakšne so možnosti za njegov obstoj (paleta izdelkov, kvaliteta, cena, inovacije, svetovanje)?
- ❖ Kje so moje prednosti s katerimi lahko razmeroma dobro zaslužim?
- ❖ Kakšna naj bo moja ponudba, da se bo lahko odzvala elastičnosti povpraševanja?

6.3.4 Donosnost in stroškovna analiza

- ❖ Kakšni so stroški (material, voda, elektrika, vzdrževanje, knjigovodstvo...)?
- ❖ Katere davke in zavarovanja moram plačati?
- ❖ Kako visoki so stroški v primeru zaposlovanja?
- ❖ Kako visoki so transportni stroški in stroški oglaševanja?
- ❖ Ali imam stroške s svetovanjem (npr. glede letne bilance, dohodnine...)?
- ❖ Kakšne so obresti (npr. pri najemu kredita, posojila, hipoteke...)?
- ❖ Koliko je osebnega vložnega kapitala?
- ❖ Pomen subvencij in drugih oblik pomoči na ravni države, regije in EU.

V primeru, da se neko kmetijsko gospodarstvo odloča za ponudbo več različnih proizvodov na trgu, je primerno narediti zgornjo analizo za vsak proizvod posebej, ter nato primerjati rezultate in se šele nato odločiti za poslovno potezo.

6.3.5 Komunikacija

- ❖ Analiza ciljne skupine.
- ❖ Na kakšen način lahko dosežem ciljno skupino (npr. objava v lokalnem časopisju, radijskih poročilih, ustna propaganda...)?
- ❖ Kateri kanali pretoka informacij meni in moji ponudbi najbolj ustrezajo?
- ❖ Kakšni so stroški reklame na osebo?
- ❖ Kakšno je moje sporočilo (analiza izdelka, vloga nekega izdelka...)?
- ❖ Kako lahko pri oglaševanju prihranim oziroma znižam stroške (sodelovanje s podobnimi ponudniki, naveza na verigo proizvajalcev, predavanja, sejmi...)?

6.3.6 Podjetje

- ❖ Katere so najboljše poti za prodajo nekega proizvoda (direktna prodaja na domu, tržnica, na sejmi, trgovine, zadruga...)?

6.3.7 SWOT analiza

- ❖ Katere so moje šibke in močne točke ter slabosti in prednosti konkurentov?

6.3.8 Delovni načrt

- ❖ Analiza trga in ciljne skupine.
- ❖ SWOT analiza.
- ❖ Načrtovanje prodaje izdelkov ali storitev.
- ❖ Časovni okvir.
- ❖ Načrtovanje financ.
- ❖ Načrtovanje zaposlitvenih možnosti.
- ❖ Napoved omejitev.
- ❖ Pravna podlaga.

Kdor ne želi slediti kompleksnosti metod in povpraševanj tržnega gospodarstva, naj si odgovori vsaj na naslednja vprašanja:

- Kaj želim početi? S čim se bom ukvarjal?
- Zakaj se želim ukvarjati prav s tem proizvodom oziroma storitvijo?
- Kje in na kakšen način se bom s tem ukvarjal?
- Kdaj?
- Kje si bom postavil meje in kje se bom obrnil na pomoč (partnerstvo, zadruga)?
- Ali obstaja možnost pomoči države in/ali EU v obliki subvencij?
- Ali je to res nujno potrebno in ali morda ne bi bilo bolje sedeti doma in uživati življenje (minimalna strategija)?

Pri vsem tem je pomembno kritično ovrednotiti predvsem naslednja področja:

- Samokritično ovrednotenje lastnih sposobnosti (znanje, sposobnost učenja, telesna in fizična pripravljenost, sposobnost vodenja...).
- Tam kjer so naše prednosti največje, je največ možnosti za uspeh.
- Kateri materialni viri so mi na razpolago (denar, kapital, drugi viri...)?
- Katere vire iz okolja lahko uporabim (prijatelje, znance, sorodnike, lokalna društva, osebe javnega značaja – zdravniki, poslovneži, trgovci, frizerji...)?

6.4 Poti trženja na primeru ekoloških produktov

Poti neposredne prodaje so različne in zavisijo od regionalne strukture. Neposredna bližina večjih mest ter dostop potencialnih kupcev, njihova ozaveščenost kot tudi predpostavka o višjih dohodkih teh kupcev, so pogosta predpostavka in okolje, v katerega želijo poseči proizvajalci ekoloških izdelkov.

Večina proizvodov, ki nastanejo na kmetijah, se proda prek predelovalne industrije ali drugih posrednikov. Vprašanje je, ali se bomo odločili za velik sortiment proizvodov - v tem primeru bo obseg manjši - če pa se odločimo le za eno vrsto izdelka, lahko pridelamo več, vendar bo cena nižja. Iz prakse ugotavljamo, da se je večina kmetij na začetku ukvarjala z različnimi oblikami proizvodov in njihovem trženju, nato pa so se usmerili za eno ali manjše število prodajnih poti. Možnost je tudi prodaja po internetu, ki pa je nekoliko vprašljiva, saj se kupci v večji meri še vedno odločajo za nakupe v večjih trgovskih centrih.

Najpomembnejše poti neposredne prodaje so: neposredna prodaja na domu, tržnice, pošiljke za privatna podjetja, bolnice, domovi za ostarele, zdravilišča, vrtci in šole... Pri tem se lahko več proizvajalcev poveže v verigo.

6.4.1 Neposredna prodaja na domu

Prednost neposredne prodaje na domu je dodaten vir zaslužka, ki ga kmetje dobijo ne le s prodajo proizvoda, pač pa tudi z njegovo dodelavo, embalažo, pakiranjem. Vsa tista dela, ki jih opravljajo posredniki in ki jih tudi zaračunajo, v tem primeru ostajajo na kmetiji (neodvisnost od posrednikov). Neposredna prodaja na domu se v nekaterih primerih lahko izkaže za dobro naložbo, še posebej, če je podprta z dodatno ponudbo (npr. počitnice ali izleti na kmetiji). V kolikor gre za večji obrat lahko v ta namen zaposlimo nove delovne moči. Z neposredno prodajo se je lažje odzvati potrebam kupca, ker imamo tesnejši stik. Tako izkoriščamo tržne niše, ki jih večji trgovski sistemi ne morejo oziroma vsaj v tako kratkem času ne ali pa zaradi premajhnega povpraševanja sploh ne. Prednost je tudi takojšnje plačilo. Ima pa ta pot prodaje tudi šibke točke: dostopnost, velika poraba časa, dodatne naložbe, dodatno tveganje pri proizvodnji in prodaji ter pogosti obiski kupcev lahko motijo delo na kmetiji. V večini primerov so kupci tisti, ki živijo neposredno v bližini te kmetije. Kdor želi ponudbo približati širši skupini kupcev, naj raje razmisli o prodaji na tržnici.

6.4.2 Tržnice

Ta način prodaje je glede na investicije in večjih možnosti širšega kroga kupcev, med najuspešnejšimi. Dober primer je ljubljanska tržnica, kjer ob sobotah ljudje tržnico obiščejo že iz nekakšnega rituala oziroma tradicije.

6.4.3 Dostava na dom

Za podjetnike je takšen način dostave najbrž najprimernejši. Ne glede na velikost in vsebino pošiljke tako prihrani čas, dostavljalec že vnaprej ve kaj in koliko bo prodal. Predvsem v tujini je v razmahu dostava na dom prek interneta. Tudi tukaj je prednost varnost, ki jo ima pridelovalec s tem ko že vnaprej ve, kdo so njegovi odjemalci in katere so njihove želje in potrebe.

6.4.4 Dostava večjim odjemalcem

V tem primeru gre predvsem za pogodben odnos (npr. z bolnišnicami, domovi za ostarele, vrtci, šolami...). Ta način je eden izmed najtežjih, saj tukaj veljajo stroga pravila glede kvalitete pridelkov, pa tudi konkurenca je v tem primeru največja. Tisti, ki si zagotovi takšnega odjemalca, ima zagotovljen stalni vir dohodka. Zadnje čase imajo prednost tisti ponudniki, ki v raznoliki ponudbi lahko ponudijo hitro ali že na pol pripravljeno hrano.

6.4.5 Oglaševanje

Prodaja preko oglaševanja je uspešna, vendar s stališča tveganosti kapitala zelo tvegana naložba (visoki stroški oglaševanja). Nujna je specializacija v določene vrste produktov. Pomembna je tudi embalaža, ki ne služi zgolj za prenos in varovanje proizvoda, ampak se po njenem videzu kupci odločijo za nakup proizvoda.

6.5 Kako naprej?

Razumevanje prehranskih navad se postavlja na novo. Porabnik je postal zahteven kupec. Ne zanima ga več le kaj bo zaužil, kako in kje je bilo to proizvedeno, ampak tudi ali je pridelava obremenila okolje. "Kultura razumevanja ekološke pridelave je najlažje in najgloblje prodrla tam, kjer lahko ekološka osveščenost širše razpre denarnico in s tem poveča izdatke za živila" (Malanzky, Sodobno kmetijstvo, 2003c: 44).

Prav nekatere države v naši neposredni bližini (npr. Avstrija, Nemčija, Italija) so na ta in podobna vprašanja najhitreje našle odgovore. V svoji ponudbi ponujajo predvsem tradicionalne izdelke. Tako so Francozi znani po njihovem železnem repertoarju - vino in sir -, Italijani slovijo po zelenjavi in testeninah, Avstrijci pa v svoji turistični ponudbi že ponujajo preživljanje počitnice v izbranih hotelih, ki so pridobili status biohotelov.

O pomembni priložnosti govorijo tudi podatki. Kot poroča Mednarodna zveza za razvoj ekološkega kmetovanja, znaša svetovni obseg ekološko obdelanih površin že več kot 22 milijonov ha. Vodi Avstralija z 10.5 milijoni ha, sledita Argentina s 3.2 milijoni ha in Italija z 1.2 milijoni ha. V letošnjem letu naj bi svetovni promet z ekološkimi pridelki znašal 24.6 do 26.7 milijard evrov (Volk, 2003: 44-45).

Trgi ekološko pridelane hrane naraščajo. Tako je leta 2000 Tesco, največja angleška prehrambena veriga, razširila svojo ponudbo ekološko proizvedenih artiklov, ne da bi pri tem povečala ceno. Kmalu bodo lahko njihovi kupci izbirali med 700 artikli ekološkega porekla, pri čemer jih je bilo leta 1992 samo pet te vrste. Glavni igralci na svetovnem trgu kot so Danone, Nestle... vlagajo milijone dolarjev v raziskave ekološko proizvedene hrane in pričakovati je, da bo tovrstna prehrana po prodaji kmalu izenačena s konvencionalno pridelanimi živilskimi artikli. Na Švedskem v McDonaldu strežejo organsko pridelane mlečne proizvode, Sviss Air na vseh letih iz Švice ponuja biološko sestavljene obroke, nekatera podjetja v modni industriji (LEVI'S, GAP) pa so v svoji proizvodnji celo začela uporabljati ekološko pridelan bombaž (Halweil, 2001: 23).

Zaključimo lahko, da je z novo vlogo kmetijstva v smislu multifunkcionalne naravnosti, ekološko kmetijstvo dobra popotnica v EU. Danes že skoraj težko rečemo, da je ekološko kmetovanje tržna niša. Ekološko kmetovanje postaja 'mainstream'!

7 SKLEP

Modrost v kmetijski politiki se prične s spoznanjem, da idealnih rešitev ni. Zmeraj bodo obstajali vzroki za kritiko in pobude za iskanje boljših rešitev. Kmetijstvo je preveč zapleten gospodarski, socialni in politični sistem, da bi lahko z nekaj strateškimi posegi v njegove mehanizme delovanja rešili družbeno občutene nepravilnosti in neskladja. Končno sprejeti ukrepi kmetijske politike so rezultat kompromisa med različnimi interesnimi skupinami in le v manjšem obsegu strokovnih analiz in konceptov. V demokraciji obstaja le možnost hoditi bolj ali manj v načrtano smer s politiko majhnih, a dobro premišljenih korakov. Veliko je že storjenega, če so smerokazi pravilno postavljeni, če obstaja dorečena filozofija in z ukrepi dovolj dodelane programske usmeritve.

Z vstopom Slovenije v EU se končuje več kot desetletno obdobje tranzicije tudi na področju kmetijstva, kjer je bil pristop pogosto formalni cilj, prevzem elementov SKP pa bistvo vsebine in izvedbe reforme domače kmetijske politike.

Evropski komisar za kmetijstvo, Franz Fischler, je v intervjuju za časnik *Uniting Europe* dejal, da se države kandidatke v Evropsko unijo ne vključujejo le zaradi neposrednih plačil in drugih virov financiranja. Solidarnost med revnejšimi in bogatejšimi državami je del skupne ideje EU, še zlasti njenega finančnega dela, ki ga ne moremo in ne smemo zreducirati zgolj na neke vrste Marshallov plan za države Srednje in Vzhodne Evrope. Članstvo oziroma širitev EU je več kot zgolj to.

Strategija slovenskega kmetijstva mora sloneti na razvojnih impulzih članstva v EU in oblikovanju na znanju temelječe družbe. Za državo je priporočljivo, da v problematiko dohodkovnega vprašanja kmetov posega ciljno in usmerjeno. Le s ciljno usmerjenimi ukrepi naj bi kmečkim gospodarstvom pomagali k dvigu konkurenčnosti in zagotavljanju primerne dohodkovnega položaja ter spodbujali k ohranjanju kmetijske proizvodnje na družbeno zaželjeni ravni v smislu multifunkcionalne vloge kmetijstva.

Zasnova koncepta kmetijske politike v prihodnje ne sme izhajati iz idealizirane podobe slovenskega kmetijstva, ampak mora upoštevati strukturno realnost in temeljne nacionalne cilje. Zavedati se moramo, da naše kmetijstvo najbrž ne bo nikoli popolnoma primerljivo evropskemu, kaj šele poljskemu, francoskemu, nemškemu ali kateremu drugemu, saj so pri nas naravni pogoji drugačni. Konkurenčen je in bo morda le manjši ravninski del kmetijstva, kar pa je premalo da bi zagotavljal varno prehrano, ustrezal ekološkim in naravovarstvenim standardom, omogočal poseljenost podeželja in vzdrževal kulturno krajino. Bolj kot do sedaj je potrebno identificirati razvojne spodbude, zlasti na območjih s težjimi razmerami za kmetijsko dejavnost in v hribovskih področjih. V slovenskem prostoru je nujen najširši konsenz, saj moramo upoštevati, da prihodnost slovenskega kmetijskega sektorja v EU zadeva širšo potrošniško družbo, ne samo kmete in tiste, ki živijo na podeželju.

Po podatkih Agencije za kmetijske trge je bilo lani okrog 64.500 kmetij, ki so oddale vlogo za subvencije, takšnih, ki živijo izključno od kmetijstva pa je le 18 do 19 tisoč. Število poklicnih kmetij se bo moralo povečati, vendar je po mnenju ministra Buta, v Sloveniji zgornja meja okrog 22.000 takih kmetij. Neposredna plačila bodo bistveno povečala dohodek na območjih z omejenimi dejavniki – tudi do trikrat – kar pomeni, da bo kmetovanje na teh področjih morda spet bolj privlačno. Če bo podpora na hektar po vstopu Slovenije v EU leta 2004, namesto današnjih 18.000 tolarjev, znašala 54.000 tolarjev, poleg tega pa bo možno dobiti sredstva še iz naslova okoljskih plačil, bo najbrž marsikdo razmislil, ali se ne bi v prostem času ukvarjal še z kmetijstvom. Z večjimi subvencijami se bo najbrž povečalo tudi zanimanje za ekstenziven način priraje in pridelave.

S povedanim lahko torej potrdimo tako prvo kot drugo hipotezo. Z vstopom v EU slovenski kmet ne bo dobil samo konkurence, ampak tudi nove priložnosti, ki pa jih bo moral znati izkoristiti. V ta namen bo na voljo več denarja. Kmetijstvo bo v veliki meri odvisno od proračunskih podpor, saj bodo slednje vplivale na dohodkovno zanimivost po posameznih kmetijskih panogah.

Kmetijstvo je torej najprej in predvsem gospodarska dejavnost, katere uspešnost je odvisna od njene ekonomske učinkovitosti. Odsotnost ekonomije obsega in kapitalna podhranjenost, nizka storilnost dela in kapitala, visoki stroški na enoto proizvoda, statičen trg s kmetijskimi zemljišči in nemobilnost dela, vse to govori o precejšnji neučinkovitost slovenskega kmetijstva. Naša tretja hipoteza je tako pravzaprav napoved, da se bo morala živilskopredelovalna industrija še naprej usposablјati, da bo pripravljena na ostre konkurenčne pritiske, saj bo o stanju slovenskega kmetijstva po vstopu Slovenije v EU odločala celotna agroživilska veriga.

Danes se evropski in svetovni prostor soočata s problemi in škandali, povezanimi z boleznimi živali in vprašljivostjo varnosti prehrane, posegi v genetiko rastlin in vse hujšim onesnaževanjem zemlje, vode, zraka in hrane, s tem pa tudi neposrednim vplivom na zdravje in počutje prebivalcev. Slednje nam potrjuje našo zadnjo hipotezo, ki smo jo razvijali v zadnjem poglavju, da je ekološka pridelava (še posebej v navezavi s turizmom) 'edina in prava' konkurenčna prednost Slovenije pred količinsko vse obsežnejšo in vse cenejšo hrano iz drugih, za kmetijstvo neprimerno ugodnejših predelov evropskih in drugih držav.

Podeželje spreminja svojo podobo. Neke skupne in uspešne vizije prihodnosti kmetijskega sektorja v Sloveniji po vstopu v EU ni mogoče napovedati, prej neke smernice in možne poti razvoja. Naloga slovenske kmetijske politike in njenih ključnih akterjev v prihodnje zahteva spremembe na vseh ravneh delovanja države in interesnih zastopstev kmetijstva. Jasno je treba povedati, da prihodnost slovenskega kmetijstva v EU ni odvisna le od doseženih kvot ali priznanja cvička, zato si je tudi v prihodnje potrebno še naprej prizadevati uveljavljati specifične zahteve slovenskega prostora in poudariti vlogo kmetijstva za njegov razvoj.

8 LITERATURA

Literatura

1. Avsec Franci, Juvančič, Luka (2001): Pregled skupne kmetijske politike. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko.
2. Barbič, Ana (1991): Prihodnost slovenskega podeželja. Novo mesto, Tiskarna Novo mesto, Dolenjska založba.
3. Bavec, Martina in sodelavci (2001): Ekološko kmetijstvo. Ljubljana, Založba Kmečki glas.
4. CEPS (1999): The challenges of enlargement to EU agriculture. Report of a CEPS Working Party No. 25. Brussels.
5. Commission of the European Communities (2001): Communication from the Commission. Information note to the European Council on a Mid-term review of the implementation of the enlargement strategy. COM (2001) 553 final. Brussels.
6. Commission of the European Communities (2002a): Communication from the Commission. Information note. Common Financial Framework 2004 - 2006 for the Accession Negotiations. SEC (2002) 102 final. Brussels.
7. Commission of the European Communities (2002b): Towards the enlarged union. Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries. Brussels.
8. Commission of the European Communities (2002c): Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament on a Mid-Term Review of the Common Agricultural Policy, COM (2002) 394. Brussels.
9. Coughlan, Anthony (1999): Temeljna kritična dejstva o Evropski uniji. Ljubljana, Skupina Neutro.
10. Erjavec, Emil (1997): Učinki vključevanja Slovenije v mednarodne integracije na slovensko kmetijstvo. Študija v okviru raziskovalnega projekta Zemlja. Ljubljana, Založba Kmečki glas.
11. Erjavec, Emil, Rednak, Miroslav, Volk, Tina (1997): Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. Ljubljana, Založba Kmečki glas.

12. Erjavec, Emil, Kuhar, Aleš (2000): Slovenska živilskopredelovalna industrija in Evropska unija. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko.
13. Erjavec, Emil, Juvančič, Luka (2001): Učinki reforme slovenske kmetijske politike. 1. konferenca DAES. Domžale, Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije.
14. Erjavec, Emil, Volk, Tina, Kavčič, Stane, Rednak, Miroslav, Juvančič, Luka (2002): Ocena pogajalskih izhodišč Evropske unije na področju skupne kmetijske politike: Razprava na podlagi osnutka skupnih stališč EU (DCP). Raziskave in študije, 76. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije.
15. Erjavec, Emil, ur. (2003a): Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. 2. konferenca DAES. Domžale, Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije.
16. Erjavec, Emil (2003b): Agrarna ekonomija, Kmetijska politika in ruralna sociologija. Gradivo za magistrski študij. Maribor.
17. European Commission (1998): Agricultural Situation and Prospects in the Central and Eastern European Countries. Working Document. European Commission DG VI. Brussels.
18. European Commission (2001a): Making a success of enlargement. Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries. Brussels.
19. European Commission (2001b): Applicant countries Eurobarometer 2001. Results summary. Brussels.
20. European Commission (2002): Regular Report on Slovenia's Progress towards Accession. Brussels.
21. European Commission Directorate-General for Agriculture (2001a): Analysis of the impact on agricultural markets and incomes of EU enlargement to the CEEC's. Brussels.
22. European Commission Directorate-General for Agriculture (2001b): The common agricultural policy. 2000 Review. European Communities.
23. European Commission Directorate-General for Agriculture (2002c): Studies on impact of accession back Commission's enlargement Strategy. Newsletter No 43, 2002. Brussels.

24. European Commission Directorate-General for Enlargement (2002a): Accession negotiations. Slovenia. Revised Draft Common Position. Negotiation Chapter 7. Brussels.
25. European Commission Directorate-General for Enlargement (2002b): Enlargement of the European Union. Guide to the negotiations. Chapter by chapter. Brussels.
26. European Parliament (2002): Report on enlargement and agriculture: successfully integrating the new Member States into the CAP, (2002/2059(INI)). Final A5-0200/2002. Session document. Committee on Agriculture and Rural Development. Brussels.
27. Fact sheet: Enlargement and agriculture: A fair and tailor-made package with benefits farmers in accession countries: MEMO/02/301. Brussels.
28. Fink Hafner, Danica (1995): Slovensko kmetijstvo in Evropa. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
29. Juvančič, Luka (1999): Pregled in ovrednotenje sektorskih strateških usmeritev in razvojnih programov na področju kmetijstva in razvoja podeželja. Ekspertiza v okviru projekta SGRS. Domžale.
30. Kmečki glas (1999): Ekološko kmetovanje. Ljubljana.
31. Kuhar, Aleš (2002): Ali smo pripravljeni na spremembe zunanjetrgovinske ureditve za živilske proizvode ob pristopu Slovenije v EU? Ljubljana, Gospodarska zbornica Slovenije.
32. Kulovec, Milena in sodelavci (2002): Dopolnilne dejavnosti na kmetiji. Ljubljana, Založba Kmečki glas.
33. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije (2002): Informacija o stanju v pogajanjih (pred zaključkom tehničnega dela pogajanj) za vstop Slovenije k Evropski uniji na področju kmetijstva.
34. Moussis, Nicholas (1999): Evropska unija – pravo, ekonomija, politike. Rixensart: European Study Services.
35. Naglič, Miran (1997): Možnosti za ekološko kmetovanje v Sloveniji. V: Priporočila za ekološko kmetovanje v Sloveniji. Strokovna skupina za sonaravno kmetovanje. Ljubljana, Uprava za pospeševanje kmetijstva.
36. OECD – Center za sodelovanje z nečlanici (2001): Pregled kmetijske politike: Slovenija. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

37. Pouliquen, Alain (2001): Competitiveness and farm incomes in the CEEC agri-food sectors. Implications before and after accession for EU markets and policies.
38. Rednak, Miroslav (1997): Primerjava slovenske kmetijske politike in zaščite kmetijstva. Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. Ljubljana, Založba Kmečki glas.
39. Rednak, Miroslav, Volk, Tina, Zagorc, B, Golež, Mojca (2001): Stanje v slovenskem kmetijstvu. V: Erjavec, Emil, Juvančič, Luka (2001): Učinki reforme slovenske kmetijske politike. 1. konferenca DAES. Domžale, Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije.
40. Rosenwirth, Christian, Manhardt, Helmut (2001/2002): Restructuring of milk production and introduction of milk quotas in Slovenia. Expertise. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
41. Silvis, H.J., Van Rijswijk, C.W.J, De Kleijn, A.J (2001): EU agricultural expenditures for various accession scenarios. The Hague, Agricultural Economics Research Institute LEI.
42. Swinnen, Johan F.M. (2002): Budgetary implications on Enlargement: Agriculture. Report of a CEPS Working Party No. 22. Centre for European Policy Studies.
43. Volk, Tina, Rednak, Miroslav, Golež, Mojca, Zagorc, Barbara (2002): Ocena stanja v slovenskem kmetijstvu v letu 2001. Predhodno poročilo. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije.

Poglavja iz zbornikov:

44. Erjavec, Emil (1998a): Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. Raziskovalec, let. 27, št. 5, str. 81-85.
45. Erjavec, Emil (1998b): Kmetijstvo kot pomemben dejavnik evropskih povezovalnih procesov. V: Zajc Drago (ur.): Evropeizacija slovenske politike. Ljubljana, Slovensko politološko društvo, str. 93-111.
46. Erjavec, Emil, Rednak, Miroslav, Volk, Tina (1998): Evropska unija in slovensko kmetijstvo – koristi in stroški vključevanja. Ljubljana, Teorija in praksa, let.35, št.1, str. 181-198.
47. Erjavec, Emil, Juvančič, Luka (1999): Razsežnosti vključevanja Slovenije v Evropsko unijo za slovensko kmetijstvo in podeželje. V: Bučar, France (ur.) Slovenija in evropski izzivi 2. Ljubljana, Slovensko panevropsko gibanje, str. 93-109.
48. Erjavec, Emil, Volk, Tina, Kavčič, Stane, Rednak, Miroslav, Juvančič, Luka, Kuhar, Aleš (2003): Nekatera odprta vprašanja nacionalne kmetijske politike ob pristopu Slovenije k EU. V: Kavčič, Stane (ur.), Erjavec, Emil (ur.): Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. 2. konferenca DAES. Ljubljana, Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije, str. 88-113.
49. Kavčič, Stane, Rednak, Miroslav, Erjavec, Emil, Volk, Tina, (2002): Učinek različnih možnosti dopolnjevanja neposrednih plačil iz nacionalnega proračuna na dohodkovni položaj slovenskega kmetijstva. V: Ravnik, Branko (ur.): Ali smo pripravljeni na vstop v Evropsko unijo. XVII. tradicionalni posvet Kmetijske svetovalne službe Slovenije, Bled, 25 – 26. november 2002. Ljubljana, Kmetijska svetovalna služba, str. 7-21.
50. Kovačič, Matija (1998): Razvojne dileme slovenskega kmetijstva ob približevanju EU. Ljubljana, Društvo 2000, str. 93-106.
51. Kovačič, Matija (1999): Priložnosti in nevarnosti za slovensko kmetijstvo. V: Bučar, France (ur.) Slovenija in evropski izzivi 2. Ljubljana, Slovensko panevropsko gibanje, str. 67-86.
52. Kožar, Maja, Kavčič, Stane, Erjavec, Emil, V (2003): Ocena učinkov pristopa Slovenije k Evropski uniji na dohodkovni položaj kmečkih gospodinjstev. V: Kavčič, Stane (ur.), Erjavec, Emil (ur.): Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. 2. konferenca DAES. Ljubljana, Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije, str. 38-52.

Viri:

53. Delegacija Evropske komisije v Sloveniji (2000): Zloženska 1, Kmetijstvo in Evropska unija. Ljubljana.
54. Delegacija Evropske komisije v Sloveniji (2000): Zloženska 2, Skupna kmetijska politika Evropske unije. Ljubljana.
55. European Communities (2003): Organic Farming in Europe. A sustained growth over the period 1998-2000. Eurostat. Statistics in focus. Theme 8. Brussels.
56. Gospodarska zbornica Slovenije (2001): Odprta vprašanja slovenske živilskopredelovalne industrije v luči pristopa Slovenije k EU. Strateški dokument GZS. Ljubljana, Združenje agroživilstva.
57. Gospodarska zbornica Slovenije (2003): Ocena makro in mikro ekonomskih učinkov vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Ljubljana.
58. Interna gradiva Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ljubljana, 2002/2003.
59. Interna gradiva Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije. Ljubljana, 2002/2003.
60. Intervju z Alenko Rešetič. Marec 2003. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
61. Jarc, Iztok (2003): Pristopna pogajanja z Evropsko unijo in izidi za kmetijstvo. Predavanje uslužbencem KGZS. Februar, 2003. Domžale.
62. Kovač, Mateja (2002): Primarna dejavnost – politika in stanje v Sloveniji v primerjavo z EU. Delovni zvezki urada za makroekonomske analize in razvoj. Let. XI, št. 3, 2002. Ljubljana.
63. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (1993): Strategija razvoja slovenskega kmetijstva. Ljubljana, MKGP.
64. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (2002): Načrt razvoja podeželja 2000-2006. Ljubljana.
65. Medvladna konferenca o pristopu Republike Slovenije k Evropski uniji. Pogajalsko izhodišče Republike Slovenije za področje 7 – Kmetijstvo.
66. Medvladna konferenca o pristopu Republike Slovenije k Evropski uniji. Dodatna pojasnila k pogajalskemu izhodišču Republike Slovenije za področje 7 – Kmetijstvo.

67. Oddaja AKTUALNO. TV Slovenija, 17.9.2002.
68. Oddaja TARČA. TV Slovenija, marec 2003.
69. Ožja pogajalska skupina za pristop Republike Slovenije k Evropski uniji (2003): Zaključena pogajanja o včlanitvi Republike Slovenije v EU: Predstavitev in ocena finančnega svežnja. Sporočilo za javnost. Ljubljana.
70. Poročevalec Državnega zbora Slovenije (2002): Poročilo o napredku Republike Slovenije pri vključevanju v Evropsko unijo. Let. XXVIII, št. 58. Ljubljana.
71. Poročevalec Državnega zbora Slovenije (2002): Poročilo o napredku Republike Slovenije pri vključevanju v Evropsko unijo. Let. XXVIII, št. 58/I. Ljubljana.
72. Poročevalec Državnega zbora Slovenije (2003): Končno poročilo o pogajanjih o pristopu Republike Slovenije k Evropski uniji s poudarkom na sklepnem delu pogajanj. Let. XXIX, št. 5. Ljubljana.
73. Slovensko gospodarsko in raziskovalno združenje Bruselj (SBRA). Občasne informacije članom združenja. Različne številke Strokovne osnove za razpravo o določitvi proizvodnih kvot in referenčnih količin oz površin (2001). Delovno gradivo. Ljubljana.
74. Statistični urad Republike Slovenije (2002): Statistični letopis republike Slovenije 2001. Ljubljana, SURS.
75. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (1998): Strategija Republike Slovenije za vključitev v Evropsko unijo. Ljubljana. UMAR.
76. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (2003): Poročilo o razvoju 2003. Analitična priloga. Indikatorji. Ljubljana. UMAR.
77. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj: Strategija gospodarskega razvoja Slovenije: Infrastruktura, kmetijstvo, industrija, storitve. Ljubljana.
78. Urad za makroekonomske analize in razvoj (2001): Slovensko ekonomsko ogledalo. Različne številke. Ljubljana. UMAR.
79. Urad vlade RS za informiranje (2000): Slovensko kmetijstvo na poti v EU. Informativna brošura. Ljubljana.
80. Urad vlade za informiranje (2002a): Slovenija v Evropski uniji. Ljubljana.
81. Urad vlade RS za informiranje (2002b): Kmetijstvo in EU. Ljubljana.

82. Uredba o vrsti, obsegu in pogojih za opravljanje dopolnilnih dejavnosti na kmetiji. Uradni list RS, št. 46/01. Ljubljana.
83. Zakon o kmetijstvu, Uradni list RS, št. 54/00. Ljubljana.

Članki

84. Agra Europe (2003): Fischler inquest for CAP reform this year. No. 2048, page EP/1-EP/2.
85. Avšič, Vera (2002): Novinke se bodo obrisale pod nosom. Gospodarski vestnik, str. 34-35 (15.7.2002).
86. Brstovšek, Andrej (2002): Slovenija bo sama šivala malho za evre. Dnevnik, (17.12.2002).
87. Crnkovič, M., Frankl, P. (2003): Vitezi evropske mize: Kaj še preostane evroskeptikom? Finance, str. 23-33 (18.2.2003).
88. Intereconomics (2002): The Mid-term review: What it means for Europ's agricultural sector; Franz Fischler, Hamburg.
89. Korinšek Nina (2001): Okusi so različni (pogovor z Alojzom Deželakom). Glas gospodarstva (31.08.2001).
90. Korinšek Nina (2001): Drobtine na krožniku Evrope. Glas gospodarstva, (31.08.2001).
91. Krajc, Gragor (2002): Minister za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano mag. Franci But o slovenskem kmetijstvu znotraj evropskega prostora, nadaljevanju reforme v Sloveniji, o priložnostih, strahovih in željah kandidatka za članstvo na področju kmetijstva. EU novice, št. 57, str 6-7.
92. Maksimovič, Branko (2002): Kmetijski minister Franci But o pogajalskih dosežkih: Kmetje morajo biti podjetniki. Večer, 16.12, stran 2.
93. Mašanovič, Božo (2003): Komisar vztraja pri reformi kmetijstva. Delo 29.1.2003).
94. Sodobno kmetijstvo (2003a): Poraženec vstopa ne sme biti živilska predelava. Intervju z mag Franci Butom. Let. 36, št. 1, str. 6-7.
95. Sodobno kmetijstvo (2003b): Izid pogajanj RS z EU za kmetijstvo. Let. 36, št. 1, str. 13-34.
96. Sodobno kmetijstvo (2003c): Odprta vprašanja slovenske kmetijske politike pred vstopom v EU. Let. 36, št. 4, str. 5-7.
97. Uniting Europe (2002): Intervju z Gunterjem Verheugnom (5.11.2002).

Viri iz medmrežja:

98. [URL:http://www.evropskaunija.si/Evropska_unija/Predpristopna_pomo_.htm](http://www.evropskaunija.si/Evropska_unija/Predpristopna_pomo_.htm): Prihodnost kandidatk: Bodo kandidatke ob vstopu v EU neto plačnice v proračun unije? (23. marec 2003)
99. <http://europa.eu.int/fischler> : Enlargement: Opportunities in a new era (8. november 2002).
100. <http://europa.eu.int/fischler> : Speech at the Ministerial Meeting with all Agricultural Ministers of the Candidate Countries in Prague (7. november 2002).
101. [http:// europa.eu.int/comm/agriculture/mtr/mtr_en.pdf](http://europa.eu.int/comm/agriculture/mtr/mtr_en.pdf) (1. februar 2003).
102. <http://www.fibl.ch/> (13. maj 2003).
103. [URL:http://www.gov.si/ops/index.html](http://www.gov.si/ops/index.html): Pogajanja, Ožja pogajalska skupina, (17.4.2002).
104. http://www.gov.si/up-rs/uprs_slo.nsf: Slovensko kmetijstvo zaradi vstopa Slovenije v EU ne bo ogroženo (28.2.2003).
105. <http://www.gov.si/evropomocnik/question/156-29/>: Kako je v EU opredeljeno ekološko kmetovanje oziroma katere pogoje morajo izpolnjevati kmetovalci? (28.2.2003)
106. http://www.gov.si/aktualno teme/2002-12-11/slovenska_pot/: Slovenska pot do članstva v EU – kronološki pregled (8.1.2003).
107. <http://www.gov.si/aktualno teme/2002-12-18/rezultati/>: Pregled in ocena rezultatov pogajanj po posameznih področjih finančnega svežnja (8.1.2003).
108. <http://www.gov.si/aktualno teme/2002-12-11/siritev-eu/>: Širitev Evropske unije – kronološki pregled (8.1.2003).
109. http://www.organic-europe.net/europe_eu/statistics.asp (13. maj 2003).
110. http://europa.eu.int/comm/agriculture/publi/reports/agrifoodchain/2002_en.pdf (19. maj 2003).

PRILOGE

Preglednica 1: Pregled doseženih dogovorov v pogajanjih (Kmetijski inštitut Slovenije, 2002)

Preglednica 2: Pregled doseženih dogovorov na področju kvot in referenčnih količin (Kmetijski inštitut Slovenije, 2002)

Preglednica 1: Pregled doseženih dogovorov v pogajanjih (Kmetijski inštitut Slovenije, 2002)

Zahteva RS	Doseženi dogovor v pogajanjih
I. FINANČNI DEL	
Prilivi iz Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada (EKUJS)	Na področju neposrednih plačil možnost doplačevanja neposrednih plačil iz lastnega proračuna: v letu 2004 do ravni 85% (dosežena raven v letu 2003+10%), v letu 2005 do ravni 90%, v letu 2006 do ravni 95% in v letu 2007 (ob začetku nove finančne perspektive) izenačitev s plačili, kot jih dobijo proizvajalci v sedanjih državah članicah. Na področju razvoja podeželja 249,8 mio EUR sredstev iz EU proračuna za ukrepe, ki se financirajo iz jamstvenega oddelka EKUJS, za obdobje 2004-2006.
Proizvodne kvote za mleko in sladkor ter referenčne količine za poljščine, goveje meso, ovčje in kozje meso, oljčno olje, konopljo, krompirjev škrob in posušeno krmo	Zaključni dogovor pri nobenem proizvodu ni pod ravnijsko trenutne proizvodnje, daje pa tudi določene rezerve za prestrukturiranje v srednjeročnem obdobju.
II. ODMIKI OD PRAVNEGA REDA	
Veterinarske in fitosanitarne vsebine	
Prehodno obdobje za obstoječe objekte baterijske reje kokoši nesnic	Sprejemljivo, konstrukcija kletk (višina, naklon): do 31.12.2009, za obstoječe kletke v 37 objektih; minimalna talna površina (450 cm ² namesto 550 cm ²): za živali, ki bodo v proizvodnem ciklusu ob dnevu pristopa, do začetka novega cikla in ne kasneje kot do 1.12.2004.
Prehodno obdobje za trženje semenskega materiala domačih sort poljščin in zelenjadnic	<i>Sprejemljivo,</i> 5 let po pristopu se dovoli na ozemlju RS trženje semenskega materiala tistih sort poljščin in zelenjadnic, ki so na dan pristopa k EU vpisane v sortno listo RS, čeprav ne izpolnjujejo vseh zahtev pravnega reda EU. V tem obdobju se teh sort ne sme tržiti na območju ostalih držav članic.
Prehodno obdobje za usposobitev rejskih organizacij	Umik zahteve, zaradi dodatnih razlag / boljšega razumevanja pravnega reda EU.
Prehodno obdobje za določitev gozdnih provenienčnih območij	Umik zahteve, zaradi spremembe pravnega reda EU.
Prehodno obdobje za promet gozdnega reprodukcijskega materiala	<i>Umik zahteve, zaradi spremembe pravnega reda EU.</i>
Prehodno obdobje za uveljavitev žlahtniteljskih pravic	<i>Umik zahteve, zaradi dodatnih razlag / boljšega razumevanja pravnega reda EU.</i>
Trajna izjema za omejitev prometa na območju RS s čebelami, ki niso pasme Kranjska čebela – Apis mellifera Carnica	Sprejemljivo, dovoljeni nacionalni ukrepi.
Trajna izjema za omejitev uporabe nevarnih substanc (atrazin, klorpikrin, metilbromid, parakvat, 2,4,5-T, tetrakloroogljik)	<i>Umik zahteve, zaradi dodatnih razlag / boljšega razumevanja pravnega reda EU.</i>
Zahteva za dodelitev statusa države, proste bolezni Aujezkega	<i>Sprejemljivo, prenos na tehnično raven</i> (reši se z ustrežno proceduro po pristopu).
Zahteva za priznanje varovanih območij za tri organizme v okviru zdravstvenega varstva rastlin	<i>Sprejemljivo,</i> za dva organizma: Erwinia amylovora (Burr.) Winsl.et al. in Globodera pallida (Stone) Behrens; <i>prenos na tehnično raven</i> (reši se z ustrežno proceduro po pristopu).

Skupna kmetijska politika	
Prehodno obdobje za razdelitev mlečne kvote na posamezne rejce	<i>Sprejemljivo,</i> v trajanju enega leta po pristopu.
Prehodno obdobje za razdelitev pravic do premij za krave dojlje na posamezne rejce	<i>Sprejemljivo,</i> v trajanju enega leta po pristopu; <i>prenos na tehnično raven</i> (reši se z ustrezno proceduro po pristopu).
Prehodno obdobje za razdelitev pravic do premij za ovce in koze na posamezne rejce	<i>Sprejemljivo,</i> v trajanju enega leta po pristopu; <i>prenos na tehnično raven</i> (reši se z ustrezno proceduro po pristopu).
Prehodno obdobje za izplačevanje državne pomoči za pridelavo oljnih buč	<i>Sprejemljivo,</i> <i>do 5 let po pristopu, v tem obdobju bo RS lahko ohranila neposredno plačilo na površino za pridelavo oljnih buč v obliki državne pomoči, ki bo v prvih treh letih v višini 100%, v četrtem letu v višini 80% in v petem letu v višini 50% plačil, ki veljajo za ostale poljščine, vključene v shemo plačil za poljščine.</i>
Prehodno obdobje na področju kategorij konzumnega mleka (nacionalna določila glede vsebnosti mlečne maščobe)	Umik zahteve, zaradi dodatnih presoj učinka prevzema pravnega reda EU.
Trajna izjema glede obvezne destilacije stranskih proizvodov iz grozdja	<i>Umik zahteve zaradi spremembe pravnega reda EU; zahtevi bo zadoščeno v okviru pravnega reda EU.</i>
Trajna izjema za Cviček PTP (določila o mešanju belih in rdečih sort grozdja in določila o minimalni vsebnosti dejanskega alkohola v vinu)	Sprejemljivo.
Trajna izjema za označevanje informacij o vinu (označevanje še v enem od jezikov Skupnosti za namizna in kakovostna vina, pridelana znotraj vinorodnega območja)	<i>Sprejemljivo, zaradi sprememb pravnega reda EU.</i>
Ostala vprašanja	
Uvrstitev vinorodnih območij v vinske cone	Za vinorodni območji Podravje in Posavje sprejemljiva uvrstitev v cono B. Za Primorsko uvrstitev v cono C II, ob dodatnih olajšavah (spremljanje izpolnjevanja pogojev, v vmesnem obdobju možnost odmika od pravnega reda EU in če bo potrebno, sprejem ustreznih ukrepov. Hkrati tudi možnost pridobitve sredstev za prestrukturiranje vinogradov).

Preglednica 2: Pregled doseženih dogovorov na področju kvot in referenčnih količin (Kmetijski inštitut Slovenije, 2002)

	Enota	SLO zahteva	EU začetni predlog, DCP april 2002	Pogajalski dogovor	Proizvodnja	Indeks Pogajalski dogovor/ DCP april 4/3	Indeks Pogajalski dogovor/ Proizvodnja 4/5
	1	2	3	4	5		
Poljščine	t	918.000	658.472	659.651		100,2	
- pridelek	t/ha	6,12	5,31	5,27	5,23 (SURS1997-01)	99,2	100,7
- površina	ha	150.000	124.006	125.171	128.764 (SURS 2001)	100,9	97,2
					118.689 (MKGP odobrene vloge 2001)		105,5
Krompirjev škrob	t	2.800	0	0	0	-	-
Posušena krma	t	5.000	0	0	0	-	-
Sladkor (A+B)	t	75.000	52.977	72.558	Povprečje 1997-01 (KIS):	137,0	
- A kvota	t	67.500	48.161	48.157	44.300 (iz sladkorne pese)	100,0	108,7
- B kvota	t	7.500	4.816	4.816	-	100,0	-
- kvota za predelavo iz surovega sladkorja	t			19.585	14.800 (uvoz surovega sladkorja)	-	132,3
Oljčno olje	t	600	400	400	200 (ocena)	100,0	200,0
Mleko skupaj	t	695.000	463.333	560.424	554.875 (KIS 2001)	121,0	101,0
				576.638 (2006)		124,5	103,9
- prodaja mlekarnam	t	556.000	422.700	467.063	462.483 (SURS 2001)	110,5	101,0
- neposredna prodaja	t	139.000	40.633	93.361	92.437 (KIS 2001)	229,8	101,0
Krave dojilje – premija	število	150.000	32.855	86.384	87.362 (MKGP prejete vloge 2002)	262,9	98,9
					68.498 (GSS 2001)		126,1
					52.777 (SURS 2001)		163,7
Biki, voli – premija	število	95.000	77.921	92.276	92.276 (2000)	118,4	100,0
					90.302 (2001)		102,2
					73.479 (MKGP odobrene vloge 2001)		125,6
Govedo – klavna premija	število	185.000	178.724	196.989	196.989 (SURS 2001)	110,2	100,0
- odrasle živali	število	163.000	125.107	161.137	161.137	128,8	100,0
- teleta	število	22.000	53.617	35.852	35.852	66,9	100,0
Govedo – dodatna premija	EUR		2.342.488	2.964.780	-	126,6	-
Drobnica - osnovna premija	število	125.000	52.355	84.909	84.909 (SURS 2000)	162,2	100,0
					80.831 (SURS 2001)		105,0
					73.161 (MKGP prejete vloge 2002)		116,1
Drobnica - dodatna premija	EUR		55.000	86.000	-	156,4	-

